

T.C.

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KIRSAL YOKSULLUK: GÜNLÜCE KÖYÜ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
SEÇİL ÖZDEMİR

TEZ DANIŞMANI
YARD. DOÇ. DR. ŞİNASI ÖZTÜRK

MAYIS, 2010

MUĞLA

T.C.

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KIRSAL YOKSULLUK: GÜNLÜCE KÖYÜ ÖRNEĞİ

HAZIRLAYAN
SEÇİL ÖZDEMİR

Sosyal Bilimleri Enstitüsünce
"Yüksek Lisans"
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 14.10.7/2010
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 16.10.6./2010

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. ŞİNASI ÖZTÜRK

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. CEVDET YILMAZ

Jüri Üyesi : Prof. Dr. NURGÜN OKTİK

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. NURGÜN OKTİK

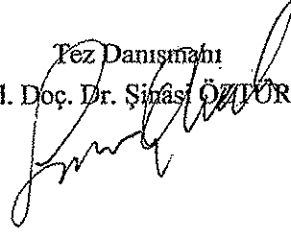
MAYIS, 2010
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 02/06/2010 tarih ve 482/6 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 25/4 maddesine göre, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Seçil Özdemir'in "Kırsal Yoksulluk: Günlüce Köyü Örneği" adlı tezini incelemiş ve aday 16./06/2010 tarihinde saat 11:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

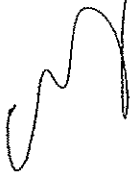
Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin KABUL... olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Şinasi ÖZTÜRK

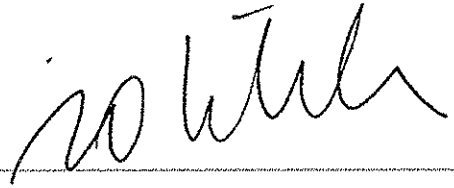
Üye

Yrd. Doç. Dr. Cevdet YUMAZ

Üye

Prof. Dr. Nurgün OKTİK

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Kırsal Yoksulluk: Günlüce Köyü Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28/05/2010
Seçil Özdemir

.....

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : ÖZDEMİR

Adı : SEÇİL

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : "Kırsal Yoksulluk: Günlüce Köyü Örneği"

Y. Dil : Rural Poverty: The Case of Günlüce Village

TEZİN TÜRÜ:

Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

Fakülte : FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ÖZTÜRK, ŞİNASİ

Unvanı : YRD. DOÇ. DR.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 122-

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Kırsal Yoksulluk: Günlüce Köyü Örneği
2. Küresel ve Neo-liberal Ekonomi Politikaları

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Kırsal Yoksulluk
2. Kırsal Kalkınma
3. Küreselleşme
4. Tarım Politikaları
5. Günlüce Köyü

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.

1. Rural Poverty
2. Rural Development
3. Globalization
4. Agricultural Policies
5. Günlüce Village

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezim tamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 14.10.2010

KIRSAL YOKSULLUK: MUĞLA GÜNLÜCE KÖYÜ ÖRNEĞİ

İÇİNDEKİLER	I
TABLolar.....	III
KISALTMALAR.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
1.BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Konu ve Kapsam.....	3
1.2. Çalışmanın Amacı.....	4
1.3. Çalışmanın Yöntemsel Modeli.....	5
1.4. Çalışmanın Planı.....	7
2. BÖLÜM: YOKSULLUK TANIMLARI VE ÖLÇME TEKNİKLERİ.....	8
2.1. Yoksulluk Tanımları.....	9
2.2. Yoksulluğun Ölçülmesi.....	13
2.2.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk.....	14
2.2.2. Objektif yoksulluk-Sübjektif Yoksulluk.....	17
2.2.3. Sosyal İmkanlar Yoksulluğu.....	19
3. BÖLÜM: DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK.....	22
3.1. Türkiye'de Yoksulluk.....	26

4.BÖLÜM: KIRSAL KALKINMA.....	33
4.1. Bağımlılık Kuramları ve Yoksulluk.....	33
4.2. Kırsal Kalkınma ve Yoksulluk.....	36
4.3. Kırsal Kalkınma ve Türkiye: Planlı Kalkınma ve Kalkınma Planları.....	40
5. BÖLÜM: KÜRESELLEŞME VE TARIM.....	58
5.1. Gatt-Uruguay Görüşmeleri.....	60
5.2. Tarım Müzakereleri.....	62
5.3. Küreselleşme ve Türk Tarımı.....	64
6. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARI.....	68
6.1. Muğla İli Genel Özellikleri.....	69
6.2. Günüce Köyü Genel Özellikleri.....	71
6.3. Günlüce Köyü Mülakat Bulguları.....	74
6.4. Günlüce Köyü Anket Bulguları.....	77
8. BÖLÜM: SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA.....	106
EKLER.....	113

TABLolar

Tablo 1: Bin Yıl Kalkınma (BYK) Amaçları ve Hedefleri.....	23
Tablo 2: Alım Gücü Paritesine Göre Kişi Başına Günde 1 ABD \$'dan Az Geliri Olan İnsanların Oranı.....	24
Tablo 3: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2002-2008.....	31
Tablo 4: Yaş Grupları.....	78
Tablo 5: Cinsiyet.....	78
Tablo 6: Medeni Durum.....	79
Tablo 7: Medeni Durumun Yaş Grubuna Göre Dağılımı.....	79
Tablo 8: Doğum Yeri.....	79
Tablo 9: Eğitim.....	80
Tablo 10: Eğitimin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	80
Tablo 11: Cinsiyet ve İş.....	81
Tablo. 12: Hanede Yaşayan Kişi Sayısı.....	81
Tablo 13: Hane Temel Geçim Kaynağı.....	82
Tablo 14: Hane Ortalama Aylık Geliri.....	83
Tablo 15: Hane Temel Gelir Kaynağı ve Hane Ortalama Aylık Geliri.....	84
Tablo 16: Ekonomik Olarak Kendi Durumunu Köydeki Diğer Hanelerle Karşılaştırması.....	84
Tablo 17. Ekonomik Olarak Kendi Durumunu Köydeki Diğer hanelerle karşılaştırmasının aylık ortalama gelir durumuna göre dağılımı.....	85
Tablo 18: Son 10 Yıl İçinde Gelirde Ne Gibi Değişiklik Oldu.....	86
Tablo 19: Son 10 Yılda Tarımsal Faaliyetlerdeki Değişiklik.....	86
Tablo 20: Yoksulluk Sizce Köyünüzde Ne Kadar Önemli Bir Sorundur.....	86
Tablo. 21: Ekonomik Olarak Kendi Durumlarını Nasıl Tanımladığı.....	87
Tablo 22: Hane Temel Gelir Kaynağı ve Ekonomik Olarak Kendi Durumunu Nasıl Tanımladığı.....	88
Tablo. 23: Size Göre Yoksulluğun En Önemli Sebebi Nedir?.....	88
Tablo. 24: Bugünkü Ekonomik Durumunuzu, Geçmişle Karşılaştırınca Nasıl	

Değerlendiriyorsunuz?.....	89
Tablo 25: Hane Temel Gelir Kaynağı ve Bugünkü Ekonomik Durumun Geçmişle Karşılaştırması.....	89
Tablo 26: Türkiye’de Sizce İnsanlar Yeterince Kazanamadıkları İçin mi Yoksa Tembelliklerinden mi Yoksul?.....	90
Tablo. 27: Size Göre 4 Kişilik Bir Ailenin Geliri Ne Kadardan Az Olursa Yoksul Sayılır?.....	90
Tablo 28: Size Göre Köyünüzdeki Hanelerin Yüzde Kaçı Yoksuldur?.....	91
Tablo 29: Devletin Yoksulluğu Azaltmak İçin Yaptığı Çalışmalar Sizce Yeterli Mi?.....	91
Tablo 30: Devletin Yoksulluğu Azaltmak İçin Yapması Gerekenler: Asgari Ücretin Artırılması	92
Tablo 31: Devletin Yoksulluğu Azaltmak İçin Yeni İş Alanları Açması Gerekliliği.....	92
Tablo 32: Devletin Yoksulluğu Azaltmak İçin Tarıma Desteğin Arttırılması Gerekliliği.....	93
Tablo. 33: Devletin Yoksulluğu Azaltmak İçin Yapması Gerekenler: Devlet Yardımı.....	93
Tablo 34: Devletin Yoksulluğu Azaltmak İçin Yapması Gerekenler: İşsizlik Maaşı.....	94
Tablo. 35: Konut Durumlarını Nasıl Değerlendirdikleri.....	94
Tablo 36: Beslenme Durumlarını Nasıl Değerlendirdikleri.....	95
Tablo 37: Son 1 – 2 Yılda ve Daha Önce Ailede Herhangi Birinin Sağlık Sorununu Çözmek İçin Para Bulamamak.....	95
Tablo 38: Son 1 – 2 Yılda ve Daha Önce Sigorta Taksitini Ödeyememekte Sıkıntı.....	96
Tablo 39: Son 1 – 2 Yılda ve Daha Önce Aile İçi Tartışma.....	96
Tablo 40: Tarımsal Makine-Teçhizat Temin Edememek.....	97
Tablo 41: Kredi Kartı Borcu Ödeyememek.....	97
Tablo. 42: Tarımsal Girdi Alımında Sorun Yaşamak (gübre, tohum, ilaç vb).....	97
Tablo. 43: Yeterli Yiyecek Almak İçin Para Bulamamak.....	98

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ABOTP: Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası

AET: Avrupa Ekonomi Topluluğu

AT: Avrupa Topluluğu

BM: Birleşmiş Milletler

ÇUŞ: Çok Uluslu Şirketler

DB: Dünya Bankası

DGD: Doğrudan Gelir Desteği

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

EAGÜ: En Az Gelişmekte Olan Ülkeler

FEOGA: Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu

GATT: Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması

GB: Gümrük Birliği

GOÜ: Gelişmekte Olan Ülkeler

GÜ: Gelişmiş Ülkeler

IBRD: Uluslar arası İmar ve Kalkınma Bankası

IMF: Uluslararası Para Fonu

KİT: Kamu İktisadi Teşebbüsü

MAI: Çok Taraflı Ticaret Anlaşmaları

OTP: Ortak Tarım Politikası

UG: Uruguay Görüşmeleri

UT: Uruguay Tur

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, yoksulluk kavramıyla ilgili yapılan çalışmalarda yoksulluğun nasıl tanımlandığına ve hangi açılardan ele alındığına, kırsal yapının değişiminin temel dinamiğini oluşturan temel ekonomi politikaların örneklem olarak seçilen Günlüce köyünü nasıl etkilediğine bakılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın konusunu Muğla'ya bağlı Günlüce köyünde kırsal yoksulluğun boyutlarının incelenmesi oluşturmaktadır. Bu çalışmada 1980 sonrası uygulanmaya başlanan yapısal uyum programlarının köydeki kırsal kalkınmaya ve kırsal yoksulluğa olan etkileri saptanmaya çalışılmıştır.

Lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca benden hiçbir desteğini esirgemeyen çok değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Şinasi ÖZTÜRK'e,

Tezime katlılarından dolayı Prof. Dr. Nurgün Oktik ve Yrd. Doç. Dr. Cevdet Yılmaz'a

Çok değerli bölüm hocalarıma,

Sevgisini ve desteğini benden esirgemeyen ve her an yanı başımda varlığını hissettiğim çok sevgili aileme,

Tez çalışmam boyunca bana yardımcı olan sevgili arkadaşım Ercan Kaygısız'a,

Ve araştırma boyunca yardımseverliği ve içtenlikleriyle tezime büyük katkılar sağlayan Günlüce Köyü sakinlerine

SONSUZ TEŞEKKÜR EDERİM

SEÇİL ÖZDEMİR

ÖZET

1980 sonrasında küresel boyutta uygulanan neo-liberal ekonomi politikaları ve çok uluslu şirketlerin tarım alanına girmesiyle kalkınmakta olan ülkelerin kırsal alanlarının kalkındıracağı ve modernleşeceği temel varsayımlardan birisini oluşturmakta idi. Fakat uygulanan tarım politikalarının kalkınmanın aksine daha fazla yoksullaşmaya neden olduğu söylenebilir. Yeni koşullar ve küresel pazar ilişkileri ekonomi politikaları sonucunda geçinecek kadar üretemeyen köylüler tarımsal üretimden uzaklaşmak durumunda kalmıştır. Bu durum da özellikle kırsal alanda tarımsal faaliyetlerden geçimini sağlayan köylülerin yoksullaşması sonucunu getirmiştir. Türkiye’de de durum farklı değildir. Türkiye, üyesi olduğu uluslararası kuruluşların (IMF, DB, DTÖ vb.) istekleri ve önerileri doğrultusunda birtakım ekonomik ve politik kararlar almaya başlamıştır. Alınan bu ekonomik ve politik kararlar sonucunda kırsal alanda birtakım olumsuzluklar yaşanmıştır. Bu olumsuzlukların arasında; tarımsal üretimin azalması, hane gelirlerinin azalması, kırdan kente göç ve kırsal alanda yaşanan yoksulluğun artması yer almaktadır.

Bu çalışmada Muğla’ya bağlı Günlüce köyünde kırsal yoksulluğun boyutları araştırılmıştır. Yoksulluk ile ilgili yapılan çalışmalarda yoksulluğun nasıl tanımlandığı ve hangi açılardan ele alındığı incelenmiş, kırsal yapının değişiminin temel dinamiğini oluşturan temel ekonomi politikaların örneklem olarak seçilen Günlüce köyünü nasıl etkilediğine bakılmıştır. Bu amaçla Günlüce Köyü’nde anket (68 hane) ve mülakat (5 hane) uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre son 30 yıllık süreçte köylüler tarımsal faaliyetleri bırakmak durumunda kalarak temel geçim kaynağında mahrum kalmıştır. Alternatif olarak özellikle gençler kentlere ve turistik yerlere çalışmak için gitmek durumunda kalmıştır. Köyde ise çoğunlukla yaşlılar kalmıştır. Emekli geliri, kalan yaşlıların çoğunluğunun temel geçim kaynağını oluştururken emekli geliri olmayan hanelerde ciddi yoksulluk sorunu olduğu görülmüştür. Bu anlamda köyde yoksulluğun derinliği köyde zaman içerisinde artmış ve artmaya devam etmektedir.

ABSTRACT

After 1980's, applied neo-liberal economy policies at global level and entrance of multi-national corporations into agricultural area was one of the expectations to bring out underdeveloped countries rural areas development and modernization. However, it can be said that applied economy-policies caused increase on poverty. Existent circumstances and due to global market conditions petty agricultural producers could not earn their life from agricultural productions, which increased poverty among villagers. The situation is not different in Turkey. Turkey had to have political decision according to suggestions and sanctions of international organization such as EU, IMF and WTO. Due to those economy policies villagers had to stop or decrease their agricultural facilities and they had to either migrate to urban areas to find jobs or accept poverty conditions and stay in their villages.

In this study the dimensions of rural poverty was investigated in Muğla's Günlüce village. First of all concepts and theories of poverty were discussed and the affects of basic economy-policies related to rural development and agriculture on the Günlüce Village case. For this reason a structured interview (5) and survey was applied for 68 household. According to research results villagers had to leave agricultural productions and to be deprived of their basic livelihood. As an alternative, especially young people had to migrate to urban or touristic places for work. Elderly, who has no alternative, had to stay at village. Pensions are most of villagers' main income. Those who do not have pension or other income source had to accept deepening poverty. On these conditions poverty has increased in the village by the time.

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Yoksulluk konusu son yıllarda küresel düzlemde ilgi çeken ve yoğun olarak üzerinde çalışılan konuların başında yer almaktadır. Üretimi ve karı arttıran teknolojik gelişmelere rağmen yoksulluk modern çağda gittikçe artan önemli bir sorundur.

1980'lerde ortaya çıkan Neo-Liberal ekonomi politikaları, küreselleşme ve soğuk savaş sonrasında yeni koşulları ile dünyanın siyasal ve ekonomik yapısı farklı bir görünüm kazanmıştır. Emek ve sermayenin hızlı dolaşımı ülkelerin dünya ekonomisi ile bütünleşmelerini hızlandırmıştır. Bu dönüşüm süreci bir grup ülkeye refah ve zenginlik olarak yansırken bir grup ülkede de yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliğine yol açmıştır. Son 30 yılın ekonomik ve toplumsal dönüşümleri, toplumun bazı kesimlerinin kalıcı nitelikte yoksulluk tehdidiyle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. Bu gelişmeler yoksulluk konusunun daha çok dikkat çekmesine ve farklı yönleriyle ele alınmasına neden olmuştur.

Yoksulluk sorunu farklı boyutlarda ele alınabilir. Fakat kır-kent ayrımı bunlar içerisinde son zamanlarda en çok ön plana çıkan boyutu oluşturmaktadır. Son zamanlara kadar yoksulluk konusu daha çok kent çerçevesinde ele alınırken, kapitalist ilişkilerin kırsal ve tarımsal üretime de girmesi ile kırsal yoksulluk tanımlanmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Kır sadece kente aktarılan yoksulluk boyutunda değil aynı zamanda kendi yoksulluğu boyutunda da ele alınmaya başlanmıştır.

Çok uluslu şirketlerin her alanda olduğu gibi tarım alanına girmeleri ve tarım sektörünü kendi kurallarına göre şekillendirmeye çalışmalarından sonra tarım sektöründe özellikle üretim ilişkilerinde önemli değişime yol açmıştır. Kırsal alanda

küçük meta üreticisi olarak da adlandırabileceğimiz köylü tarımsal üretimi, kapitalist yayılma nedeni ile ya yok olmaktadır, ya değişik şekillerde emek pazarına dahil edilmektedir, ya da pazardan dışlanarak işsizler ordusuna eklenmektedir. Diğer yandan uygulanan neo-liberal ekonomi politikaları sonucunda geçinecek kadar üretemeyen köylüler tarımsal üretimden uzaklaşmak durumunda kalmıştır. Bu durum da özellikle kırsal alanda tarımsal faaliyetlerden geçimini sağlayan köylülerin yoksullaşması sonucunu getirmiştir.

Genel olarak bakıldığında bu durumu sadece bir ülkenin kendi iç dinamikleri ile açıklamak yetersiz olacaktır. Küresel ticari, ekonomik ve politik ilişkiler sadece ulusal değil aynı zamanda yerel düzeyde de çok fazla etkisini göstermektedir. Dünya Ticaret Örgütü, IMF, Dünya Bankası, uluslar arası kredi kuruluşları ve çok uluslu şirketler bu konuda son derece etkin rol oynamaktadır. Özellikle merkez ve çevre ülkeler arasındaki her türlü ilişkinin bu çerçevede uygulanması aynı zamanda bu ülkeler arasındaki eşitsizliği ve sömürüyü de artırmaktadır. Az gelişmiş ülkeler kendi ürünleri satacak pazarı bulmakta zorlanırken gelişmiş ülkeler kendi üreticilerini koruma altına alıp az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin tarım sektörlerinin daha da gerilemesine neden olmaktadır.

Kırsal alanında yaşanan bu değişikliklerden kuşkusuz en çok etkilenen ve zarar gören tarımsal faaliyetlerle yaşamını sürdüren insanlardır. İmzalanan uluslararası antlaşmalar sonucu, ürettikleri ürünleri satmakta daha çok zorlanan insanlar kırsal alanda yoksullukla baş başa kalmıştır.

Bu çalışmada, örnek olarak seçilen Muğla'nın Günlüce Köyünde yoksulluğun boyutları saptanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma Yard. Doç. Dr. Şinasi Öztürk'ün yürüttüğü "Kırsal Yoksulluk: Muğla Köyleri Örneği" adlı ve 108K075 nolu TÜBİTAK projesi kapsamında yapılmıştır.

1.1. Konu ve Kapsam

Araştırmanın konusunu Muğla'ya bağlı Günlüce köyünde kırsal yoksulluğun boyutlarının incelenmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda seçilen köyün şu anda var olan sosyo-ekonomik yapılarının incelenmesinin yanında zaman içerisinde değişimi de (son 20-30 yıl) araştırılmıştır. Araştırmada özellikle 1980 sonrası uygulanmaya başlanan yapısal uyum programlarının köydeki kırsal kalkınmaya ve kırsal yoksulluğa olan etkileri saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada yoksulluk kavramıyla ilgili yapılan çalışmalarda yoksulluğun nasıl tanımlandığına ve hangi açılardan ele alındığına bakılmış, kırsal yapının değişiminin temel dinamiğini oluşturan temel ekonomi politikaların örneklem olarak seçilen Günlüce köyünü nasıl etkilediğine bakılmıştır.

Köyün sosyo-ekonomik tarihçesi özellikle Neo-liberal ekonomi politikalarının uygulanmaya başladığı 1980'lerden başlatılarak günümüze kadar getirilmiştir. Bu 30 yıllık tarih sürecinde köyün yaşadığı sosyo-ekonomik değişiklikler saptanmış ve bu değişikliklerin ulusal ve küresel alanda özellikle tarım alanında değişen ekonomi-politikalar ile bağlantıları kurulmaya çalışılmıştır.

Günlüce köyünde kırsal yoksulluğu incelemek için küresel ve ulusal politikalarda olan değişime de bakmak gereklidir. Çok Uluslu Şirketlerin tarım alanına girmeleriyle beraber tarım alanında yaşanan değişimler de yoksulluk konusuyla ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Ekonomik Forumu, Dünya Sosyal Forumu, MAI, Avrupa Birliği gibi kurum ve kuruluşlarının yanı sıra "Washington Concensus" ve benzeri toplantılarda alınan uluslararası kararlar konu ile ilgili boyutu ile tartışılmıştır.

Bu konu çerçevesinde şu konular üzerinde durulmuştur:

1. Örnek olarak seçilen Muğla'nın Günlüce köyünde yoksulluğun boyutlarını saptanması,
2. Varsa köyde yaşanan yoksulluğun zaman içerisinde değişip değişmediğinin incelenmesi,
3. Eğer değişim yaşandıysa bu değişimin temel nedenlerini ortaya konulması,
 - a. Ekonomik değişiklikler: ulusal ve yerel pazarda yaşanan değişiklikler,
 - b. Politik değişimler: Uyum programları, 24 Ocak Kararları, tarım destek programları,
 - c. Sosyo-kültürel değişimler (zaman içerisinde ihtiyaçların değişmesi)
 - d. Ekolojik değişimler: Küresel ısınma, yağışların azalması, toprak verimliliğinin kaybolması
 - e. Demografik etkenler: Yaşlılık, hastalık, göç
 - f. Teknolojik değişiklikler: Makineleşmeyle beraber insan gücüne olan ihtiyacın azalması

1.2. Çalışmanın Amacı

1980 yılından sonra özellikle az gelişmiş ülkelere uygulatılan Neo-Liberal ekonomi politikaları küresel boyutta kırsal kesimi derinden etkilemiş ve kırsal yoksulluğun artmasına yol açmıştır. Yoksulluğun kırsal kesimde artmasından sonra sadece

kentlerde yaşandığı düşünülen ve ilgilerini kent yoksulluğuna veren araştırmacılar, kırdaki yaşanan yoksulluğa yoğunlaşmışlardır.

Bu çalışma, Muğla ilinde seçilen Günlüce Köyünde yoksulluğun ne boyuta olduğunu, zaman içerisinde yoksulluğun değişip değişmediğini, değişmişse bu değişimin temel nedenlerinin neler olduğunu saptamayı amaçlamaktadır. Çalışma aynı zamanda yerel, ulusal ve uluslararası değişimlerin Günlüce Köyünde yaşanan yoksulluk üzerindeki etkilerini de tartışmayı hedeflemektedir.

Bu amaçla, Günlüce Köyü'nde yapılacak araştırmalarda, anket ve mülakat görüşme teknikleri kullanılmıştır. Araştırmada köydeki tüm hanelere anket uygulanmış, köyün kanaat önderleri (muhtar, azalar, öğretmen, imam...) ile mülakat yapılmıştır.

Çalışmada Günlüce Köyünün seçilmesinin nedeni köyün temel ekonomik faaliyetlerinin tarım üzerine olmasıdır. Köy halkı yakın bir geçmişe kadar tarımsal faaliyetlerle ve ücretli işlerle (turistik yörelerde çalışma) geçimini sağlıyor iken son yıllarda tarımın gözle görülür ölçüde sona ermesi nedeniyle mevsimlik-yevmiyeli ve ücretli işlere daha fazla yöneldiği görülmektedir.

1.3. Çalışmanın Yöntemsel Modeli:

Yapısal-tarihsel yaklaşımlar bu çalışmada kullanılacak kuramsal ve kavramsal çerçeveyi oluşturacaktır. Yapısal-tarihsel yaklaşımlar var olan toplumsal yapıyı, statik bir öge olarak ele almayı, tarihsel ve görece sabit bir yapı üzerinde şekillenen ilişki olarak, toplumların nasıl değiştiği, değişimin temel dinamiklerini, değişen yapıların birbirleriyle olan ilişkilerini ele alma olanağı sağlayan kuramsal bir yaklaşımdır. Öztürk'e göre;

Yapısal-tarihselci yaklaşımın, toplumsal ilişkilerin yapısı ve çatışma konusu üzerinde ısrarla durur. Tarımsal-kırsal değişimde toplumsal sınıf yapısı (kaynakların mülkiyeti ve kontrolünün farklı sınıfların elinde olması)

genel olarak değişimin nedenlerinden birisi olarak görölür (Kitching 1980, Laclau 1971). Bunun yanı sıra, bu yaklaşım girdilerin ve ürünlerin alım-satımını da tarım ekonomisi içinde inceler (Meillassoux 1971, 1974). Diğer bir deyişle, üretimin metalaştırılması yolu ile küçük çiftçilerin tarihsel süreç içinde ulusal ve uluslar arası pazarlara eklememesi temel vurgu yapılan konulardan birisidir. Üretimin metalaşması, özellikle tarımsal-kırsal dönüşümde hemen pek çok yerde gözlemlenebileceği gibi, üretimin kendi kullanımı yerine, değişim için ya da pazarda satmak üzere yapılması, küçük çiftçinin en azından bazı temel ürünlerin alım-satımında daha büyük pazar ilişkilerine bağımlı olması sonucunu doğurmuştur. Bu durumda, üretimin metalaşması, küçük çiftçinin kapitalist üretim ilişkilerine eklememesine yol açmaktadır. Bu durum günümüzde tarımsal-kırsal alanların değişiminde karşılaşılabileceğimiz en önemli konudur (Öztürk, 2007:111–112).

Bu çalışmada kırsal yoksulluğun sosyolojik olarak araştırılması ekonomik ve sosyal göstergeler yardımıyla nitel ve nicel verilerden yararlanılarak incelenmiştir. Çalışmanın ilk aşamalarında, köy hakkında sayısal verilere ulaşmak için niceliksel bir araştırma yapılmıştır. Bunun için Tarım İl Müdürlüğü ve Türkiye İstatistik Kurumu'ndan köyün nüfusu, temel geçim kaynakları başta olmak üzere köy hakkında sayısal veriler kullanılmıştır. Çalışmaya bu şekilde başlamak, konu hakkında kesin verilerle yola çıkmaya yardımcı olmuştur. Elde edilen bu sayısal verileri desteklemesi açısından köy muhtarlarından köyle ilgili genel bilgiler (köyün yapısı, tarihi, demografik özellikleri...) elde edilmiştir.

Köy hakkında yeterli bilgilerle birlikte çalışmada temel olarak anket ve derinlemesine mülakat teknikleri kullanılmıştır. Seçilen köyde yapılan ön yapı araştırmasından elde edilen bilgiler ışığında anket ve mülakat soruları düzenlenmiştir. Bu verilerin ardından köyün özellikleri hakkında bilgi sahibi olduğu düşünülen beş hane ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Mülakat yapılan hanelerin seçiminde dikkat edilen konular şu şekilde sıralanmaktadır; o köyün yerlisi olması, temel ekonomik faaliyetinin tarıma dayanması, son 20 yıl ile 30 yıl arasında tarımla uğraşıyor olması ya da uğraşmış olmasıdır. Anket sayısına herhangi bir sınırlama getirilmemiş, köydeki bütün hanelere anket yolu ile ulaşılmaya çalışılmış ve toplam 68 anket yapılmıştır. Anket sorularını demografik, ekonomik, tarımsal faaliyet, tüketim ve yoksulluk soruları oluşturmaktadır. Mülakat soruları ise daha genel olup köyde yaşanan yoksulluğun boyutlarının geçmişle karşılaştırılmasını içermektedir.

Mülakat sorularını ise demografik bilgiler, köy genel sorunları ve yoksulluk soruları oluşturmaktadır. Anketlerden elde edilemeyen veriler mülakatlara desteklenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada ele alınan sosyal göstergeler; işgücü, cinsiyet, sosyal güvenlik, demografik göstergeler, mülkiyet dağılımı ve gelir dağılımı yapısından oluşmuştur. Yoksulluk ile bu göstergelerin ilişkisi kurularak yoksulluğun kırsal kesimde oluşumu ve yapısı incelenmiştir. Yoksulluğun incelenmesinde, genel olarak kullanılan yoksulluk yaklaşımlarının yanı sıra sosyal göstergeler de kullanılmıştır.

1.4. Çalışmanın Planı

Elde edilen bu bilgiler ışığında çalışma sekiz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; çalışmanın konu ve kapsamı, çalışmanın amacı, çalışmanın yöntemsel modeli ve çalışma planına yer verilmiştir. İkinci bölümde; yoksulluğun çeşitli tanımları yapıldıktan sonra yoksulluğu ölçme yöntemlerinden; mutlak-görelî yoksulluk, objektif-sübjektif yoksulluk ve sosyal imkânlar yoksulluğu kavramları tartışılmıştır. Üçüncü bölümde, Dünya'da ve Türkiye'de yoksulluğun boyutları incelenmiş ve kırsal yoksullukla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Dördüncü bölümünde; bağımlılık kuramları, kırsal kalkınma ve yoksulluk kuramlarına yer verilmiş, DPT tarafından yayınlanan Türkiye'de uygulanan dokuz kalkınma planının konu ile ilgili olan bölümleri incelenmiştir. Kalkınma planları incelenirken her planın uygulandığı yıllarda ülkenin sosyo-ekonomik durumuna da yer verilmiştir. Beşinci bölümünde, Gatt-Uruguay Görüşmeleri, İleri Tarım Müzakereleri ve 24 Ocak Kararlarının Türkiye tarımına etkileri incelenmiştir. Çalışmanın altıncı bölümünde, Muğla ili ve Günlüce köyü tanıtılmış, köyün sosyo-ekonomik yapısı betimlenmiş ve yapılan araştırmada elde edilen veriler sergilenmiş ve tartışılmıştır.

Çalışmanın yedinci ve son bölümünde kırsal yoksulluk, alan araştırması sonucu elde edilen bilgiler ve diğer bölümlerde incelenen konular göz önüne alınarak tartışılmış ve çalışma sonlandırılmıştır.

2. BÖLÜM

YOKSULLUK TANIMLARI VE ÖLÇME TEKNİKLERİ

Bu bölümde yoksulluk kavramıyla ilgili tanımlamalar ve yoksulluğu ölçme tekniklerine yer verilmiştir. Yoksulluğu ölçme teknikleri içerisinde mutlak-görelî yoksulluk, objektif-sübjektif yoksulluk ve sosyal olanak yoksunluğu kavramları tanımlanıp tartışılmıştır.

Yoksulluk kavramı her toplumda farklı şekillerde de olsa tartışılmış ve çözülmesi gereken bir sorun olarak algılanmıştır. Avrupa'da Ortaçağda yoksul insanlar sadaka yoluyla geçimlerini sürdürmüş ve toplum için herhangi bir tehlike ya da rahatsızlık olarak görülmemiştir. 16. yy. Avrupa'sında kapitalizmin ortaya çıkmasıyla beraber yoksulluk bir sorun olarak görülmeye başlanmış, yoksullar tüketici, işe yaramayan aylak takımı olarak algılanmış ve yoksulların da üretime katılması gerektiği vurgulanmıştır (Buğra, 2008:24). Bunun temel nedeninde yoksulluğu moral açıdan tanımlama yatmaktadır. Kapitalizmin ruhunu da yansıtan bu görüşle beraber yoksullar iş gücü olarak görülmeye başlanmıştır. Yoksul insanlar bu dönemden itibaren toplumun diğer kesimlerinden keskin olarak ayrılmaya başlamışlardır.

Yoksulluk kavramı özellikle 1990 yılından sonra gelişme ve kalkınma alanlarında yapılan tartışmalarda önemli bir yer tutmuştur. Bu tartışmalar yoksulluğun tanımı ve neden ortaya çıktığı konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Gelişmiş ülkelerde yaşanan yoksulluk göz ardı edilmiş ve yoksulluk sadece gelişmemiş ülkelerin sorunu olarak görülmüştür. Oysaki yoksulluk sadece gelişmemiş ülkelerin değil aynı zamanda gelişmiş ülkelerin de çözüm bekleyen bir sorunudur. Yoksulluk sorunu sadece gelişmekte olan ülkelerin sorunu olarak görüldüğü için azgelişmiş ülkelerin kalkınma reçetelerinin en önemli konusu yoksulluk ve yoksullukla mücadele olarak belirlenmiştir. Dünya Bankası, bu mücadelenin en önemli uluslararası kuramsal yürütücüsü olarak görülmüştür. Dünya Bankası ve diğer önde gelen uluslararası kuruluşların yoksullukla ilgili çok sayıda

inceleme yaptıkları ve küresel ölçüde yoksullukla mücadele konusunda yeni strateji ve politikalar geliştirmeye başladıkları görülmektedir (Öztürk, 2008: 297). Yakın geçmişte IMF ve Dünya Bankası gibi önde gelen kuruluşların önerdikleri standart gelişme reçetelerini takip eden ülkelerde yoksulluğun azaltılması konusunda kayda değer bir başarı ortaya konamadığı, hatta bazı bölgelerde durumun daha da kötüleştiği görülmüştür (Chang, 2007:72). Bunun nedeni ise her ülkenin kendine özgü koşullarının olması ve farklı gelişme çizgilerinde bulunmalarıdır. Herhangi bir ülkede yaşanan yoksulluğun nedeni ve çözümü diğer ülkeninkiyle aynı olmayabilir. Diğer yandan az gelişmiş ülkelere yoksulluğun azaltılması için önerilen ekonomi-politikaları daha çok merkez ülkelerin ihtiyaçlarına göre belirlenmesi, bu “başarısızlığın” perde arkasındaki diğer nedeni olarak da düşünülebilir.

Son yıllarda, yoksulluk sorununun çözülmesinde ya da azaltılmasında en önemli noktanın, sorunu/yoksulluğu tanımlama olduğu görülmektedir. Bu nedenle yapılan tanımlamanın aynı zamanda konuya çözüm getireceği noktası da düşünüldüğünde konu önemli bir boyut kazanmaktadır. İzleyen bölümde yoksulluk tanımlamaları ve ölçme teknikleri kısaca tartışılacaktır.

2.1. Yoksulluk Tanımları

Yoksulluk, çok boyutlu bir niteliğe sahiptir ve bu nedenle farklı şekillerde tanımlanabilir. Üzerinde görüş birliği yapılmış ortak bir yoksulluk tanımı olduğu söylenemez. Yoksulluk tanımları yoksullara bakış açılarına göre, değişik değer sistemlerine sahip bir toplumsal yapıdan bir diğerine ve zaman içerisinde değişiklik göstermektedir. Yoksulluğa ilişkin birçok değişik kavram ve tanımlama bulunmaktadır. Bu kavramların anlamını açıklamak ve aralarındaki farklılıkları belirlemek gerekir ancak bu oldukça güç bir iştir. Aşağıda yoksulluk ile ilgili çalışmalar ve genel olarak kabul gören yoksulluk tanımlarına özet olarak yer verilmiştir.

İngiltere’de ilk kez 1886 yılında Charles Booth tarafından yoksulluk ile ilgili anketler başlatılmış ve 1902 yılında araştırmacı Rowntree tarafından sonuçlar

yayınlanmıştır. Booth, çalışan kesimin yaşam koşullarını ve yoksulluk boyutunu araştırma çalışmalarını başlatan İngiliz armatördür (Erdoğan, 2002: 12).

Lipton (1997), özel tüketimdeki yetersizliklere odaklanarak yoksulluğu belirli bir düzeyin altında kişi başına özel tüketimin söz konusu olduğu durum olarak (tüketim yaklaşımı) tanımlamaktadır. Drewnowski (1977), Yoksulluğu kişilerin ve hane halkının kendileri için uygun görecekları bir tatmin düzeyini sağlamaya yetecek bir gelire sahip olmamaları şeklinde (subjektif yoksulluk) ya da asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak (gelir yoksulluğu) tanımlarken, World Bank (1990) yoksulluğun geleneksel tanımını yapmaktadır: yoksulluk asgari yaşam standardına erişememe durumudur. Başka bir ifade ile yoksulluk maddi nitelikteki mahrumiyetler nedeni ile kaynaklara ve üretim faktörlerine erişememe ve asgari bir yaşam düzeyini sürdüreceğ gelirden yoksun olma halidir (www.canaktan.org).

Son zamanlarda yoksulluğun tanımlanmasında gelir/tüketim yaklaşımının yetersiz kaldığı yaygın bir şekilde dile getirilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede asgari bir yaşam düzeyini sağlamaya yönelik gelir/tüketim seviyesine sahip olmanın yanı sıra yoksulluğun belirlenmesinde kaynaklara erişim, kamusal mal ve hizmetlere ve yarı kamusal mal ve hizmetlere erişim ile otonomi ve izzet ve onur gibi ölçütlerin de hesaba katılması gerektiği dile getirilmektedir. Baulch (1996)'a göre izzet ve onur ile otonomi kavramları yoksulluk kavramına dahil edilmelidir. Zira yoksul olmamak, diğer kişilere boyun eğmeyi gerektiren faaliyetleri yapmamakta özgür olmayı ve yaşam tarzını belirleyebilme yeteneğine sahip olmayı gerektirir. Asgari gıda gereksinimi ile konut, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli araç ve olanakların olmaması sonucu ortaya çıkan bir fiziki mahrumiyet durumu olarak nitelenebilecek yoksulluk istihdam olanaklarının olmaması ve değişik türlerde ayrımcılığın mevcut olması halinde artar. Yoksulluk, birçok durumda, karar alma mekanizmasından dışlanma ve siyasi sürece, iş hayatına ve kültürel faaliyetlere katılımın kısıtlı olması halinde daimi hale gelir (Akt.Coşkun, 2002:56). Friedman'a (1996) göre yoksulluk, genel olarak yeterli kaynak ve gelir sahibi olmama konumuyken, insan yaşantısının onurlu bir şekilde sürdürülebilmesi için gerekli olan

gıda, su, yiyecek, barınacak ev, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve güvenlik gibi temel insani gereksinimlerden yoksun olmaktır (Oktik, 2008:25).

Malthus yoksulluğu artan nüfusun bir baskısı olarak görür. Nüfus kısıtlanmadığında, geometrik oranla çoğalır. Gıda maddeleri ise, ancak aritmetik oranla artar. Böylece yoksulluk baş gösterir (Malthus, 1971: 14).

Klasik iktisatçılardan A. Smith de diğer klasik iktisatçılar gibi, ekonomik kalkınmanın süreklilik arz etmeyeceğini, belirli bir kalkınma sürecinden sonra ekonominin durgunluğa gireceğini kabul etmektedir. Ancak, Smith diğer klasiklerden farklı olarak durgunluğun olumsuz bir süreç olmadığını kabul etmektedir. Smith ekonomik büyüme sürecini analiz ederken, tabii kaynakları zengin bir ülke varsayımından hareket ederek ekonomi geliştikçe kâr haddi ve ücret haddi arasındaki ilişkiyi inceler. Başlangıçta sermaye stoku küçük olduğu için kâr oranları yüksektir. Kâr oranının yüksek olması sermaye stokundaki artışı hızlandırır. Sermaye stokundaki hızlı artış işgücü talebini de artırdığından başlangıçta ücretler de yüksektir. Ancak daha sonra sermaye stoku arttıkça, kâr hadleri düşer. Çünkü Smith'e göre sermaye "Azalan Verimler Kanunu"na tabidir. Sermaye stokundaki artış nüfus artış oranına paralel seyrederse ücret haddi yüksek kalmaya devam eder. Ekonomi belli bir aşamaya ulaştıktan sonra sermaye birikimi yavaşlar, kâr hadleri azalır ve ücretler düşer. Kâr hadleri azalıp faiz oranı seviyesine düşünce, büyümenin tabii sınırı olan durgunluk durumuna geçilir. Durgunluk aşamasında ücretler geçimlik düzeyde olduğundan nüfusun beslenmesi zorlaşır. Böylece bu dönemden sonra ekonomide yoksulluk baş gösterir (Kazgan, 1984: 96).

J.S.Mill ise, bireyler arasındaki gelir dağılımının aşırı dengesizliklere yol açması nedeni ile veraset kurumunu eleştirir. Gelir dağılımında dengesizliğe yol açan nedenlerden biri olarak da toprak mülkiyetini kabul eden Mill, topraktan elde edilen rantı 'hak edilmemiş kazanç' olarak görür ve bunun sonucunda yoksulluğun oluşacağını belirtir. Rant konusunda Ricardo'nun görüşlerini benimseyen J.S.Mill, yoksulluğun önlenmesi için, rantın yüksek 'arazi vergisi' ile millileştirilmesini ileri sürmüştür (Gündüz, 2006:13).

Keynes'e göre; yoksulluğun sebebi etkin talep yetersizliğidir. Eğer bir ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin tamamının satılması mümkün olmuyorsa, bu durum o piyasadaki toplam talebin, mevcut üretim faktörlerinden tamamının istihdamına yetmediğini ortaya koymaktadır. Böylece bir kısım üretim faktörleri (özellikle işgücü) kullanılmayacak ve işsizlik ortaya çıkacaktır. İşsizliğin olduğu ekonomilerde de yoksulluk kaçınılmaz olacaktır (Parasız, 1996:11).

Amartya Sen, yoksulluğun gelir düzeyiyle sınırlı tanımlarını reddetmekte ve yoksulluğa "yapabilirlik" kavramıyla yaklaşmaktadır. Yapabilirliği, açlık, sağlıksızlık, cahillik, kötü barınma koşulları gibi, her insanın mutlaka kaçınmak isteyeceği durumlardan kaçınabilme yetisi olarak tanımlamaktadır (Buğra, 2005:52).

Yapılan bu yoksulluk tanımlamalarıyla beraber zaman içerisinde yoksulluk kırsal temelli tanımlanmış ve konuyla ilgili farklı yaklaşımlar tartışılmaya başlanmıştır.

Merkantilistlere göre, sanayi ve ticaret kesimi dinamik ve stratejik özelliğe sahipken tarım sektörü statik bir yapıdadır. Tarım kesiminden sağlanan gelirler süreklilik arz etmez, bu nedenle de güvenilir değildir. Sanayi gelirleri ise devamlı artış eğilimindedir. Ekonomik yapıları tarıma dayalı olan ve tarımda verim artışı sağlayamayan ülkelerde yoksulluk kaçınılmazdır (Kazgan, 1984: 40).

Marx kırsal alanda yaşanan yoksulluğun temelinde ise toprağın köylülerin ya da tüm ulusun kullanımında olmamasını, küçük özel ya da büyük toprak mülkiyetinin kırsal alanda bölüşümün adaletsizliğe yol açtığını göstermiştir (Marx, 1986: 779).

Yoksulluğun tanımlanması ve yoksulluğu ölçme tekniği yoksullukla ilgili hangi kuramdan ve ideolojiden bakıldığına bağlı olarak da değişir. Bu çalışmada kullanılacak olan yoksulluk tanımı Friedman'ın kavramsallaştırmasından yola çıkarak kişilerin yeterli kaynak ve gelir sahibi olmama durumu, insan yaşantısının

onurlu bir şekilde sürdürülebilmesi için gerekli olan gıda, su, yiyecek, barınacak ev, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve güvenlik gibi temel insani gereksinmelerinden yoksun olmaları ve kişilerin kendilerini nasıl tanımladıklarıdır.

2.2. Yoksulluğun Ölçülmesi

Yoksulluğun çok karmaşık ve çok boyutlu bir kavram olması nedeni ile yoksulluk ölçme yöntemleri de bir o kadar fazladır. Yoksulluğun ölçülmesi için ilk önce yoksulluğun doğasının tam olarak ortaya konması gereklidir. Bunun için yapılacak ilk adım kimlerin yoksul olarak kabul edileceğine karar vermektir. Yapılan tanımlamalara ve ölçüm yöntemlerine rağmen "aslında en önemlisi kişinin kendisini nasıl tanımladığıdır". Karar aşamasında durum biraz daha karmaşık bir hal almaktadır.

Türkiye'de ve dünyada yoksulluk üzerine yürütülen tartışmaların ve yapılan çalışmaların artışı konu ile ilgili literatürü geliştirse de, üzerinde uzlaşılan bir yoksulluk tanımı ve yoksulluğun ölçülmesine dair ortak bir yöntem bulunmamaktadır. Kuşkusuz bunun en önemli nedeni yoksulluğun nedenleri konusunda ortak bir görüş birliğinin oluşmamasıdır.

Özsoy'a göre, 1997 yılından beri Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı UNDP'nin hazırlamış olduğu İnsanî Gelişme Raporları ile bilimsel ve analitik düzeyde tartışma konuları arasına giren yoksulluk, net bir tanıma sahip değildir. Bu, yoksulluğun zaman ve mekân göreliliğinin getirdiği olağan bir durumdur. Ayrıca, kavram çok boyutluluğu da içermektedir. Yalnızca kişi başına millî gelire göre varılacak bir yargı desteksiz olacaktır. Dolayısıyla, kalkınma kavramının niteliksel boyutuna ilişkin birtakım göstergeler de yoksulluğun anlamını vurgulamaktadır. Buna göre yoksulluk; "düşük gelir düzeyi", "yetersiz ve dengesiz beslenme ile sağlıksızlık", "sosyal yalıtım ve düşük sosyal katılım", "psikolojik ve ekonomik bireysel güvensizlik", "şoklara açıklık ve risk ve belirsizliğe cevap verememe", "doğal çevrenin bozulması ve sosyal çevrede kısır döngü" gibi bazı aksaklıkların bir bütün olarak algılanması gereğine işaret etmektedir. Ne var ki, bu gibi bakış açıları

ülkeden ülkeye, hatta aynı ülkenin farklı dönemlere ilişkin analizlerinde de farklılıklar taşıyabilmektedir (Özsoy, 2003:32).

Aşağıda genel olarak kabul gören yoksulluk ölçme tekniklerinden Mutlak-Görelî Yoksulluk, Objektif-Sübjektif Yoksulluk ve Sosyal Olanaklar Yoksulluğu kavramları açıklanacak ve tartışılacaktır.

2.2.1. Mutlak ve Görelî Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, minimum düzeyde yaşamını sürdürecekt bir standarda göre tanımlanır. Söz konusu olan bu standart; asgari tüketim, refah ve gıda gereksinimine bağılı olarak tanımlanır ve bu tanımlanan seviye değışmez kabul edilir.

1901'de Rowntree tarafından tanımlanan mutlak yoksullukta, asgari düzeyde temel gereksinimlere yapılması gereken harcama yoksulluk sınırı olarak alınmakta, bu gereksinimler gıda, giyim, kira, yakıt ve hane halkı gereçleri olarak sıralanmaktadır. Yoksulluk sınırı, bireylerin minimum alım güçleriyle de ifade edilebilmektedir. Bireylere, ellerine geçen para ne kadar olursa zorlukla geçinebilecekleri şeklinde sorulan sorulara verilen yanıtlar, bireylerin kendi kişisel kararları ile belirledikleri yoksulluk sınırlarını vermektedir (Erdoğan, 2002:3).

Yoksulluk üzerinde çalışmış bazı araştırmacılar örneğın; Le Play ve Booth mutlak yoksulluğu hane halkı veya bireyin yaşamını fiziken devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu asgari tüketim seviyesi olarak tanımlamışlardır. Burada üstünde durulması gereken minimum tüketim seviyesi kavramının içeriğidir. Minimum tüketim seviyesi; genellikle beslenme, barınma, giyim ve temel sağılık hizmetleri ile ifade edilmektedir (Dumanlı, 1996:82).

Mutlak yoksulluk kavramını İnsel, bir kişinin veya hane halkının yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan asgari temel ihtiyaçların tanımlanmasının ardından, bu temel ihtiyaçları karşılamak için gerekli gelirin belirlenmesiyle ortaya çıkan

yoksulluk seviyesinin altındaki aynı ve nakdi geliri olanları içerdiği şekilde tanımlamıştır (İnsel, 2001:48).

Dünya Bankası, 1990 yılındaki raporunda mutlak yoksulluk kavramını; bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli olan minimum kalori miktarı olan 2400 k/cal hesaplamasına dayanarak (tıbben; normal bir erişkinin yeterli kalori alabilmesi için gerekli kalori 2800–3000, ağır işlerde çalışan için ise işin niteliğine göre 3200–3800 k/cal ihtiyaç esas alınmaktadır) geliştirilmiş ve bu noktadan hareketle günlük geliri 2400 k/cal besini almaya yetmeyen insanlar mutlak yoksul olarak tanımlanmışlardır (DPT, 2001b:180).

Mutlak yoksulluk tanımlamalarında ortaya çıkan “refah”, “asgari tüketim” ve “ihtiyaç” gibi kavramların tanımının herhangi bir kıstasa bağlı olmaması nedeni ile belirsiz oluşu bu ölçüm yönteminin yetersiz kaldığını göstermektedir. Diğer yandan bu tanımlamayla beraber yoksulluk çizgisi, yoksulların kendileri tarafından değil uzmanlar tarafından oluşturulmuştur. Bu ölçme yöntemi, uzmanların üzerinde anlaştıkları ihtiyaçlar esasına göre saptanmış mal ve hizmetlerin satın alınabilmesi için gerekli en az maliyeti yansıttığı için nesnel yoksulluk çizgisi olarak adlandırılmıştır.

Alagh (1992)’a göre bu yaklaşım zaman zaman açlık boyutlarına da varabilen ağır beslenme sorunlarının hala gündemde olduğu ülkelerde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Örneğin Hindistan’da asgari düzeyde yeterli beslenme, en temel yoksulluk kıstası olarak önemini korumuştur. Kişi başına günlük kalori ihtiyacı, kırsal alanlar için 2400, kentsel alanlar için 2100 kalori olarak alınmakta ve bunu sağlayacak en ucuz gıda malları sepetinin parasal değeri yoksulluk çizgisi olarak belirlenmektedir (Akt.Şenses, 2006: 63). Örnekten de anlaşılabilceği gibi mutlak yoksulluk kavramı salt gıda harcamalarına odaklanan “dar” bir ölçüm yöntemidir.

Az gelişmiş ülkeler çerçevesinde yapılan tartışmalarda vurgu genellikle mutlak yoksulluk üzerinde olsa da yoksulluğun göreceli bir kavram olduğuna ilişkin görüşlere de rastlanılmaktadır.

Görelî yoksulluk, kişinin toplumsal bir varlık olmasından hareket etmekte ve kendisini biyolojik olarak değil, toplumsal olarak yeniden üretebilmesi için gerekli tüketim ve yaşam düzeyinin saptanmasını içermektedir.

Streeen (1994)'e göre görelî yoksulluk, bir kişinin ya da gurubun yaşam düzeyinin, kendisinden daha yüksek gelire sahip bir referans grubunun gelirinin karşılaştırılması sonucunda ortaya çıkan bir olgudur. Bu görüşe göre mutlak yoksullar temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen ancak kişisel kaynaklarının yetersizliği yüzünden toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve topluma sosyal açıdan katılmaları engellenmiş olanları kapsamaktadır (Akt.Şenses, 2006:91).

Toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hane halkı minimum ihtiyaçlarını ne kadar rahat bir şekilde karşılayabiliyor olsa da, görelî anlamda yoksul olarak tanımlanır. Mutlak yoksulluk sınırı için satın alma gücü paritesine göre düzeltilmiş günlük 1 \$ alınırken, görelî yoksulluk sınırı için, ülkedeki ortalama gelirin veya medyan gelirin belli bir yüzdesi (örneğin yarısı) kullanılmaktadır (Aktan, 2002:42).

İşlevsel olarak, mutlak ve görelî yoksulluk kavramları genelde parasal göstergeler üzerinden hesaplanmaktadır. Örneğin, uluslararası karşılaştırmalarda mutlak yoksulluk sınırı çoğunlukla, satın alma değeri eşitliği düzeltilmiş olarak, 1 ABD Doları'na eşit günlük harcama düzeyidir. Mutlak yoksulluk kavramına göre bir toplumda hiç kimse yoksul olmayabilir, oysa yoksulluğu bir eşitsizlik olgusu olarak alan ve bazı uygulamalarında gelir dağılımıyla doğrudan ilişkilendiren görelî yoksulluk kavramına göre toplumda her zaman yoksul olan bir kesim bulunacaktır. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak için görelî yoksulluk çizgisi belirlenirken ortalama gelirin belirli bir oranı belirlenmektedir. Herkesin gelir veya tüketim düzeyinin belirli bir oranda değişmesi yoksulların sayısında bir değişime neden olmayacaktır. Bu nedenle bu yaklaşım az gelişmiş ülkelerden çok mutlak yoksulluğun sorun olmaktan büyük ölçüde çıktığı gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Şenses, 2006:124).

Mutlak yoksulluğu yoksulluk oranı olarak kullanmanın eksikliği bu oranın sadece gıdayı dikkate almasıdır. Göreceli yoksulluğu kullanmanın eksikliği ise salt kişi başına ortalama geliri esas alması, dolayısıyla kişilerin yaşam standardı hakkında yeterli bilgi vermemesidir. Mutlak yoksulluğu kullanmanın yararı, toplumdaki gıda harcamalarına göre en düşük yaşam standardını ortaya çıkarmasıdır. Göreceli yoksulluğu kullanmanın yararı ise gelir dağılımı eşitsizliğini en açık şekilde vermesidir (Dansuk, 1997:36).

Çiğdem (2007)'e göre sorunu sadece iktisadi terimlere sıkıştırmak, yoksulluğu üreten şartlara yönelmesi gereken eleştirel bakışın, yoksulluk durumunun sonuçlarına, kimi zaman ahlakçı bir etiketle yönelmesi bu zihniyetin sürdüğünü göstermektedir (Çiğdem, 2007:22). Yoksulluğun sadece ekonomik bir sorundan ileri geldiği tanımından yola çıkılması yoksulluğu çözmek yerine yeniden üretmek anlamına da gelmektedir.

2.2.2. Objektif-Sübjektif Yoksulluk

Objektif yoksulluk kavramı, yoksul kişilerin belirli kriterler çerçevesinde tanımlanmasını yaparak, bu kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerekli olduğu olgusundan hareketle, kalori miktarı, tüketim harcamaları gibi somut ölçütlerle yoksulluğu tanımlamaktadır.

Normatif yargılar içeriyor olmasına rağmen objektif yoksulluk, somut ve ölçülebilir kriterlerle belirli bir yoksulluk çizgisi belirlemekte (gelir, tüketim harcamaları, alınması gereken minimum gıda vb), bu çizginin altında kalanları yoksul olarak tanımlamaktadır. Yukarıdaki mutlak ve göreceli yoksulluk tanımları aslında birer objektif yoksulluk tanımıdır. Çünkü mutlak yoksullukta günlük 2400 k/cal alabilecek şekilde gelir elde edemeyenler, göreceli yoksullukta ise medyan gelirin yarısı kadar gelir elde edemeyen kişiler yoksul olarak tanımlanmaktadır.

Mutlak ve görelî yoksulluktan farklı olarak kullanılan bir diğeri yoksulluk ölçütünü ise, **öznel yoksulluk** oluşturmaktadır. Bu yaklaşıma göre yoksulluk çizgisini belirlemenin bir yolu, büyük ölçekli anketler yaparak, toplumun bu konudaki görüşünü belirlemektir. Yapılan anketlerde deneklere, yoksul olmamak, iyi bir gelire sahip olmak gibi bazı özel hedeflere ulaşabilmek için yeterli olduğunu düşündükleri gelir miktarı sorulur. Bu yöntem aynı zamanda Leyden Yaklaşımı olarak da bilinmektedir. Anket sonuçlarından refah düzeyleri ile gelir düzeyleri arasında bağlantı kurularak, kritik bir refah düzeyi seçilip ona karşılık gelen gelir düzeyi yoksulluk çizgisi olarak kabul edilmektedir (TÜSİAD, 2000: 98).

Bir kişi temel tüketim mallarını tüketebildiği halde, eğer tüketim sepeti içerisindeki tüketemediği mallar nedeni ile kendini yoksul hissediyorsa, bu kişi sübjektif yoksulluk kavramına göre kesinlikle yoksuldur (Aktan, 2002:120).

Sübjektif yoksulluk, yoksulluk düzeyine ilişkin en iyi kararın o toplumda yaşayanların kendi değerlendirmeleri doğrultusunda verileceği varsayımına dayanmaktadır. Kavramsal düzeyde mutlak ve görelî yoksulluk kavramlarının bir bileşimini yansıtan öznel yoksulluk çizgisi de diğeri yoksulluk çizgileri gibi yoksullarla yoksul olmayanları birbirinden ayırmayı amaçladığından, bu durumda kendini yoksul hissetmeyenlerin yoksulluk çizgisinin üstünde, yoksul hissedenlerin ise altında olması beklenmektedir (DPT, 2001b:35).

Yoksulluk çizgisinin yoksulların kendi değerlendirmelerine göre belirlenmesi ilk başta anlamlı görünse de öznel yoksulluk çizgilerinin belirlenme ve uygulama aşamalarında da önemli kavramsal ve ölçüm sorunları ile karşılaşmaktadır. Karşılaşılan en önemli güçlük, toplanan bilgilerin bir araya getirilip bunlardan kendi içinde tutarlı bir sonuca varmaktır. Varılan bu sonuçların ülkeler arasında ve hatta aynı ülke içinde farklı bölgeler ve yerleşim yerleri arasında kıyaslama güçlükleri ile karşılaşmaktadır. Sorulan soruların algılanma biçimi benzer gelir düzeyindeki topluluklarda bile farklılıklar göstermekte, toplumsal normlara göre bir yerden diğeriye değişmekte ve sonuçlar anketin yapıldığı yere özgü olmakta başka yerlere kolaylıkla genelleştirilememektedir (Şenses, 2006: 94).

2.2.3. Sosyal Olanaklar Yoksulluğu

Gelir yoksulluğu, üretim sonucu ortaya çıkan gelirin kişiler, üretime katılan faktörler, sektörler ve bölgeler arasındaki dağılımını ortaya koyan bir kavramdır. Yapılan birçok yoksulluk araştırması ve tanımlamasında “gelir yoksulluğu” ele alınmıştır. Gelir yoksulluğu konusunda gerek Dünya’da gerekse Türkiye’de birçok çalışma yapılmış ve yayınlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 1996 yılında yayınlanan raporunda ilk kez “gelir yoksulluğu” kavramı dışında “sosyal olanaklar yoksulluğu” adını verdiği yeni bir kavramı gündeme getirmiştir. Bu kavram yoksulluğu parasal gelir yönü ile değil, bireylerin insani gelişme için temel ihtiyaçlara ne ölçüde sahip oldukları yönünden ele almaya ve ölçmeyi amaçlamaktadır. Buna göre temel insan yeteneklerini sürdürebilecek olan mal, hizmet ve altyapıya (enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyu) erişimin yokluğu ya da kısıtlanması, yoksulluğun “insani” boyutu olarak nitelendirilmektedir (Kentleşme Şurası, 2009:46).

Adam Smith’in yoksulluk tanımını esas alan bu tanımlamaya göre yoksulluk, gelir düzeyi ile ilişkilendirilemez, çünkü gelir ekonomik bir kategoridir. Buna karşın yoksulluk insani bir kategori olmak zorundadır (DPT, 2001: 108).

UNDP, geliştirdiği sosyal imkânlar yoksulluğu indeksini başlıca üç kriterden hareketle ölçmektedir. İlk kriter olan *sağlıklı üreme olanağı*, uzman sağlık personeli olmaksızın gerçekleştirilen doğum yüzdesi, sağlıklı üreme olanağına bireylerin ne ölçüde sahip olduklarını ortaya koymaktadır. İkinci kriter *sağlıklı büyüme ve yeterli beslenme* ise 5 yaşın altında olan ve uluslararası standartlarda gerekli kiloya sahip olmayan, dolayısıyla yeterli beslenemeyen çocukların yüzdesi esas alınarak ölçülmektedir. Üçüncü kriter, *okuma yazma* kriteridir. Araştırmada genel okuma yazma oranı yerine sadece 15 yaş ve üstünde olan kadınların okuma yazma oranları dikkate alınmaktadır. Bu üç kriter için hesaplanan yüzdeler tek bir yüzdeye dönüştürülmekte ve “sosyal olanaklar yoksulluğu indeksi” olarak adlandırılmaktadır. UNDP, 1996 yılında yayınladığı raporda dünyada 101 ülkede sosyal olanaklar

yoksulluğunu ölçmüş olduğunu belirtmiştir. Gelişmiş ülkelerin pek çoğunun araştırma dışında bırakılmasının nedeni bu ülkelerde sosyal olanaklar düzeyinin yeterince yüksek düzeyde olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Araştırmaya göre 101 ülke arasında sosyal olanaklar yoksulluğu yönünden dünyada en alt sırada Nepal yer almaktadır. Bu ülkeyi sırasıyla Bangladeş, Afganistan, Nijerya ve Etiyopya izlemektedir. 101 ülke içerisinde sosyal olanaklar indeks sıralamasında en iyi durumda olan ülke Şili'dir. Türkiye sıralamada Arjantin, Meksika, Kolombiya, Venezüella gibi Latin Amerika; Çin, Vietnam, Malezya, Tayland, Singapur, Hong Kong gibi Asya Pasifik ülkelerinin gerisinde bulunmaktadır (Aktan, 2008:28).

Bunların dışında yoksulluğun tanımlanmasında temel alınan ölçütlere göre de yoksulluk tanımı tiplerinden bahsetmek mümkündür (Friedman, 1996). Bunlar sırası ile:

1. Bürokratik: Nesnel ölçülere göre tanımlanması ve sınıflandırılması (Milli Gelir ve yüzdesi);
2. Moralistik: Ahlaki değerlere göre tanımlanması (yoksulluğun yoksulların kendi suçları olması açıklamaları);
3. Akademik: Sosyo-ekonomik sistemin yoksulluğa neden olduğu düşünce (yapısal sorun; işsizlik, özelleştirme, sosyal yardımların azalması, toprak reformu, vb);
4. Yetkisizleştirme (disempowerment): Politik, sosyal, psikolojik boyutları (karar alma mekanizmalarından uzaklaştırma) (Akt.Öztürk, 2008:205–634).

Yukarıda yapılan yoksulluk tanımlamalarından da anlaşılacağı üzere yoksulluk üzerine yapılan ortak bir tanımlama yoktur. Yoksulluk sorununa ilişkin olarak ortak bir tanımlama yapılamasa da konunun çözümünün ele alınış biçimine göre birçok tanımlama yapılmıştır. Mutlak yoksulluk değişmez bir yoksulluk çizgisi

ele alır ve herkesin bu çizgide yaşam sürdürdüğünü kabul eder. Bu tanıma göre yoksulluk sadece ekonomik nedenlerle oluşmuştur. Oysa yoksulluk kavramı içinde birçok etkeni bulundurması nedeni ile sadece ekonomik nedenlerle açıklanamaz. Göreli yoksulluk ise kişilerin toplumsal birer varlık olmalarından hareket etmektedir. Bu tanımlaya göre kişiler kendi yoksulluk tanımlamalarını kendileri yapmaktadırlar. Sosyal olanaklar yoksulluğu tanımı ise yoksulluğun ekonomik değil de insani bir kategori olması gerektiğinden bahsetmiştir. Yapılan araştırmada kişilerin kendi ekonomik durumlarını kendileri tanımlamaları nedeni ile göreli yoksulluk tanımı kullanılmıştır.

İzleyen bölümde Dünya’da ve Türkiye’de yoksulluğun boyutları incelenmiş ve Türkiye’de yoksullukla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

3. BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK

Yapılan araştırmalar günümüzde dünya nüfusunun yarısının günde 2 dolardan, 1,5 milyar insanın ise günde 1 dolardan daha az bir gelirle yaşadığına işaret etmektedir. Dünya genelinde açlık çeken 800 milyonu aşkın insanın % 80'ini, gelişmekte olan ülkelerin kırsal yörelerinde yaşayanlar oluşturmaktadır. Dünyada her yıl 11 milyon kişinin açlık veya yetersiz beslenme yüzünden öldüğü tahmin edilmektedir. 300 milyonu çocuk olmak üzere, 800 milyon açlığa maruz insanın 203 milyonu Sahra Altı Afrika'da, 519 milyonu Asya ve Pasifik'te (221 milyonu Hindistan'da, 142 milyonu Çin'de), 53 milyonu Latin Amerika ve Karayipler'de, 33 milyonu ise Yakın Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşamaktadır. Açlık ve yoksulluk sorunu dünyada daha yoğun olarak kırsal yörelerde gözlemlenen bir sorundur (www.wefa.org).

Yoksulluk literatürü incelendiğinde, Dünya Bankası tarafından hazırlanan Dünya Kalkınma Raporları 1980, 1990 ve 2000/2001 yıllarında yoksulluğu konu almışlardır (www.worldbank.org). Son birkaç yılda dünyada yoksulluğu ele alan çalışmaların bazıları şöyledir: Nestic ve Giovanni (2007), 2002-2004 yıllarında Hırvatistan'daki yoksulluğun bölgesel değişimini araştırmıştır. Beş coğrafik bölgeyi tanımladıktan sonra her bölge için ve kırsal-kentsel alanlar için Foster- Greere-Thorbecke yoksulluk ölçülerini tahmin etmişlerdir. Bokosi (2006), 1998 ve 2002 yılları arasında Malavi'de hanehalkının harcama ve yoksulluk dinamiklerinin kaynaklarını belirlemeye ve Malavi'deki yoksulluk dönemlerini modellemeye çalışmıştır. Muyanga, Ayiekox ve Bundi (2006), ekonomik geçiş matrislerini Kenya'daki yoksulluk dinamiklerini inceleyip, yoksulluğu kronik ve geçici unsurlara ayrıştırmıştır. Fissuh ve Harris (2004), 1996/1997 Hane halkı Gelir ve Harcama Araştırması'nı kullanarak ve Dogit Sıralı Genelleştirilmiş Uç Değer Modeli'nden (Dogit Ordered Generalized Extreme Value Model/DOGEV) yararlanarak Eritre'de yoksulluğun belirleyicilerinin neler olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır (Akt.Üçdoğruk ve Kızılgül, 2006:82).

Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından saptanan Bin Yıl Kalkınma (BYK) Hedeflerinden (Millennium Development Goals) biri 2015 yılında dünya üzerindeki aşırı yoksulluğu yarıya indirmektir. Bu amaca ulaşmak için gelişmekte olan ülkelerin yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranlarına ulaşmaları gerekir. Ancak, yüksek büyüme oranları yaşanan gelişmekte olan ülkelerde bile yoksul insanların sayısının artması ve yoksullukla mücadelede yavaş ilerleme kaydedilmesi, büyümenin etkinliği konusunda akademik çevrelerde büyümeyle ilgili tartışmalara yol açmıştır (Epaulard,2003,4 Akt: Kabaş, 2009:24).

Tablo:1. Bin Yıl Kalkınma (BYK) Amaçları ve Hedefleri			
1. Amaç	Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak	1. Hedef	1990 ile 2015 yılları arasında geliri 1 ABD \$'ın altında olan insanların oranını yarıya indirmek.
		2. Hedef	1990 ile 2015 yılları arasında aç dolaşan insanların oranını yarıya indirmek.
2. Amaç	Evrensel olarak ilköğretim düzeyinin sağlanması	3. Hedef	2015 yılına kadar her yerde tüm kız ve oğlan çocuklarının ilköğretimlerinin tamamlanmasını sağlamak.
3. Amaç	Cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi	4. Hedef	2005 yılında ilk ve orta öğretimde cinsiyet ayrımına son verilmesi; eğitimin tüm seviyelerinde bu hedefin sağlanması.
4. Amaç	Çocuk ölümlerinin azaltılması	5. Hedef	1990 ile 2015 yılları arasında beş yaşa ulaşmadan ölen çocukların sayısının 2/3 oranında azaltılması.
5. Amaç	Anne sağlığının iyileştirilmesi	6. Hedef	Anne ölüm oranlarının 1990 ile 2015 yılları arasında $\frac{3}{4}$ oranında azaltılması.
6. Amaç	HIV/Aids, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele	7. Hedef	HIV/Aids salgınının 2015 yılında durdurulması ve sonra salgının azaltılması.
		8. Hedef	Sıtma ve diğer önemli hastalıkların salgınının 2015 yılında durdurulması ve sonra salgının azaltılması.
7. Amaç	Çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması	9. Hedef	Sürdürülebilir kalkınma prensiplerinin ülke politikalarında ve programlarında uygulanması ve doğal kaynakların kaybının azaltılması
		10. Hedef	Temiz su kaynaklarına ve temel sağlık önlemlerine sahip olmayan insanların oranının 2015 yılına kadar yarıya indirilmesi.
		11. Hedef	Gecekonduya yaşayan en az 100 milyon insanın yaşamlarında 2020 yılına kadar önemli ilerlemeler sağlanması.
Kaynak: (UNDP,2005a,xviii-xix) (Akt. Kabaş,2009:32)			

Küresel ölçekte, *BM Binyıl Kalkınma Hedefleri 2007 Raporuna* göre, 1990 yılında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde 1 dolar altında gelire sahip insan sayısı toplam nüfusun % 28'i olan 1,25 milyar iken, 2004 yılı itibariyle bu sayı yaklaşık 1/3 oranında bir azalışla % 19 düzeyine gerilemiş durumdadır. Küresel ölçekteki bu azalış dengeli bir bölgesel azalışı göstermemektedir. Asya'daki hızlı ekonomik kalkınma sonucunda, başta Hindistan olmak üzere Doğu ve Güneydoğu Asya bölgesinde mutlak yoksulluk oranlarında önemli ölçüde bir azalış söz konusu olmuştur. Özellikle 2000 yılından sonraki, hızlı nüfus artışlarına rağmen, diğer yandan, Sahra altı Afrika'da 1 doların altında yaşayanların oranı 1990 yılında % 46,8 iken, 2004 itibariyle % 41,1'e gerilemiş durumdadır. Yedi Sahra altı Afrika ülkesinde 2000-2005 yılları arasında yıllık ortalama kişi başı gelir %3,5 düzeyinde artmış iken, diğer 23 ülkede de ortalama gelir % 2'den çok artmış durumdadır (Korkmaz ve Bayramoğlu, 2007:35).

	1990	1999	2004
Gelişmekte Olan Ülkeler	31.6	23.4	19.2
Kuzey Afrika	2.6	2.0	1.4
Sahra altı Afrika	46.8	45.9	41.1
Latin Amerika ve Karayipler	10.3	9.6	8.7
Doğu Asya	33.0	17.8	9.9
Güney Asya	41.1	33.4	29.5
Güney Doğu Asya	20.8	8.9	6.8
Batı Asya	1.6	2.5	3.8
Bağımsız Devletler Topluluğu	0.5	5.5	0.6
Güney Doğu Avrupa	0.1	1.3	0.7

Kaynak: UN MDG 2007 Report .www.undp.org.tr

İyileşmelere karşın, küresel ölçekte ülkeler arasındaki ekonomik refahtan alınan pay dengesizliği sürmektedir. Özellikle Sahra altı Afrika'da, Latin Amerika'da ve Karayiplerde en yoksul %20'lik kesimin gelirinden aldığı pay % 3'ler düzeyindedir (Korkmaz ve Bayramoğlu, 2007:22).

Bin Yıl kalkınma Hedeflerinin vaat ettiklerine karşılık Dünyada yoksulluk hızla artmaya başlamıştır. Raporlarda gösterilen sayısal iyileşme verilerine karşılık insanların yaşam kalitelerinde iyileşme olmamıştır.

15–16 Ekim 2006’da 80’i aşkın ülkede 23 milyondan fazla kişi 24 saatlik bir süre içinde topluluklar halinde ayağa kalkarak, dünya liderlerinden Binyıl Kalkınma Hedefleri vaadini yerine getirmeleri ve yeryüzünden aşırı yoksulluğu silmeleri için bir dakikalık eylemde bulunmuştur.

Birleşmiş Milletler Millenium Komitesi’nin dünya çapında düzenlediği girişime UNDP Türkiye Temsilciliği de katılmıştır. Ankara’da toplam 102 katılımcı, 16 Ekim sabahı, BM Türkiye Temsilcisi Mahmood Ayub’un okuduğu “Yoksulluğu Yenme Sözü”nü vermek üzere topluca ayağa kalkmıştır. Bu yeminde geçen sözler ise şöyledir (UNDP, 2006:25):

“Çağımızın en büyük sorunu olan mutlak yoksullukla mücadele etmeye kararlı bir kuşağın temsilcileri olduğumuz için gurur duyuyoruz.

Bundan yıllar sonra, bizden sonraki kuşağın karşısına geçerek ‘‘milyonlarca kişinin her yıl gereksiz yere hayatını kaybettiğini biliyorduk – ve bile bile hiçbir şey yapmadık’’ demek istemiyoruz, işte bu yüzden ayağa kalkıyoruz.

Fakir bir ülkede bugün doğan bir çocuğun, zengin ülkede doğan çocuktan 30 yıl önce öleceğinin bilincindeyken oturamayız. Bu acıya son verme zamanı geldi.

Ayağa kalkıyoruz çünkü yardım değil adalet istiyoruz. Biliyoruz ki Dünya Liderleri, bu acıya son verecek olan Binyıl Kalkınma Hedefleri’ni gerçekleştirmek için, bizim adımıza söz verdiler. Bu hedeflere ulaşmak ve hedefleri aşmak için siyasi iradeye ihtiyaç var.

Bizler, 100’ü aşkın ülkeden yüz binlerce kaygılı kişi olarak ayağa kalkarak şunları söylüyoruz:

Zengin ülke liderleri! Büyük olun – verdiğiniz sözleri tutmak için uğraşın – yoksulların borçların iptal edin, daha fazla ve daha iyi yardım yapın ve adil ticaret kurallarını uygulayın – ne yapılması gerektiğini biliyorsunuz – Yapın!

Yoksul ülke liderlerinin de önünde ayağa kalkıyoruz ve diyoruz ki: Büyük olun – birincil sorumluluğunuz en yoksul yurttaşların hayatını kurtarmak olsun. Sizden, para harcamalarında gerçekten sorumlu ve şeffaf davranmanızı, eşitsizliğin çaresine bakmanızı, yolsuzluğun kökünü kazımanızı istiyoruz. Ne yapılması gerektiğini biliyorsunuz – Yapın!

Her kuşağın, --kölelik ve ayrımcılık dahil hiç yenilemeyecek gibi görünen kötülüklere karşı bile-- zorlu mücadeleleri olmuştur. Ancak, haksızlığa karşı yeterli kişi ayağa kalktığı takdirde, kötülüklerin yenilebildiğini tarih defalarca kanıtlamıştır. Bugün, yoksulluğa karşı harekete geçilmesini desteklemek için ayağa kalkan kişi sayısıyla rekor kırmak istiyoruz. Ama asıl kırmak istediğimiz, Dünya'nın sözünden dönme ve yoksulluğu görmezden gelme alışkanlığıdır.

Biz, altı milyar sesiz. Adalet istiyoruz, şimdi! Artık bahane yok. Mazeret kabul etmiyoruz!" (www.undp.com.tr).

2006 yılında yapılan dünya çapındaki bu eyleme ve ülke liderlerinin yoksulluğu azaltmaya ilişkin verdiği sözlere karşılık Dünya Bankası Baş ekonomisti Indermit Gill yoksulluğun her yerde artacağını, 2009 yılında yoksulluk ve işsizlikte 5 milyon düşüş beklenirken bu oran kadar bir artış beklendiğini ifade etmiştir.

3.1. Türkiye'de Yoksulluk

1950'li yıllarda tarım arazilerinin tarımsal nüfusu karşılayamaması ve tarımda makineleşme gibi unsurlar kırdan emek fazlalığına yol açmış, bu durum da kırdan kente göç hareketini başlatmıştır. Köylerde yaşayan nüfusun yoksul olması, tarımsal üretimdeki verim düşüklüğü, ekilen toprakların parçalı olması, tarımda makineleşme nedeni ile insan gücüne olan ihtiyacın azalması, köylerdeki alt yapı ve sağlık hizmetlerinin kentlere göre daha az olması, bununla beraber kentlerin çevresinde yeni oluşmaya başlayan sanayi ataklarının vasıfsız iş gücüne ihtiyaç duyması köyden kente doğru hızlı ve yoğun bir göçe neden olmuştur. Kırdan kente yaşanan göçle beraber, kırdaki yoksulluk şekil değiştirerek kentlere taşınmıştır.

1950'lerin başında ülke nüfusunun sadece %25'i kentsel alanlarda yaşarken 2009 yılında bu oran % 60'lara kadar çıkmıştır. 2007 yılında TÜİK tarafından yapılan hane halkı istatistiklerine göre ülke nüfusunun %63 kentlerde %37'si kırsal alanlarda yaşamaktadır (TÜİK, 2007).

Dünyada 1973 petrol krizi sonrasındaki yeni liberal dönüşüm süreci ile sağlanan ekonomik büyüme, toplumun geniş kesimlerinin yoksulluğunu azaltan,

yaşam kalitelerini arttıran değil aksi yönde bir etki yaratmıştır. Bu süreç Türkiye'ye 1980 sonrası uygulanan ekonomi politikaları ile yansımıştır. 1980 sonrasındaki dönüşüm sürecinde piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi ve ekonominin dış rekabete açılması, sermaye birikiminin ve verimlilik artışının başlıca kaynağı olarak ele alınmış; kamunun ekonomideki rolünün küçültülmesi ve mali piyasaların serbestleştirilmesi 1980 sonrası uygulanan iktisat politikalarının temelini oluşturmuştur. Bu politikalar ile yoksulların yoksullukları ile baş edebilmelerini sağlayan ithal ikameci döneme has birçok mekanizma kademeli olarak zayıflamış veya yok olma aşamasına gelmiştir (www.sendika.org).

Türkiye için 1980 yılı bir dönüm noktası olmuş, dünyadaki değişim rüzgârları ve iç dinamikler sonunda ortaya çıkan köklü dönüşümler 80'lere damgasını vurmuştur. 1970'lerin son yıllarında yaşanan ödemeler dengesi krizini takiben 24 Ocak 1980'de açıklanan istikrar kararları ile ülkenin ekonomi tarihinde yeni bir dönem başlamış, 1960'lardan beri izlenmekte olan ithal-ikameci politikalar terk edilerek, serbest piyasa kurallarının hâkim olduğu, dış dünya ile bütünleşmeyi ve ihracata dayalı sanayileşmeyi hedefleyen bir ekonomi politikası benimsenmiştir. Kamu kesiminin küçültülmesi, finansal liberalizasyon ve özelleştirmeye yönelik uygulamalar yapısal uyum programının öncelikleri arasında yer almıştır. Yeni ekonomi politikaları, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında çalışanların sosyal haklarının ve sendikal özgürlüklerin kısıtlandığı siyasal ortamda ciddi bir toplumsal muhalefetle karşılaşmadan uygulanabilmiştir. İhracatı, iç talebi kısarak ve ürün maliyetlerini düşürerek artırmayı amaçlayan iktisat programının en doğrudan sonucu çalışanların gelirlerindeki azalmadır. Sanayi kesiminde 1970'lerin sonlarında başlamış olan gerçek ücretlerdeki azalma 1980'ler sonrasında yüzde 40'ları bulmuş, tarımın ticaret hadlerinde ise 1980'lerin sonlarında yüzde 40-50'ye varan düşüşler gerçekleşmiştir (Boratav, 1991). Boratav (1990), Türk köylüsünün 1978- 1989'da yaşadığı bu ağır ve uzun süreli fiyat şokunu büyük buhranı izleyen 1930'lu yıllara benzetmektedir. 1980 istikrar paketi sonrasında ihracat artışı, ülkenin güvenilirliğinin dış piyasalarda yükselmesi gibi iyileşme belirtileri, 1990'larda yerini peş peşe yaşanan krizlere bırakmıştır. 1994 finansal krizi ile fiyat artışları yüzde 125'i bulurken, ulusal gelir yüzde 6 düşmüştür. 1994 krizi sonrasında verileri çalışan

kesimlerin gerçek ücretlerinin azaldığını ve işsizlik rakamlarında artış olduğunu göstermektedir (Cizre, Sakallıoğlu ve Yeldan, 2000: 83). 2001'de Türkiye ekonomisi ciddi olarak küçülmüş, Türk Lirası değer yitirmiş ve ulusal gelir azalmıştır. Neo-liberal ekonomi politikaları ve küreselleşme Türkiye ekonomisinde derin izler bırakmış, hızlı büyümeyi derin finansal krizler izlemiş, döneme yüksek enflasyon, eşitsiz gelir dağılımı ve ekonomik istikrarsızlık damgasını vurmuştur. Belirtilen ekonomik gelişmeler Türkiye'nin yoksulluk profilini derinden etkilemiş, 1980'li yıllardan başlayarak Türkiye, gelirin nispeten eşit dağıldığı bir ülke olmaktan çıkmış, zengin ile yoksul arasındaki farkların uçurum niteliğini hak edecek boyutlara ulaştığı bir ülke haline gelmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001:180).

Türkiye'de yoksulluk alanında yapılan çalışmaların tarihi çok gerilere gitmemektedir.

Dağdemir (1993)'in "Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim ve Gelir Dağılımı" adlı çalışmasında yoksulluk sorunu ve yoksulluğun sosyo-ekonomik yapısına ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Bu çalışmada gelir dağılımının iyileştirilmesi için yoksullukla yüz yüze kalan yaş gruplarının yaşam düzeylerinin yükseltilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Dağdemir, 1993:72).

Erdoğan (1996)'ın "Türkiye'de Bölge Ayrımında Yoksulluk Sınırı" adlı çalışmasında Türkiye'deki yoksulluk sınırları ve yoksulluk oranları çeşitli yoksulluk sınırı bulma yöntemlerine göre verilmektedir. Çalışmada Türkiye geneli, kırsal ve kentsel yerleşim yerleri ile yedi coğrafi bölge ayrımında yoksulluk sınırlarını bulmaya ve bu sınırların altında olan hane halkı sayısını belirlemeye yönelik sayısal veriler bulunmaktadır (Erdoğan, 1996:83).

Dumanlı'nın "Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları" adlı çalışmasında Türkiye'deki yoksulluğun boyutları çeşitli kesimler ve yıllar itibarıyla verilmektedir. Çalışmada insanların yeterli ve dengeli beslenmesi için almaları gereken asgari kalori miktarlarına göre oluşturulan beslenme kalıbı kullanılmıştır. Çalışmada yoksullukla mücadele konusunda önerilere yer verilmektedir (Dumanlı, 1996:12).

Dansuk “Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi” adlı çalışmasında Türkiye’de var olan yoksulluğun boyutlarını ve sosyal göstergelerle ilişkisini belirlemeye yönelik saptamalarda bulunmuştur. Tüketim harcamaları bazında oluşturduğu yeni bir yaklaşım ile yoksulluğun toplumsal tabanını incelemiştir. En düşük tüketim harcaması tutarını yoksulluk sınırı kabul ederek yoksulluk oranlarına erişmiştir. Çalışmada yoksulluk ile gelir dağılımı yapısı, bölgesel gelir eşitsizlikleri, işgücü, cinsiyet, eğitim ve bazı demografik unsurlar arasında ilişki kurmaya çalışmıştır (Dansuk, 1997:35).

Erdoğan “Türkiye’de Yoksulluk: Boyutu ve Profili” adlı çalışmasında daha önce yapılan “Türkiye’de Bölge Ayrımında Yoksulluk Sınırı” çalışmasında (Erdoğan, 1996) önerilen minimum gıda harcaması maliyeti ve temel gereksinimler maliyeti yöntemlerini dikkate alarak, Türkiye’de yoksulluğun profilini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Yoksul fertlerin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, medeni durumu, çalışma durumu, iktisadi faaliyeti gibi konular ile yoksul hanelerin oturdukları konutun büyüklüğü, ısıtma sistemi, mülkiyet durumu gibi konularla yoksulluğun profilini çıkarmaya çalışmıştır (Erdoğan, 1997:45).

Dağdemir “Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluk Analizi, 1987–1994” adlı çalışmasında Türkiye ekonomisinde makro-ekonomik daralmanın yaşandığı 1987-1994 döneminde yoksulluk sorununun nasıl etkilendiğini araştırmıştır. Türkiye’deki yoksulluk sorununu bölgesel ve kırsal bölgeler ayrımında ele almış ve yoksulluk ölçütleri yardımıyla yoksulluğun yapısal değişiminin analizini yapmıştır. Yoksulluk ölçütlerindeki değişimi, yoksul hane halklarının gelirlerindeki göreceli büyüme ve gelirin yeniden dağılımı gibi iki temel faktörün etkisi ile açıklamıştır (Dağdemir,1999:57).

2004 yılı hane harcamaları anketine göre farklı yoksulluk kriterinden hareket edilmektedir. Bunlardan ilki gıda (açlık) yoksulluğu kavramıdır. Bu çalışmaya göre gıda yoksulluğu oranı Türkiye geneli için % 1,3 düzeyindedir. Gıda ve gıda dışı yoksulluk kriterine göre Türkiye’deki yoksulluk oranı yukarıdaki trendi sürdürür bir şekilde azalmış ve % 25,60 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bütün kriterler için geçerli

olan durum kırsal yerleşim birimlerinde yoksulluk düzeyinin kentsel yerlere göre daha yüksek olduğudur (Bilen ve Şan, 2006:67).

Tablo 3, TÜİK 2007 Yoksulluk Çalışması Sonuçlarını göstermektedir. Tablo'ya göre; 2007 yılında Türkiye'de fertlerin yaklaşık % 0.54'ü sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 18.56'sı ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

Kişi başı günlük harcaması, satın alma gücü paritesine göre 1 Doların altında kalan fert bulunmamaktadır. Buna karşın satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük 2.15 Dolar olarak tanımlanan yoksulluk sınırı altında bulunan fert oranı %0.63, yoksulluk sınırı 4.3 Dolar olduğunda yoksul fert oranı ise % 9.53 olarak tahmin edilmiştir.

2006 yılında % 0.74 olarak tahmin edilen açlık sınırının altında yaşayan fert oranı 2007 yılında % 0.54'e düşmüş, yoksul fert oranı ise % 17.81'den % 18.56'ya yükselmiştir. 2007 yılında, 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 237 YTL, aylık yoksulluk sınırı ise 619 YTL olarak tahmin edilmiştir. Kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlarda 2006 yılında % 31.98 olan yoksulluk oranı 2007 yılında % 32.18'e, kentsel yerlerde yaşayanların yoksulluk oranı da % 9.31'den % 10.61'e yükselmiştir.

2007 yılında hane halkı büyüklüğü 3 veya 4 kişi olan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 9.28 olurken, 7 ve daha fazla olan hanelerde fertlerin yoksulluk oranı % 42.07 olarak hesaplanmıştır. 7 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerden kentsel yerlerde oturanlar için yoksulluk riski % 33.14 iken kırsal yerlerde bu oran % 50.26'dır. Hane halkı türüne göre çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 17.07 olurken, çocuksuz çekirdek ailelerdeki fertlerde bu oran % 8.88'e düşmektedir. Ataerkil veya geniş ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 24.27 olarak tahmin edilmiştir. Kentsel yerlerde çocuklu çekirdek ailede yaşayan fertlerin yoksulluk riski % 9.88 iken kırsal yerlerde bu oran % 32.38'dir.

2007 yılında ücretli-maaşlı çalışanlarda yoksulluk oranı % 6.15 iken, yevmiyeli çalışanlarda bu oran % 27.05, işverenlerde % 3.3, kendi hesabına çalışanlarda % 23.04 ve ücretsiz aile işçisi olanlarda ise % 27.61 olmuştur.

Tablo: 3. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, 2002-2008							
Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranı (%)						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
TÜRKİYE							
Gıda Yoksulluğu (açlık)	1.35	1.29	1.29	0.87	0.74	0.48	0.54
Yoksulluk (gıda + gıda dışı)	26.96	28.12	25.60	20.50	17.81	17.79	17.11
Kişi başı günlük 1\$'ın altı	0.20	0.01	0.02	0.01	0.00	0.00	0.00
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	3.04	2.39	2.49	1.55	1.41	0.52	0.47
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	30.30	23.75	20.89	16.36	13.33	8.41	6.83
Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk	14.74	15.51	14.18	16.16	14.50	14.70	15.06
KENT							
Gıda Yoksulluğu (açlık)	0.92	0.74	0.62	0.64	0.04	0.07	0.25
Yoksulluk (gıda + gıda dışı)	21.95	22.30	16.57	12.83	9.31	10.36	9.38
Kişi başı günlük 1\$'ın altı	0.03	0.01	0.01	0.00	0.00	0.00	0.00
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	2.37	1.54	1.23	0.97	0.24	0.09	0.19
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	24.62	18.31	13.51	10.05	6.13	4.40	3.07
Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk	11.33	11.26	8.34	9.89	6.97	8.38	8.01
KIR							
Gıda Yoksulluğu (açlık)	2.01	2.15	2.36	1.24	1.91	1.41	1.18
Yoksulluk (gıda + gıda dışı)	34.48	37.13	39.97	32.95	31.98	34.80	34.62
Kişi başı günlük 1\$'ın altı	0.46	0.01	0.02	0.04	0.00	0.00	0.00
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	4.06	3.71	4.51	2.49	3.36	1.49	1.11
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	38.82	32.18	32.62	26.59	25.35	17.59	15.33
Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk	19.86	22.08	23.48	26.35	27.06	29.16	31.00
<p>(1) Satınalma gücü paritesine göre 1 \$'ın karşılığı olarak 2002 yılı için 618 281 TL; 2003 yılı için 732 480 TL; 2004 yılı için 780 121 TL, 2005 yılı için 0.830 YTL, 2006 yılı için 0.921 YTL, 2007 yılı için 0.926 YTL ve 2008 yılı için ise 0.983 kullanılmıştır.</p> <p>(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.</p> <p>(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.</p> <p>Kaynak:www.tuik.com.tr</p>							

En yüksek yoksulluk riskine sahip olan tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı 2006 yılında % 33.86 iken, 2007 yılında % 30.22 olarak tahmin edilmiştir. Sanayi sektöründe çalışanlarda 2007 yılında yoksulluk oranı % 10.13 olarak hesaplanırken, bu oran hizmet sektöründe çalışanlarda % 7.83 olmuştur. 2007

yılında ekonomik olarak aktif olmayan fertlerin yoksulluk oranı % 15.54 iken, iş arayan fertlerin yoksulluk oranı % 26.56'dır.

2007 yılında okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 34.76 olurken, ilkokul mezunlarında bu oran % 14.9, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 6.16, yüksekokul, fakülte ve üstü mezuniyete sahip fertlerde % 0.9 olmuştur. İlköğretime başlamamış olan 6 yaşından küçük çocukların yoksulluk riski ise % 25.44'tür.

Dünya'da ve Türkiye'de yaşayan yoksul insanların büyük bölümünü kırsal alanda yaşayan insanlar oluşturmaktadır. Açlık ve yoksulluk sorunundan en fazla etkilenen kesim kırsal kesimdir.

Dünya'da yapılan yoksulluk araştırmalarında bölgesel değişim, hane halkı kullanım harcamaları, yoksulluk dinamikleri, yoksulluk dönemleri ve yoksulluğun belirleyicileri gibi konulara yoğunlaşmıştır. Türkiye'de ise, yoksulluğun boyutları, yoksulluğun sosyo-ekonomik yapılarla ilişkisi, yoksulluğun profili, yoksulluk sınırı ve yoksulluk analizi hakkında araştırmalar yapılmıştır.

Son yıllarda yoksulluğu ortadan kaldırmak gelişmiş ülkelerin gündemini oluşturmaktadır. Bu çerçevede hazırlanan bin yıl kalkınma planlarının amaçları arasında çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması, aşırı yoksulluğun ve açlığın ortadan kaldırılması, çocuk ölümlerinin azaltılması gibi konular oluşturmaktadır. 2015 yılına kadar gerçekleşmesi beklenen bu amaçlar, gerçekleşme olasılığının çok düşük olması nedeni ile akademik çevrelerce eleştirilere maruz kalmıştır.

İzleyen bölümde kırsal yoksulluk konusunu kuramsal açıdan değerlendirmek amacıyla Merkantilist İktisat Kuramı, Fizyokratist İktisat Kuramı, Klasik İktisat Kuramı ve Neo-klasik iktisat kuramının konu ile ilgili düşüncelerine yer verilip tartışılmıştır.

4. BÖLÜM

KIRSAL KALKINMA

Bu bölümde kalkınma kuramları düşünürlerine yer verilecek ve kırsal kalkınmayla olan ilişkisi ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede, A. G. Frank, A. Hirschman, W. A. Lewis, R. Nurkse, P. R. Rodan, T. Dos Santos, S. Amin, I. Wallerstein ve M. Moaddel'in kalkınma ile ilgili düşünceleri tartışılmıştır.

4.1. Bağımlılık Kuramları ve Yoksulluk

İktisadi ilk yaklaşımlara göre azgelişmişlik sorunu, gelişmemiş ülkelerin gelişmiş ülkelerin geçtiği yolları takip ederek aşılacaktır. Bu yolla gelişmiş ülkelerde olan, gelişmemiş ülkelerde olmayan faktörler belirlenecek, gelişmemiş ülkeler kalkınacak ve yoksulluk sorunu ortadan kalkacaktır (İşgüden, 1995:140). Kalkınma kuramının savunucularına göre ekonomik büyüme bir ülkedeki yoksulluğun azalmasını sağlayan en önemli unsurdur (Solmaz, 2008:2).

Kalkınma iktisadının öncülerinden olan A. Hirschman, W. A. Lewis, R. Nurkse, P. R. Rodan ve W. W. Rostow gibi isimlere göre, yoksul ülkelerin azgelişmişlik sorununu bu ülkelerin kendi iç dinamiklerine bağlıdır. Piyasalara müdahale edildiğinde ya da düzenleme yapıldığında, kalkınmayı engelleyen dinamiklerin etkisiz kalacağını ileri sürmüşlerdir. (İnsel, 2003:185).

Oktik'e göre, bağımlılık teorisini savunanlardan Baran, Frank, Amin gibi sosyal bilimciler kapitalizmin yok edilmesiyle az gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerdeki gelişmemenin yok edileceğine inanmaktadırlar (Oktik, 2008:30).

Theotino Dos Santos (1970: içinde Taban, 2004: 62) bağımlılığı, ülke ekonomilerinin bu ülkelerin bağımlı olduğu bir başka ülkenin gelişmesi tarafından belirlendiği bir durum olarak değerlendirmektedir. Paul Baran, az gelişmişliğin yerel

elitlerle metropol devletler arasında yer alan iş birliğinin tarihsel bir süreci olduğunu ileri sürmektedir. Frank'a (1975) göre az gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkiler tarihsel ilişkilerin bir ürünüdür. Bu nedenle az gelişmişliğin tanımlanabilmesi için süreçlerin iyi bir biçimde analiz edilmesi gerekmektedir. Bu süreçlerin özellikle sanayi devriminden sonra hiyerarşik bir biçimde sıralandığını belirten Frank, üst basamaklarda kapitalist üretim tarzının egemen olduğu gelişmiş Avrupa ülkeleri ve ABD'nin yer aldığını, alt basamaklarda ise kapitalizm öncesi üretim biçiminin egemen olduğu çevre ülkeleri yerleştirmiştir (Pamuk, 1988: 186 Akt Öztürk, 2009: 177). Frank (1967), kapitalist çelişkiler ve kapitalist sistemin tarihsel gelişimi çevre uydulardaki az gelişmişliği oluşturduğunu belirtmektedir. Frank'a göre, ekonomik gelişmişlik ve az gelişmişlik aynı paranın farklı yüzleridir. Her ikisi de dünya kapitalist sisteminin iç çelişkilerinin çağdaş görünümünün zorunlu bir sonucudur (Frank, 1967: 34-35 Akt. Taban, 2004: 62).

Bağımlılık Kuramcılarına göre, dünya merkez ve çevre ülkeler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Merkez ülkeleri, modern ve gelişmiş ülkeler; çevre ülkeleri ise bu ülkelere bağımlı olarak varlığını sürdüren az gelişmiş ülkeler oluşturmaktadır (Ira,1992). 1950'li yıllar boyunca üreticiyi hem yatırımcıyı destekleyen kalkınma iktisadı 1970'li yıllarda yaşanan bunalımlar sonucunda işlevini eskisi gibi yerine getirememiştir. Az gelişmiş ülkelerin ekonomileri zamanla dışa bağımlı olmaya başladığı için az gelişmiş ülkeler dış ülkelerin uydusu haline gelmişlerdir (Şahin, 2000:286). Çevre ülkeler ne kadar yoksullaşırsa merkez ülkeler de o kadar zenginleşmektedirler. Çevre ülkelerden yukarı doğru "güç" ve "emeğin artı değeri" akarken, merkez ülkelerden aşağı "kontrol, ideoloji, ve pahalı mamul madde" akmaktadır (Oktik, 2002: 194-196).

Bağımlılık kuramına göre, uluslar arası yardım kuruluşları ve çokuluslu şirketlerin yardım ve değerlendirmeleri yoksul ülkelerin yapısına uygun değildir. Bu guruplar yürüttükleri faaliyetlerle halkın yaşam standardını düşürür ve azgelişmişliğin sürdürülmesine neden olurlar (Aktan ve Vural, 2002: 20).

Samir Amin merkez ve çevre ülkeler arasındaki ilişkiden bahsederken kapitalist sistemi bir bütün olarak (Dünya ekonomisi) ele alır ve merkez ve çevreyi de bu kapitalist sistemin birbirleriyle etkileşen, aralarında düzenli ilişkiler olan parçaları olarak görür. Amin çevre ülkeleri merkez ülkelere bağımlı olarak kabul eder ve çevre ülkelerin varlığını merkez ülkelerin varlığına bağlar. Bu arada merkez ve çevreyi ikisi birlikte, her ikisini de aynı sistemin birer parçası yapan pazar ilişkileriyle tanımlar (Çiğdem, 2000:154).

Amin'e göre az gelişmiş ülkeler merkez ülkeleri çevreleyen yoksul ülkelerdir. Kapitalizmin çevre ülkelere yayılması çevre ülkelerin iç ekonomilerinin bozulmasına neden olmakta ve gelişmelerine engel olmaktadır. Çevre ülkelerin merkez ülkelere bütünleşmesi merkez kapitalizminin istekleri doğrultusunda olmaktadır (Amin, 1992:180).

Bağımlılık kuramcıları, işsizlik, çok uluslu şirketler ve gelir dağılımı gibi konularda ne tür politikalar izleneceğini ve çözüm yollarının nasıl olması gerektiği konusunu açıklıkla ortaya koyamamışlardır. Bağımlılık kuramında önerilen ana politika, ulusal kalkınmayı sağlamak üzere iç yapının değiştirilmesidir. Das Santos ve Cardoso değişikliğin anahtarı olarak sosyalizmi sunmaktadırlar. Sunkel ve Furtado ise, sınıf mücadelesiz ulusal kalkınma ve devrimsiz bağımsızlık isteyen reformist ECLA çizgisindedirler (www.econ.turk).

Modern Dünya Sistemi teorisi 1970'li yıllarda Immanuel Wallerstein tarafından gündeme getirilmiştir. Modern dünya sistemi teorisi bağımlılık teorisinin öngördüğü gibi batıda kapitalizmin ortaya çıkışını özsel ve içsel nedenlerle değil, tarihi birtakım koşulların da ortaya çıkmasıyla açıklamıştır.

Wallerstein, dünya sistemini görece olarak diğer gruplardan farklılık gösteren özerk ve birbirlerine bağlı birçok toplum takımlarından oluşan bir bütünlük olarak görür. Bu toplumsal sistemdeki her grup, sistemi yeniden şekillendirmek üzere birbirleriyle mücadele etmektedirler (Oktik ve Kökalan, 2001). Wallerstein'e göre bugün içinde bulunduğumuz durum dünya düzeni değil dünya düzensizliğidir.

Modern zamanlara kadar kurulmuş olan dünya ekonomileri ya parçalandılar ya da dünya imparatorluklarına dönüştüler. Tarihsel olarak yaşamış olan tek dünya-ekonomi modern dünya-sistem olmuş ve bu nedenle modern dünya-sistemin tanımlayıcı özelliği olarak kapitalist toplum kök tutmuş ve güçlenmiştir. Kapitalist bir dünya-ekonomi birçok kurumun toplamıdır. Bütün bu kurumların birleşimi kapitalist bir dünya-ekonominin süreçlerini açıklayan temel unsurdur. Bu kurumların hepsi iç içe geçmiştir. Temel kurumlar pazarlardır. Bu kurumlar kapitalist dünya-ekonomisinin çerçevesi içinde yaratılmış olan kurumlardır (Wallerstein, 2004: 46-47).

Moaddel (1994:281) çevredeki düşük üretken yapıdaki ülkelerin tarımsal üretime ve bunların ihracatına yoğunlaşması nedeni ile az gelişmiş ülkeler olarak kaldıklarını ifade eder. Ülke içerisindeki sermaye gurupları da ticari ilişkiler bakımından uluslar arası kuruluşlarca belirlenen kurallara ve çokuluslu şirketlere bağımlı bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bu koşullar altında az gelişmiş ülkelerin kendi politikalarını oluşturma şansları kalmamıştır. Kısacası her bakımdan merkeze bağımlı bir çevre vardır. Az gelişmiş ülkeler dünya ekonomisi içerisinde yer almaya çalışırken “periferi” haline gelirler. Periferileşme merkezde yer alan ülkelere ekonomik ilişkiler bakımından bağımlı hale gelmeyi ifade etmektedir. Dolayısıyla periferileşme ve bağımlılık ülkelerin gelişmelerini kesintiye uğratmaktadır (Öztürk, 2009: 177).

4.2. Kırsal Kalkınma ve Yoksulluk

Kalkınma kesin sınırları ve sonucu olmayan dinamik bir süreçtir. Günün koşullarına ve değişen şartlara göre farklılaşan ve bu şartların getirdiği sorunların çözümüne odaklanan değişken ve dinamik bir olgudur. Bu nedenle kalkınma kavramına yapılan tanımlamalar da farklılık göstermektedir.

Çağlar (1986:103)'a göre; genel olarak kalkınma sadece üretimin ve fert başına düşen gelirin artması değil aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel yapının da değiştirilmesi, yenileştirilmesi anlamına gelmektedir. Kalkınma insanların

içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal yapılanmayı etkileyebilme dolayısıyla değiştirebilme yeteneğinin artmasıdır.

Poostchi (1986:2)'ye göre ise kalkınma bir toplulukta ya da toplumda geleneksel konumdan farklı bir konuma değişim sağlayan sosyal ve ekonomik bir bütünlüktür.

Kalkınma kavramını sistemin çalışmasına olanak sağlayan dinamikleri açısından şöyle açıklayabilmek mümkündür; Kapitalizmin kendi içsel dinamiği ile gelişen bir sistem olarak büyümesinden bahsedildiği halde, az gelişmiş ülkelerde veya toplumlarda içsel güçlerin kendiliğinden işleyişinin bu değişmeyi ve gelişmeyi sağlayamaması dolayısıyla bu ülkelerin kalkınmasından bahsedilir (Ercan, 2008: 200). Kalkınma kavramı, piyasa ekonomisine müdahale ederek piyasanın kendinden işleyişini değiştirmektedir.

Kırsal alanlar sosyal, ekonomik ve kültürel değişmelerin en yavaş ve en zayıf olduğu mekânlardır. Tarihsel süreç içerisinde kırsal alanlara duyulan ihtiyaç nedeni ile bu kesimlere zarar veren müdahalelerden kaçınılması, yapının fazla değişmeden uzun yıllar varlığını sürdürmesine neden olmuştur. Anadolu topraklarında birçok devletin hüküm sürmesinin yanında kırsal yapıda fazla değişiklik olmamasının diğer bir nedeni Hititler döneminden başlayan “toprağın Tanrı’ya ait olduğu” düşüncesidir. Bu inanışa göre toprağın gerçek sahibi Tanrı ve dolayısıyla onun yeryüzündeki temsilcisi olan hükümdara aittir. Bu inanışta kırsal nüfus bütün olarak devletin egemenliğine girer. Böylece kırsal nüfusta yaşayan halk varlığını bir önceki dönemde olduğu şekliyle sürdürebilmiştir. Bu durum kırsal alanda bir istikrarın oluşmasına yardımcı olmuştur (Bakırcı, 2007:53).

Kırsal kalkınma kavramı 19. yy.’da ortaya çıkmış ve son 30 yıldır giderek artan bir yoğunlukta yaşanan küreselleşme ve neo-liberal ekonomi politikaları çerçevesinde birçok değişikliğe uğramıştır. 1980’li yıllarda büyümeye yönelik yapılan kalkınma planları yerini toplumun hepsini kapsayan kalkınma arayışlarına

bırakmıştır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki sorunların çözümünde kırsal kalkınma önemli bir rol oynamaktadır.

Kırsal kalkınma politikalarında ve uygulamalarında yoksulluk evrensel boyutta önem taşıyan bir konu haline gelmiştir. Geri kalmışlıktan ve yetersiz hizmetlerden en çok etkilenen kesim kırsal kesimdir. Bu nedenle kırsal alanda yaşanan yoksulluk üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

TÜİK 2008 Yılı Yoksulluk çalışması sonuçlarına göre Türkiye’de yoksulluk oranı %17,11’dir. Kırsal alanda yaşayan insanların yoksulluk oranı kentsel alanlara oranla daha yüksektir. Kentlerdeki yoksulluk oranı %9,38 iken, kırsal alanda bu oran %34,62’ye yükselmektedir (www.tuik.gov.tr). Bu veriler kırsal kalkınma çalışmalarının kırsal alanda yaşayan yoksullara yönelik olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Yoksulluk arttıkça ekonomik yetersizlik, fiziki güçsüzlük, çevre kirliliği, dengesiz gelir dağılımı, sesini duyuramama ve marjinalleşme daha da artmaktadır. Nedeni, boyutu ve türü ne olursa olsun yoksulluk sorununun en önemli özelliği, toplumun yaşamı üzerindeki sosyolojik ve psikolojik etkileridir.

Kırsal kalkınma yaklaşımları zaman içerisinde sosyo-ekonomik değişiklikler nedeni ile farklılaşmıştır. 1960’larda “modernizasyon”, 1970’lerde “devlet müdahaleleri”, 1980’lerde “serbest pazar” ve 1990’larda “katılım ve yetkilendirme” olarak adlandırılan kalkınma kavramı egemen ideolojiden bağımsız olarak düşünülemez. Örneğin, 1980’lerde duyulmaya başlanan “gıda güvenliği”, 1990’larda “sürdürülebilir geçim” kavramı türemiştir. Bazen de zaman içinde kullanılan terminolojide değişiklikler olduğu gözlenmektedir. Örneğin, 1980’lerde “yoksulluğun hafifletilmesi”, 1990’larda “yoksulluğun azaltılması” şeklinde kullanılırken 2000’lerde “yoksulluğun ortadan kaldırılması” olarak kullanılmaya başlamıştır (www.zmo.org.tr).

Kalkınma olgusunun içinde yer alan ve daha belirli alan ve guruplara hitap eden kırsal kalkınma kavramı dünyanın hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeleri tarafından yaygın olarak kabul gören ve ilgi odağı olan bir kavramdır. Kırsal

kalkınma kavramını, kırsal yerleşme olarak tanımlanan alanlardaki sosyal, kültürel ve ekonomik tüm şartların, çevre koruma ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde bu bölgelerde yaşayan insanların refah ve yaşam düzeylerinin yükseltilmesine yönelik plan, politika ve uygulamaların bütünü olarak tanımlamak mümkündür. Fakat konu kalkınma yerleşim yeri de kır olunca tanımlama ve yaklaşımlar da farklılaşmaktadır. Bu konuya bir de ülkelerin gelişmişlik düzeylerindeki farklılıklar da eklenince konu daha fazla karmaşık bir hal almaktadır (Bakırcı, 2007:3). Az gelişmiş ülkelerde kalkınma kaynakların etkin bir biçimde kullanılması, sanayileşmenin sağlanması, üretimin desteklenmesi, tarımsal verimliliğin artması, altyapı olanaklarının geliştirilmesi ve bölgede yaşayan insanların eğitim, sağlık, beslenme olanaklarının iyileştirilmesine odaklanmaktadır. Piyasa ekonomisinin hemen hiç çalışmadığı için kırsal alanlar kapalı ekonomiye sahiptir (Tolunay ve Akyol, 2006: 121).

Kırsal alan kalkınma politikaları, kırsal alan toplumlarının ekonomik, toplumsal ve kültürel olanaklarını geliştirmek, bu toplumlara ulusal yaşam düzeyine kavuşturmak, onların ulusal gelişmeye bütünüyle katılmalarını sağlamak üzere, toplum ve devletin birleşik çabaları sonucu ortaya çıkan ilerlemeyi kapsayan politikalarlardır (DPTa, 2000:7).

Chambers (1998:147) kırsal kalkınmayı, yoksul kadın ve erkekler gibi belirli gurupların kendileri ve aileleri için içinde buldukları mevcut durumdan daha fazlasını elde etmelerini sağlayan bir strateji olarak tanımlamaktadır. Bu strateji kırsal alanlardan geçimini sağlayan küçük ölçekli çiftçiler, kiracı üreticiler ve topraksız köylülerin içinde en yoksul olanların yoksulluk oranlarına göre kırsal kalkınmanın olanaklarından daha fazla yararlanmalarını kapsamaktadır. Bu görüşe göre yoksul olan gurupların tespiti homojen bir dağılım yapmayacaktır. Ortak bir yoksulluk tanımı ve ölçütü olmayacağı için kırsal kalkınmanın tanımlanması eksik kalmaktadır (Bakırcı, 2007: 34).

Temelde kır-kent arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıkların optimum bir dengeye kavuşturulmasını, kırsal nüfusu yerinde kalkındırmayı göç ve istihdam sorunlarını çözmeyi amaçlayan politik bir tercih olarak kabul eden

yaklaşımlar olduğu gibi yine kırsal kalkınmayı aşağıdaki gibi tanımlayan ve ele alan düşünceler de vardır.

- Ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan bir süreç,
- Evrensel ölçütler, eşitlik ve denge (adalet) ilkeleri ile geliştirilmiş kırsal yaşam düzeyi,
- Kırsal toplumun ülke gelişmişliği ve refahından, yerinde kalkınarak pay alması,
- Kırsal emeğin üretken olduğu ve haklarını aldığı bir istihdam biçimi,
- Kaynaklara daha iyi ulaşım, refah ve gelirin dengeli paylaşılarak geliştirilen yaşam düzeyi,
- Kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin yok edilmesi,
- Kırsal toplum yaşamının modernizasyonu,
- Kent/kır ayrışımının azaltılması,
- Kırsal sayılan ortamların ekonomik kalkınması, gibi unsurları içinde bulunduran yaklaşımlar bulunmaktadır (DPT, 2000:3).

Türkiye’de hazırlanan kalkınma planlarında kırsal alan ve yoksullukla ilgili çalışmalara bakmak konuya açıklık getirmek açısından yararlı olacaktır.

4.3. Kırsal Kalkınma ve Türkiye: Planlı Kalkınma ve Kalkınma Planları

14. yy. ile birlikte Osmanlı İmparatorluğunda tarım ağırlıklı bir iktisadi hayat varlığını sürdürmüştür. Osmanlı döneminin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatı hakkında bilgi veren Tahrir Defter’i kayıtlarında Osmanlı İmparatorluğunun % 90’ının tarımsal gelirlerle yaşamını sürdürdüklerini göstermiştir (Öz, 2000:25).

Genişleyen imparatorlukla birlikte artan nüfus, fetihlerin durması ile istihdam sorunu problemler yaşatmaya başlatmıştır. Ayrıca Osmanlı'nın duraklama dönemine girmesiyle de toprak düzeni bozulmuştur. Bu sorunlarla karşı karşıya olan nüfus belirli büyüklükteki çiftliklere dağıtılmış ve sürekli vergi artışı ile yoksullaşan köylüyü giderek yoksullaştırmıştır. Mültezimlik tarımda modernleşmesini engellemiş, haberleşme ve ulaşım olanaklarının yetersizliği de eklenince çiftçi içe dönük üretime yönelmiştir (Tokgöz, 1995:42).

Türkiye 1930'lu yıllardan sonra planlı ve programlı ekonomik ve sosyal kalkınmanın gereğini duymaya başlamıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber başlayan modernleşme süreci de bu isteği desteklemeye başlamıştır. Türkiye 1929 yılına kadar Lozan Anlaşması nedeni ile dış ticaret ödemelerine ve gümrüklerine hâkim olamamıştır. Türkiye ekonomisi tarıma dayalı olan bir ülke olarak kalkınma ağırlığını plan öncesi dönemde kırsal alana vermiştir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, dönemin hükümetleri bunun kırsal kalkınma ile olabileceğini düşünerek köylüye yönelik önemli adımlardan biri olan 18 Mart 1924'deki 442 sayılı Köy Kanunu'nu çıkartmışlardır.

Planlı dönem öncesi kırsal alana yönelik olarak gerçekleştirilmeye çalışılan başlıca çalışmalar şunlardır: Köy Kanunu, Birinci İktisat Kongresi Birinci Köy Kongresi Aşar'ın Kaldırılması, Toprak ve Tapulamaya İlişkin Girişimler, Köy Enstitüleri (Gülçubuk, 2002:28).

Bu dönemde en önemli ilk adım Türkiye ekonomisinin gelişmesi ve güçlenmesi için yapılması gerekenleri tartışmak üzere toplanan 1923 İzmir İktisat Kongresidir. Yabancıların elinde bulunan içki ve tütün tekelinin yerli halka verilmesi, Aşar vergisinin kaldırılması, yerli üretimin geliştirilmesi çalışması, kapitülasyonların kaldırılması ve hayvancılığın desteklenmesi kongrede alınan önemli kararlar arasındadır. Alınan kararların ani olması ve altyapının bu değişiklikleri kaldırmasının olanaksız olması nedeni ile kongrede alınan kararlar büyük ölçüde gerçekleşmemiştir. Ancak milli bir ekonomi politikanın izlenmesi gerektiğini belirtmesi açısından önemli bir yere sahiptir (Tufan, 1997:28).

Cumhuriyet döneminde, eğitim alanında kırsal kalkınmaya yönelik en sistemli yaklaşım Köy Enstitüleri hareketiyle olmuştur. Köy Enstitüleri, kırsal alanda yaşayan çocukların köy için gerekli mesleki bilgilerle donatılıp yeniden köye gönderilmesiyle kırsal alanda değişimi amaçlamaktaydı. Bazı araştırmacılar tarafından belirtildiği gibi Köy Enstitüleri; köy birlikleri, kooperatifler ve toprak reformu gibi sorunların çözümünü kolaylaştıran, köyü kalkındıracak ilk hareketi sağlayan dinamizmin öncüsü bir harekettir (Eraktan ve Yıldırak, 1989:33).

II. Dünya savaşı yıllarında Türkiye savaşa katılmamasına rağmen orduya 1 milyon asker çağrılmış ve genç nüfus tarımdan uzaklaştırılmıştır. Azalan işgücü tarımsal üretimin azalmasına ve kıtlığa neden olmuştur. Devlet artan gıda kıtlığını önlemek için uzun yıllar boyunca tarıma kapalı olan yerleri tarıma açmış ve böylece ordunun ve halkın ihtiyacı olan ürünlerin üretilmesine destek olmuştur (Yeni ve Dölekoğlu, 2003:46).

Savaş ve ekonomik kriz nedeni ile geleneksel ihraç ürünleri satılmadığı için yüksek stoklara neden olmuştur. Stokları eritmek için 7 Eylül 1946'da devalüasyon yapılmış ve stoklar azaltılmıştır (Tufan, 1997:12). Bu dönemde tarımsal üretimle ilgili olarak yaşanan en önemli gelişme 1945 yılında çıkarılan 4753 sayılı "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" dur. Kanuna göre, tarımsal üretim amacı ile kullanılmayan ancak tarıma elverişli devlet arazilerinin ve belirli sınırlar üzerinde bulunan şahıslara ait arazilerin kamulaştırılarak topraksız veya az topraklı çiftçilere dağıtılacaktır. Bu kanun reform niteliğinde olmasına karşın özel mülkle ilgili olarak hiçbir uygulama yapılmamış ve sadece devlet arazileri dağıtılmıştır. Dağıtılan toprakların büyük bir kısmının kiraç olması nedeni ile yeterli gelir elde edilememiştir. Elleri yeterli üretim aracı olmayan halk topraklarını ortakçılara vererek ya da satarak elden çıkarmışlardır (Dinler, 1996:81).

Savaş sonrası dönem ekonomik kalkınma için önemli bir dönem olmuş ancak değerlendirilememiştir. 1945 yılında çok partili sisteme geçilmiş ve dışa dönük bir politika izlenmeye başlanmıştır. 1948 yılında askeri ve ekonomik nitelikli Marshall yardımları alınmıştır. Bu yardımlar aracılığıyla ekonomik kalkınmanın sağlanması

amacıyla 1947 yılında birinci 5 yıllık kalkınma planı hazırlanmış fakat hayata geçmemiştir. 1948 yılında tarım alanında kalkınmanın sağlanması amacıyla 5 yıllık kalkınma planı hazırlanmış fakat bu da uygulanmamıştır (Tufan, 1997:23).

1950–1959 yılları çok partili hayata geçiş dönemidir. Devlet zorunlu haller dışında ekonomik hayata müdahale etmemiştir. Bu dönemde tarım hızlı bir ilerleme göstermiştir. İklim şartlarının iyi gitmesi, tarımda makineleşme, ulaşma sektörünün genişlemesi ve tarımsal vergilerin düşürülmesi gibi nedenler bu dönemde tarımsal üretimin ilerlemesine neden olmuştur (Tufan, 1997:26).

1963–1967 yılları arası 1. Planlı Dönem olarak adlandırılmaktadır ve bu dönemde 5'er yıllık olmak üzere toplam 15 yıllık kalkınma planları hazırlanmıştır.

Planlarda toplum refahının artırılması ve sosyal adaletin sağlanması amaçlanmıştır. Ekonominin karma şekilde sürdürülmesi, eğitim, sağlık, ulaştırma, enerji, sulama gibi temel kamu hizmetlerinin devlet tarafından iyileştirilmesine ve bölgesel farklılıkların ortadan kaldırılması gibi hedeflere yer verilmiştir. 1960 yılında Toprak Reformu yeniden tartışılmaya başlanmış ve bu konuda 8 kanun tasarısı hazırlanmıştır. Ancak bu kanunlardan sadece bir tanesi TBMM gündemine gelebilmiş fakat kanunlaşmamıştır (Dinler, 1996:27).

Birinci kalkınma planında tarımsal üretime önem verilmiş ve milli gelirden %7'lik gelişme hızı sürdürülmesi planlanmıştır. Sanayinin artan hammadde ihtiyacını karşılamak için tarımsal üretime önem verilmiştir.

Birinci kalkınma planında tarımın yeri, sanayinin hammadde ihtiyacını karşılamak amacıyla önemli görülmüştür. Köyden şehre işçi akınına yarattığı düzensiz şehirleşmeye engel olmak için tarım ve toplum kalkınmasını sağlamak hedeflenmiştir. Genel olarak toplum kalkınması düşünüldüğü için yoksulluk hakkında özel bir çalışma yapılmamıştır. Tarım kesiminde çalışan ve yaşayan

insanlar yoksulluk kavramının içine alınmamış ve bu konuda hiçbir çalışma yapılmamıştır. (DPTb, 1963).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kırsal kalkınma ve genel kalkınma politikası birbirinden bağımsız olarak düşünülmemiştir. Devletin tarımı kalkındırmasının ve çiftçiyi yönlendirmesinin genel kalkınma politikası içinde önemli bir yer tuttuğu düşünülmüştür. Bu planda kırsal alanı ilgilendiren planlama faaliyetlerinde “ toplum kalkınması” yaklaşımının öne çıktığı görülmektedir. Belirtilen dönemde Türkiye nüfusunun yaklaşık % 70'inin kırsal alanda yaşamakta olması, genel anlamda bütün topluluğu kapsamaya gereken bu kavramın “köy kalkınması” olarak algılanmasına neden olmuştur. Birinci planda ilgili bölümde toplum kalkınması başlığının altında parantez içerisinde “köy kalkınması” yazması bunu kanıtlar niteliktedir (DPTa, 1963: 101).

1968–1973 yılları 2. planlı dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde fırsat eşitliği, sosyal adalet, sosyal düzeni sağlama gibi kavramlara yer verilmiştir. Plan genel özellikleriyle karma ekonomik yapının benimsendiği bir plan olmakla birlikte, sanayileşme temelli bir kalkınmanın hedeflendiği buna bağlı olarak şehirleşmenin teşvik edildiği, tarımsal üretimde ise modern araçların kullanılmasının hedeflendiği bir dönemdir. İkinci beş yıllık kalkınma planında tarımda geleneksel devrin kapanıp, bilgiye dayalı modern devrin başlamasının gerçekleşmiş olacağı, bu amaca varmak için tarım yayım programlarının önemli bir araç olarak kullanılacağı ve tarımsal bilgilerin geliştirileceğine yer verilmiştir. (Bakırcı,2007:123-127). Aynı zamanda tarımsal nüfusun azaltılarak tarım dışı faaliyetlere yönlendirilmesiyle şehirleşmenin desteklenmesi zorunlu görülmüştür (DPT,1968:3).

Planda toplumun refah düzeyini arttırmada en önemli etkenin var olan gelir dağılımındaki adaletsizliği ortadan kaldırma olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk kavramını genel olarak en düşük yaşam standardına erişememe durumu olarak tanımlamıştır. Asgari yaşam standardının sağlanması için gelir dağılımının adaletli bir şekilde olması gerektiği vurgulanmıştır (DPT,1968).

Bu dönemde tarım sektörü ikinci plana itilmiş, sanayi ön plana alınmıştır. Büyük çiftlik sahiplerinin itirazı üzerine “toprak reformu” tartışmalarından uzaklaşmış bunun yerine “tarım reformu” tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde AB üyeliğine ilişkin ilk adımlar atılmıştır (Dinler, 1996).

1973-1978 yılları arası 3. Planlı dönem olarak adlandırılmaktadır. Önceki iki kalkınma planının özelliklerine baktığımızda Birinci Kalkınma Planında kırsal kalkınma ve istihdam konularına öncelik verilmiştir. İkinci Kalkınma Planında ise şehirleşme ve sanayi gelişmesine önem verilmiştir. İlk ve ikinci plan dönemlerinde belirli gelişmelerin gerçekleşmesiyle beraber sorunlara geniş anlamda çözümler üretilmemiştir (Bakırcı, 2007:135).

3. Beş yıllık kalkınma planında kırsal alanda yaşayan insanların gelir dağılımı bakımından en düşük kişiler olduğu üzerinde durularak, bölgesel eşitsizliklerden kaynaklanan yoksulluğun kırsal kalkınma destekleriyle en aza indirilmesi amaçlanmıştır (DPT, 1973,122). Üçüncü Plan, kırsal alana veya köye yönelik kalkınma perspektiflerini bir yandan kırsal alanın temel faaliyetleri olan tarım ve hayvancılık sektörlerinin geliştirilebilmesi üzerine yoğunlaşırken, diğer yandan genel köy kalkınma çabalarına yer vermeye devam etmiştir (Bakırcı, 2007:136).

Bu dönemde de ikinci dönemde olduğu gibi sanayi gelişimine önem verilmiştir. Daha önceki planlardaki hedeflere ulaşamaması nedeni ile dışa olan bağımlılık artmaya başlamıştır. Yapılan yatırımların dağınık ve plansız olması nedeni ile ihracatta düşüşler meydana gelmiştir. Enerji sıkıntısının da büyük ölçüde yaşandığı bu dönemde tarım alanlarının genişletilmesinde son sınırlara ulaşılmasına rağmen geleneksel ürünlerin üretiminde büyük bir gelişme sağlanamamıştır. Uzun tartışmalar sonucu 1873 yılında yürürlüğe giren Toprak ve Tarım Reformu 1978 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Dinler, 1996).

1979-1983 yılları 4. Planlı dönem olarak adlandırılmaktadır. Ekonomik çöküntülerin yaşandığı ve Türkiye tarihinde önemli izler bırakan değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Petrol krizi, ekonomik darboğaz, siyasi ve sosyal gerilim,

Kıbrıs savaşı ekonomide yaşanan durgunluğun nedenleri arasındadır. Ekonomik durgunluk ve enflasyonun sınırlı önlenebilmesi 24 Ocak kararlarının alınmasına neden olmuştur. Türkiye'nin 3. Anayasa'sı 1982 yılında hazırlanmıştır. Bu yasada toprak reformuyla ilgili hükümler yer almıştır. Bu hükümler doğal alanlara zarar vermeyecek biçimde topraksız ya da az topraklı çiftçilere toprak verilmesini içermektedir (Dinler, 1996).

Yaşanan küresel değişimler ve Üçüncü Plan döneminde yaşanan başarısız deneyimler Dördüncü Plan döneminde, plan uygulamasının yeni bir boyut kazanmasına ve plan uygulamasının yaygınlaştırılmasının zorunlu hale gelmesine yol açmıştır. Bu planda kırsal alana yönelik olan politikalar "köylüye yönelik politikalar" başlığı altında yer verilmiştir. Toplum kesimleri arasındaki gelir dağılımını iyileştirmek, tarımsal kalkınmayla köylünün kalkınmasını bir tutarak ve tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin köylünün yardımıyla geçileceği vurgulanmıştır. Bu amaçla ekilebilir toprak reformu, demokratik kooperatifleşme, devlet düzenlemesi ve desteği ve köykentler yoluyla yeni bir üretim düzeninin kurulmasının temel araçlar olarak kullanılacağı ifade edilmiştir (DPT,1979: 286).

Ancak önceki dönemlerde gerçekleştirilen toprak reformu çalışmalarından yeteri kadar verim alınmadığı ifade etmekte fayda vardır (DPT, 1979: 13).

4. plan döneminde gelirin en eşitsiz dağıldığı meslek olarak çiftçilik vurgulanmıştır. Toprağın bir yandan küçük işletmeler şeklinde parçalanması, bir yandan da giderek büyüyen bir bölümünün sınırlı ellerde toplanması bu dengesizliğin nedeni olarak gösterilmektedir. Toplumdaki kesimler içinde gelirin en dengeli dağıldığı kesimin ücretliler, en dengesiz dağıldığı kesimin ise küçük üreticiler olduğu belirtilmiştir. Tarımsal işgücü fazlası, sayıca daha az da olsa, en faal aylar olan Temmuz -Ağustos'ta "gizli işsiz" durumunda olduğu, tarımsal mevsimlik işgücü fazlasının 1972-1977 döneminin Mart - Mayıs ayları arasında 3,6 milyona, başka bir deyişle tarımsal istihdamın yüzde 40'ına kadar çıktığı hesaplanmaktadır (DPT, 1979:22-25).

1980’li yıllar diğer bütün alanlarda olduğu gibi kırsal alanda da önemli değişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu yıllarda kırsal nüfus şehir nüfusuna oranla önemli ölçüde düşüklük göstermiştir. Bu dönem 1960’larda başlayan ilk kırdan kente göç dalgasının ardından, aynı yönde ikinci büyük nüfus akımının başlangıcı sayılmaktadır (Bakırcı, 2004:155). Ekonominin sınırlı ölçüde önlenebilmiş olması ve durgunluğun devam ediyor olması ileriki bölümlerde daha ayrıntılı tartışılacak olan “24 Ocak (1980) Kararları”nın alınmasına neden olmuştur.

Kazgan’a göre, tarım sektörünün geri planda bırakılması ve diğer faktörler 1980’li yıllarda tarım alanında birçok olumsuzluğun yaşanmasına yol açmıştır. Ülke içinde dış ülkelerde meydana gelen değişmeler ve olumsuz faktörler ülkenin kendi kendine yeten bir tarım ülkesi olma konumundan uzaklaşmasına neden olmuştur (1988:266). Bir yandan tarım ürünlerinin dünya fiyatlarındaki şiddetli düşüşü, diğer yandan tarımın serbest piyasa ekonomisi kurallarının içine dahil edilmesi çok yönlü sorunları gündeme getirmiştir (Bakırcı, 2004: 161).

1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu, uygulamadan kaldırılmasından 6 sene sonra 1 Aralık 1984 tarihinde yeniden kabul edilmiştir. Bu kanunla, toprağın verimli şekilde işletilerek tarım üretiminin sürekli olarak artırılması ve bu alanlara istihdam olanaklarının sağlanması, yeterli toprağı bulunmayan ve topraksız çiftçilerin aile işletmeleri kurabilmeleri için devletin denetiminde olan topraklarla topraklandırılmaları, desteklenmeleri ve eğitilmeleri amaçlanmıştır.

1985-1989 yılları 5. Planlı dönem olarak adlandırılmaktadır. 1982 anayasası yürürlüğe girdikten sonra yapılan genel seçimlerde Özal hükümeti göreve başlamıştır. Bu hükümet uzun süre iktidarda kaldığı için bu planlı dönemin amaçları kesintiye uğramadan gerçekleşmiştir. Birinci ve ikinci Özal Hükümetinin görev aldığı bu yıllar liberalleşme yılları olmuştur. Serbest piyasa ekonomisine geçiş bu dönemde hızlandırılmış ve KİT’lerin özelleştirilmesi süreci bu dönemde başlamıştır. Diğer sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de beklenen ilerleme

kaydedilememiştir. 1989 yılında yaşanan kuraklık nedeni ile de tarımsal üretimde istenilen verim elde edilememiştir (Tokgöz,1995).

İran-İrak savaşı, ithalatın serbestleşmesi, dış borçlardaki artış ve sanayide beklenen gelişmenin sağlanamayışı ihracatın gerilemesine ve döviz fiyatlarının artmasına neden olmuştur. Ülke bu yıllarda çift rakamlı enflasyon ile tanışmış ve gelir dağılımı giderek bozulmuştur. Kişi başına gelir yaklaşık 1500 AB D \$ olmuştur. Nüfusun yaklaşık %55'inin tarımda istihdam edilmesi nedeni ile kırsal alanda gelir daha düşmüştür. Tarım bu tarihten sonra devlet tarafından korunan ve yaklaşımdan uzaklaştırılmıştır. Kimyasal gübre dışındaki sübvansiyonlar kaldırılmış ve dış ticarete korumacılık sınırlandırılmıştır. Tarıma girdi sağlayan ve tekel konumunda olan bazı kurumlar özel sektöre açılmıştır. Tarımın yatırımlardan aldığı pay düşmüş, tarım işletmelerinin sayıları ve ortalama arazi büyüklüğü de azalmıştır (Çağlayan, 2004:17-18).

Türkiye- Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ilişkileri bu dönemde giderek hızlanan bir gelişme sürecine girmiştir. 14 Nisan 1987 tarihinde AET'ye tam üyelik için başvuru yapılmıştır. Avrupa Topluluğu (AT) tarafından Türkiye tarımına uygulanan gümrük vergileri 1 Ocak 1987 yılında tamamen kaldırılmıştır. Topluluk özellikle tekstil ve tarım ürünleri ihracatına uygulamakta olduğu sınırlayıcı tedbirleri bu dönemde de sürdürmüştür. Ayrıca körfez ülkelerinin de ülkeye yatırım yapmalarının destekleneceği de planda açıkça belirtilmiştir (DPT, 1985: 32).

Bu kalkınma planında kooperatifleşmeye özel bir önem verilmiştir. Bu özel ilginin medeni olarak kırsal alanda yaşayan insanların ürettikleri ürünleri en iyi şekilde değerlendirilmesi olarak gösterilmiştir. Bu dönemde dikkat çeken diğer bir yenilik de GAP projesidir. Bu projenin amacı, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan halkın gelir durumunu düzelterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki bölgesel eşitsizlik farkını en aza indirmektir. Bu proje sürdürülebilir bir proje olması nedeni ile ele alınan ve dünyada uygulanmakta olan bölgesel kalkınma projelerinin en büyüğü niteliğindedir (DPT, 1985).

1990-1994 yılları arası 6. Planlı dönem olarak adlandırılmaktadır. 6. Kalkınma planında Ortak tarım politikasının gereklerine göre önlemler alınması hedeflenmiştir (DPT, 1990: 29-30). Beşinci plan döneminde yaşanan olumsuz gelişmeler nedeni ile bu planda en önemli olan nokta ekonomik büyümenin istikrarlı bir biçimde sağlanmasının amaçlanmasıdır. Bu dönemde de dünyada yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmeler ilk yıllarda dengelerin bozulmasına neden olmuştur. Kuveyt savaşında taraf olunması, Irak ile olan birçok dış ticaretin de son bulmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması da kuzeyde sınır kapılarının açılarak bavlul ticaretinin yapılmasını ve bu bölgede ekonominin canlanmasına neden olmuştur. Bu çerçevede, tarım sektörüne ilişkin bir takım düzenlemeler öngörülmüş ve ekonomiden tarımsal ürünlere ayrılan kaynağın üç ürün ve/veya ürün grubu ile sınırlı kalacağı açıklanmıştır. Buna göre; hububat, şeker pancarı ve tütün gibi stratejik ve sosyal açıdan önemi olan ve büyük üretici kitlelerini kapsayan ürünlerde destekleme alımı yapılmasına karar verilmiştir. Bu tedbirlerle; tarımda devletin müdahalesi en aza indirerek Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT)'nin, anılan üç ürün grubu dışındaki ürün alımlarında kendi imkânlarını kullanmaları amaçlanmıştır (Yeni ve Dölekoğlu, 2003).

1996-2000 yılları arası 7. Planlı dönem olarak adlandırılmaktadır. Tarım sektöründe, üretim metotlarını modernleştirerek hava şartlarına bağımlılığı azaltmak, artan nüfusun gıda maddeleri ihtiyacını karşılamak ve tarımsal ürünlerin ihracatını geliştirmek temel amaçlar arasında görülmektedir. Bu amaçla toprak ve su kaynaklarının en iyi şekilde kullanımını sağlamak, yüksek vasıflı tohumluk ve damızlık ile diğer üretim girdilerini etkin kullanarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak, orman ve su ürünleri kaynaklarını geliştirmenin esas alınacağı belirtilmiştir (DPT,1990: 37).

Bu dönemde kırsal alan göstergelerinde de önemli oranda değişimler yaşanmıştır.1980 yılında yapılan sayıma göre kırsal nüfusun genel nüfus içindeki oranı %56 iken, 1990 yılında kırsal nüfus % 41'lik orana sahip olmuştur. Bu azalma tarımsal istihdamda da belirgin olarak ortaya çıkmış, 1980 de %54 olan tarımsal

istihdam 1990 da % 48'e gerilemiştir. Belirtilen dönemde tarımın GSMH'daki payı da %16'ya düşmüştür (Bakırcı, 2004: 181).

VII. Demirel Hükümeti tarım reformuyla eş zamanlı yürütülecek sanayi, kamu ve finans kesimi reformları sonucunda dünya fiyatlarının yakalanacağını ve düzeltici ve dünya uygulamalarına paralel politikalar izleneceğini ifade etmiştir. Bu nedenle kırsal kesimin koşullarının iyileştirilmesinin sağlanması ve üretimin artırılması gerekliliğinin üzerinde durulmuştur. Tarımsal üretimi arttırmak ve köylü ve çiftçinin işsizlikten kurtarılarak daha dinamik bir üretici haline dönüştürmek için kırsal sanayi kavramının tohumları bu dönemde atılmış ve 7. Planda "kırsal sanayi" kavramı yerini almıştır (Bakırcı, 2004:181).

1995 yılında gerçekleşen en önemli gelişmelerden biri Gümrük Birliği Anlaşmasının yürürlüğe girmesidir. AB (Avrupa Birliği) ve Türkiye arasında yapılan bu anlaşmada tarım ürünleri kapsam dışında bırakılırken, içerisinde süt, şeker ve hububat bulunduran işlenmiş tarım ürünleri anlaşma kapsamına dahil edilmiştir. Üretilen bu ürünler sayesinde AB tarımsal destekleme fonlarından 60 milyonluk pazardan yararlanma amaçlanmıştır. Ancak iklimsel avantaj sağladığı için çok fazla üretilen ve işlenilerek konserve haline getirilen başta domates salçası olmak üzere meyve sebze konserveleri kapsam dışında bırakılmıştır (Günaydın, 2004:1).

Siyasi ve askeri alanda önemli belirsizliklere rağmen 1980'lerin ikinci yarısında soğuk savaşın sona ermesiyle tek kutuplu bir yapıya doğru gidildiği görülmektedir. Ekonomik alanda ise küreselleşme süreci yanında bölgesel bütünleşme hareketleri de hızla gelişmektedir. Bu çerçevede ağırlıklı olarak Avrupa Birliği, NAFTA ve Pasifik Bölgesi önem kazanmakta ve üç kutuplu bir dünya yapısı ortaya çıkmaktadır. 1993 yılında tamamlanan Uruguay Turu, küreselleşme sürecinin dünya ticaretinin çok yönlü olarak serbestleştirilmesi konusunda kat ettiği önemli bir aşama olarak görülmektedir. Uruguay Turu sonunda varılan Anlaşma ile uygulamayı yönetmek ve gözetmek için Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulmakta, mevcut imalat sanayi ürünlerine ilave olarak tarım, hizmetler ve fikri mülkiyet hakları da kapsama dâhil edilmektedir. Anlaşma sonucunda dünyada büyümenin, ticaret hacminin,

liberalleşmenin artacağı kabul edilmektedir. Anlaşma tarım ürünlerine verilen desteğin azaltılmasını da içermektedir (DPT, 1996: 1).

7. Kalkınma planında ilk defa yoksulluktan bahsedilmiş ve yoksulluğun gelişmekte olan ülkeler, özellikle de az gelişmiş ülkeler için önemli bir sorun olduğu belirtilmiştir. Bu planda küreselleşmenin nimetlerinden özellikle de teknolojik yeniliklerden faydalanma başlıca amaçlar arasına girmiştir. Çevre konusu üretim, istihdam ve ticaret açısından gerekli bir sektör olarak algılanmıştır. Mart 1995'te Kopenhag'da toplanan BM Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi'nde, ekonomik ve sosyal politikaları iç içe ele alan ve çevreyi de içeren, piyasa mekanizması temelinde insan merkezli bir kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik bütüncül bir kalkınma ve gelişme yaklaşımı üzerinde en geniş mutabakatın sağlanmış olması kayda değer bir gelişme oluşturmaktadır. Bu zirvede aynı zamanda demokratikleşme ve insan haklarının gerek dünya çapındaki öneminin gerekse ülkelerin dünyadaki konumları üzerindeki etkisinin arttığı da daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kadın haklarının önemi ve kadınların eğitiminin kalkınmanın önemli bir itici gücünü oluşturduğu bu planda önemle vurgulanmıştır (DPT, 1996:2).

Tarım alanında yaşanan en büyük değişiklik ise tarımsal desteklemeleri yerine doğrudan gelir desteğinin getirilmesinin hedeflenmesidir. Doğrudan gelir desteğinin amacı olarak ise yoksul köylülerin yaşam seviyesini yükseltmek amacı belirlenmiştir. 9 Aralık 1999 IMF Niyet Mektubu ve Yeniden Yapılandırma Programı tarım politikaları açısından yeni bir dönem olmuştur. Mektuba göre Doğrudan Gelir Sistemine geçilmeli, destekleme alımları kaldırılmalı, Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerinin özerk yapıya kavuşturulması için yasa çıkartılmalı, hükümetin çiftçilere verdiği kredi subvansiyonun aşamalı olarak kaldırılmalı, gübre ve diğer girdi subvansiyonların 2000 ve 2001'de sabit tutulmalı ve daha sonra tamamen kaldırılmalıdır (DPT, 1996: 191).

Kamuoyunda dışa açılma yönlü pazar olarak adlandırılan 1980–2000 dönemini tarım açısından; teknoloji gelişimi, girdi kullanımının artışı ve sulamaya dayalı verim ve üretim artışına rağmen, ürün ve girdi fiyatlamaları nedeni ile

sektörün göreceli olarak kaynak yitirdiği bir dönem olarak nitelendirmek mümkündür (DPT, 1996: 191).

2001–2005 yılları arası 8. Planlı dönem olarak adlandırılmaktadır. 1970’li yıllardan sonra hızla ilerlemeye başlayan küreselleşme süreci ekonomik alanda olduğu gibi sosyal ve kültürel alanlarda da belirli olmaya başlamıştır. Küreselleşmenin etkisiyle insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi kavramlar daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Finansal piyasaların ileri düzeyde serbestleştirilmesi ve sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kaldırılmış olması, ülke ekonomilerinin finans piyasaları arasındaki bağılıkları güçlendirmiş ve ülkelerin politika araçlarını dış politikaları dikkate almaksızın kullanma olanakları kısıtlanmıştır. Ayrıca küreselleşme süreci ülkeler arasında ve ülke içinde gelir dağılımının bozulmasına neden olabilmektedir (DPT, 2000).

Küreselleşmenin hız kazandığı bir ortamda, yeterli sosyal gelişme sağlayamayan ülkelerde ekonomik gelişmenin giderek daha da güçleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede insan hakları ve demokrasinin geliştirilmesinin ve kurumsallaştırılmasının yanı sıra, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, yoksulluğun azaltılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır (DPT, 2000: 10).

8. Kalkınma Planında kırsal alana ayrı bir önem verilmiş ve bu nedenle DPT tarafından Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon raporu hazırlanmıştır. Rapora göre bilimsel verilere dayalı çalışmalarla desteklenen kalkınma planlarının yetki ve yaptırım konusundaki eksiklikleri nedeni ile uygulamada yetersiz kaldığı belirtilmektedir. 8. Kalkınma planına kadar her plan içinde farklı başlıklar ve bölümlerde yer alan, farklı ifadeler kullanılarak açıklanmaya çalışılan; tarım, tarımsal yapı, tarımsal sorunlar, kırsal alt yapı, kır, kırsal, tarım işletmesi, tarım nüfusu, kırsal alan nüfusu kavramlarıyla ortaya konan sorunların, birbirleriyle çelişmese de, çözümleri için bütünsel ve öncelikleri belirleyen önerileri ve yaptırımları olamamıştır. Sonuç olarak, kavramlar birbirine ikame eder şekilde kullanılırken,

sorunların birbiriyle bütünselliği dikkate alınmaksızın sunulan parçacı çözüm önerileri de başarılı olamamıştır (DPT, 2000: 4-5).

8. kalkınma planında modern köy, modern tarım ilkesinden hareket ederek aşağıdaki konular üzerinde durulması planlanmıştır.

- Köylerde yaşayan insanların yaşam standartlarını yükseltmek için köylere altyapı getirilmesi;
- Köy yollarına asfalt döşenerek onarılması;
- Tarımsal alt yapının yanında sosyal altyapının da beraber düşünülmesi gerekliliği;
- Dağınık ve küçük arazilerin tapulaştırılması;
- Çiftçilerin ihtiyacı olan tarımsal girdilerin sağlanmasında (tohum, yedek parça, gübre, ilaç, akaryakıt vs.) ve ürünün pazarlanmasında çiftçilere kolaylık sağlanması ve yardımcı olunması için demokratik kooperatiflerin desteklenmesi veya üreticilerin sosyal dayanışmasını sağlayıcı derneklerin / birliklerin kurulması;
- Kırsal alanda yaşayan insanların gelirini artırmak ve işsizliği azaltmak için; yöresel ve bölgesel potansiyel iş imkânları (kayak, turizm, arıcılık, tavukçuluk, hayvancılık, halı ve kilim dokumacılığı vb.) değerlendirmeli, gerekirse kredi verilerek katkı sağlanması konusunda önlemler alınması.

Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin küreselleşme hareketinde önemli referans noktalarından birini oluşturacağını ileri sürülen planda, Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyelik adaylığının onaylandığı Helsinki Zirvesi kararları doğrultusunda, üyelik hedefinin gerçekleşmesine yönelik gerekli adımlar atılacağı, Kopenhag kriterlerine

uyum sağlanmasına ve Topluluk anlaşmasının belirlenmesine yönelik tedbirler alınacağı, bu doğrultuda Sekizinci Kalkınma Planında öngörülen hedefler ve ilkeler çerçevesinde Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanacak Ulusal Programın uygulamaya konulacağı belirtilmiştir (DPT, 2000: 220).

8. Plan dönemi başında GSYİH içerisinde yüzde 14,1 olan tarımın payı, 2005 yılında yüzde 10,3'e gerilerken, tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı 2000 yılındaki yüzde 36 seviyesinden 2005 yılında yüzde 29,5 seviyesine inmiştir (DPT, 2006: 30).

8. Plan döneminde, Türkiye'de yaratılan istihdam, çalışma çağı nüfusunun ve işgücünün gerisinde kalmıştır. Bu dönemde, çalışma çağı nüfusu yıllık ortalama yüzde 1,9, işgücü yüzde 1,3 ve istihdam yüzde 0,4 oranında artmıştır. 2001 krizinin ardından daralan istihdam, 2004 ve 2005 yıllarında artış göstermiştir. Plan döneminde, GSYİH yıllık ortalama yüzde 4,4 büyümesine rağmen, toplam istihdam artışı yüzde 0,4 olmuştur. İstihdam artışının büyümeden daha düşük düzeyde gerçekleşmesinin en önemli nedeni, tarım sektöründe yaşanan istihdam azalışıdır. Plan döneminde, tarım sektörünün istihdam içerisindeki payı yüzde 36'dan yüzde 29,5'e gerilemiş ve bu sektördeki istihdam 1 milyon 276 bin kişi azalmıştır. Tarım sektöründe istihdamın azalması sonucunda ve 2001 krizinin etkisiyle işsizlik oranı 2000 yılında yüzde 6,5 iken 2005 yılında yüzde 10,3 seviyesine yükselmiştir. Tarım dışı işsizlik oranı ise 2000 yılında yüzde 9,4'ten 2002 yılında yüzde 15'e yükselmiş ve 2005 yılında yüzde 13,6'ya gerilemiştir. Genel işsizlikten yaklaşık iki kat daha fazla olan genç işsizlik ise önemini korumuştur (DPT, 2006: 34-37).

8. Kalkınma planında görüldüğü üzere küreselleşme hareketlerinden çok fazla etkilenilmiş ve tarım konusu da AB süreci doğrultusunda şekillenmeye başlamıştır.

2007–2013 yılları arası 9. Planlı dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu plan ilk defa Avrupa Birliği müzakere süreci ve süresi dikkate alınarak 7 yıllık olarak planlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı, "İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye

üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” ve Uzun Vadeli Strateji amacıyla hazırlanmıştır. 2007- 2013 dönemi değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır (DPT, 2006: 3).

Değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir döneme rastladığı, küreselleşmenin her alanda olduğu, bireyler kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bir dönemde hazırlandığı belirtilen Plan’ın Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda temel politika dokümanı olduğu vurgulanmakta ve planın, yasal ve kurumsal değişimler ve plan-program-bütçe bağlantısının güçlendirilmesi suretiyle ülke potansiyelinin üst seviyede kullanılmasına zemin teşkil edileceği belirtilmektedir (Bakırcı, 2004: 268).

Avrupa Birliği (AB) üyelik sürecine detaylı olarak yer verilen Planda kırsal ve tarımsal kalkınmaya yönelik olarak, tarımsal işletmelerde genel olarak hayvancılığın ve bitkisel üretimin bir arada yapılmakta olduğu vurgulanmıştır. İşletmelerin küçük ölçekli ve çok parçalı yapıda olmasının verimliliğin düşük seviyede kalmasına yol açtığı ifade edilmiştir. Hayvancılık sektörüne ilişkin olarak ise, Türkiye’de hayvancılık işletmelerinin genelde küçük ölçekli olduğu, birim hayvan başına elde edilen verimlerin düşük seviyede, yem bitkileri üretiminin yetersiz ve suni tohumlama sayısı uluslar arası ortalamaların altında olduğu vurgulanarak, Plan döneminde, hayvan başına verimlerin yükseltileceği vurgulanmıştır (Bakırcı, 2004: 269).

9. Planda kırsal alan kalkınmasına ilişkin görüşler, Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması” başlığı altında ele alınmış ve uluslar arası yükümlülükler, AB üyelik süreci ve tarımsal yapıda hızlanan dönüşümün kırsal kesimde ortaya çıkardığı uyum sorunlarını çözmek ve kırsal kalkınma proje ve faaliyetlerine çerçeve oluşturmak üzere 2006 yılında Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi hazırlanıp yürürlüğe konulmuştur (DPT, 2006: 49).

9. planda Avrupa Birliği üyelik süreciyle ilgili olarak, Ekim 2005 tarihinde tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla birlikte, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerde yeni bir döneme girildiği belirtilmiştir. Plan dönemi sonunda, AB'ye üyelik hedefi doğrultusunda, Kopenhag siyasi kriterlerine uyum düzeyinin yükseltilmesi, ekonomik kriterlere uyum sağlanması ve 35 fasıl altında toplanan AB müktesebatına ilişkin müzakerelerin sonuçlandırılarak katılım sürecinin tamamlanması amaçlandığı belirtilerek, Katılım süreci, Türkiye'nin gelişmesinin hızlandığı ve hem ülke içinde hem de AB ortalamalarına göre gelişmişlik farklılıklarının azaldığı kapsamlı bir yenilenme ve reform sürecinin yaşanacağı bir dönem olarak değerlendirileceği ifade edilmiştir.

Ayrıca planda AB'ye üyelik sürecinin, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve siyasi yaşamında köklü dönüşümlere yol açarken, demokrasi, hukuk devleti, insan hakları, sağlık, gıda güvenliği, tüketici hakları, rekabet kuralları, kurumsal iyileşme ve çevrenin korunması gibi birçok alanda AB norm ve standartlarına ulaşılması, Türk halkının yaşam kalitesini yükselteceği, Uyum süreci, AB üyeliğinin gerekleri, ülkenin ulusal öncelikleri ve uyumda nispi olarak daha fazla etkilenebilecek kesimlerin ihtiyaçları arasında denge kurulmak suretiyle, etkin bir şekilde yönetileceği vurgulanan diğer bir konu olmuştur (DPT, 2006: 9-10).

9. Kalkınma Planında, 8. Kalkınma Planında olduğu gibi Avrupa Birliğine girme süreci için ülkenin bütün alanları bu sürece göre planlanmıştır. Türkiye'nin idari yapısındaki aksaklıkların devam etmesi ve ülke dinamiklerinin değişime hemen ayak uyduramaması nedeni ile AB fonlarından zamanında ve büyük ölçüde yararlanması mümkün olmamıştır (Bakırcı, 2004: 276).

Bağımlılık kuramlarına göre bir ülkenin ekonomisi, bu ülkenin bağımlı olduğu bir başka ülkenin gelişmesi tarafından belirlenmektedir. Bu görüşe göre kapitalizmin yok edilmesiyle az gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerdeki gelişme yok edilecektir. Dünya merkez ve çevre ülkeler olmak üzere ikiye ayrılmıştır ve çevre ülkelerden merkez ülkelere ucuz hammadde ve emek, merkez ülkelerden çevre ülkelere ise ideoloji ve baskı akmaktadır. Bu görüşe göre çevre ülkeler ne kadar

yoksullaşırsa merkez ülkeler de o kadar zenginleşeceklerdir. Az gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkilerin tarihsel bir ürün olması nedeni ile az gelişmişliğin tanımlanabilmesi için tarihsel süreçlerin iyi bir biçimde analiz edilmesi gerekmektedir. Gelişmemiş ya da az gelişmiş ülkelerin yoksulluk durumlarından kurtulmaları vaadiyle önerdikleri yol ise gelişmiş ülkeler tarafından belirlenen kalkınma reçeteleridir. Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerin uyguladığı kalkınma planlarının büyük bir kısmı gelişmiş ülkelerin belirledikleri süreçlere uyum sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanan Türkiye’de uygulanan kalkınma planlarında tarım konusuna verilen önem üstünde durulması gereken bir konudur. Türkiye’de uygulanan ilk 4 kalkınma planında kırsal kalkınmaya önem verilmiş ancak daha sonra uygulanan kalkınma planlarında kırsal kalkınma konusuna gereken önem verilmemiştir. Sekizinci ve dokuzuncu kalkınma planlarında AB uyum sürecinin ülkenin her alanında dönüşüme neden olmasıyla birlikte tarımsal yapıda hızlanan dönüşümün kırsal kesimde ortaya çıkardığı uyum sorunlarını çözmek amacıyla kalkınma stratejisinin uygulanmasına karar verilmiştir.

İzleyen bölümde küreselleşme ve tarım konusu incelenmiş, yapılan uluslar arası anlaşmaların Türkiye tarımına olan etkilerine yer verilmiştir.

5. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE TARIM

1970’li yıllardan itibaren çok uluslu şirketlerin dünya ekonomisinde söz sahibi olmasıyla başlayan küreselleşme tartışmaları günümüzde hız kazanmıştır. Bu tartışmalardaki temel nokta küreselleşmenin tarihsel süreçte sürekli olarak kendini yenilemesi her alanında insanların hayatında varlıklarını sürdürüyor olmasıdır. Küreselleşme süreci serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve ekonomilerin birleştirilmesi olarak tanımlanabilir. Özellikle tarım sektörü küreselleşme sürecinden en fazla etkilenen sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde küreselleşme ve tarım konuları tartışılmış çok uluslu şirketlerin Türkiye tarımına olan etkilerine yer verilmiştir.

1970’lerde yaşanan petrol ve hammadde krizi bütün dünyada gelişmiş ülkelerde olduğu gibi az gelişmiş olan ülkelerin ekonomilerini durgunluğa sokmuş ve borç krizine sürüklemiştir. Bu ülkelerin ekonomileri Uluslar Arası Para Fonu’ndan (IMF) bu kurumca belirlenmiş istikrar kriterlerine bağlanmıştır. Tasarruf ve döviz miktarlarını arttırmak amacıyla önerilen sıkı para ve maliye politikaları, aynı zamanda ödemeler dengesi kısıtı ve dış borç krizinin de tek çözümü olarak sunulmuştur. Yaşanan bu olumsuz gelişmelerden Türkiye ekonomisi de ciddi bir biçimde etkilenmiştir. 1960’lı yılların başında yaşanan döviz darboğazı, ithal ikameci büyüme modeli ve bu modelin korumacı ve denetleyici uygulamaları Türkiye ekonomisi üzerinde ciddi baskılar oluşturmuştur. Bu süreç enflasyonun yüksekliği ve 1970 Petrol Krizi ile daha da hızlanmış ve sorunların daha da kemikleşmesine yol açmıştır (Paçacı, 2006: 243).

1980’lere gelindiğinde ekonomik dalgalanmalar tarım alanında da kendisini göstermeye başlamıştır. 1980’lere kadar gelişmiş ülkelerin kendi tarımlarını geliştirme gibi bir düşünceleri yoktu. Az gelişmiş ülkelerin tarımla uğraşması, sanayi hammaddesi ve besin ürünleri üretmesi; gelişmiş ülkelerin ise sanayi ürünleri üretmesi yeterli görülüyordu. Örneğin ABD’nin tarım politikası çoğunlukla az

gelişmiş ülkelerden hammadde alma yönündeydi. 1980'lerde gelişmiş sanayi ülkelerinin tarım politikaları kayda değer bir biçimde değişmeye başlamıştır. Özellikle tarımda hem girdilerinde egemen olan ve hem de tarım ürünlerinin dünyadaki dış ticaretin elinde bulunduran Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) dünyayı dönüştürmeye başlamıştır. 1980'lerden sonra ABD'nin hem tarım hem de sanayi önderi olma politikasını başlatmıştır. Türkiye'de ve diğer birçok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede ülkelerin düştükleri ekonomik bunalımda dünya ekonomisinde tarımın bu büyük yapı değişikliğinin de rolü vardır. ABD bu yapısal değişikliği yerleştirmek ve devamını sağlamak için ülkelerin tarım politikalarını korumaktan alıkoyan ve onları dışarıya bağımlı hale getiren bir seri uluslar arası konferans düzenlemiştir (Kafaoğlu, 2002: 23-24).

Tarım bir kültür ve yaşam biçimi olması nedeni ile şirketlere bırakılamayacak kadar hem üreticiler hem de tüketiciler için yaşamsal öneme sahiptir. Çokuluslu tarım ve gıda şirketleri, tarım kesiminde egemenliklerini Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), IMF, Dünya Bankası (DB) ve Ortak Tarım Politikası (OTP) aracılığıyla pekiştirmektedirler (Aysu, 2006:11).

Günümüzde tarım sektörü ile yakından ilgili ve tarım sektörünü köklü bir şekilde etkileyebilecek önemli bir gelişme, diğer ürünlerin çoğunluğunda olduğu gibi, tarım ürünleri ticaretinde de serbestleşmeye/liberalleşmeye geçiştir. Tarımda küreselleşme süreci henüz başlangıç aşamasındadır ve tamamlanması uzun bir süreç sonrasında gerçekleşebilecektir. Bu süreçte, tarım sektörü küreselleşme kapsamına girdikçe, çeşitli derecelerde yeniden yapılanmalara da konu olacaktır.

Uluslar arası ticaretin serbestleştirilmesi amacıyla 1947 yılında Cenevre'de Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade: GATT) imzalanmıştır. GATT Anlaşması uyarınca düzenlenen ve GATT Görüşmeleri (Round) olarak tanımlanan uluslar arası görüşmelerde ticareti serbestleştirme yönünde bağlayıcı kararlar alınmıştır. 1 Temmuz 1995 tarihinde, GATT Uruguay Görüşmeleri (UG) sonucunda ulaşılan Uruguay Anlaşması (UA) ile Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ; World Trade Organization:WTO) kurulmuştur. DTÖ, GATT'ın yerini

alan yasal ve kurumsal özellikleri bakımından, GATT'dan daha etkili bir yapılanma olarak ortaya çıkmıştır. DTÖ artık Dünya ticaretinin serbestleşmesi ve bu kapsamda daha ileri bir küreselleşmenin gerçekleşmesi yönünde, Dünya'nın en önemli ve etkili kuruluşlarından birisidir. Tarım sektörünü destekleyen ve bu nedenle ciddi bir üretim fazlalığı sorunuyla karşı karşıya kalan gelişmiş ülkeler yanında, tarımsal kaynaklar bakımından zengin, çoğu tarımsal üründe yeterli ve hatta önemli birer tarım ürünü ihracatçısı olan, Avustralya, Yeni Zelanda, Arjantin gibi ülkeler bile destekleme politikalarından etkilenecek tarım sektörünü desteklemişlerdir. Tarım politikaları insanların daha çok ve sağlıklı beslenmesini sağlamaktan çok, özellikle gelişmiş ülkeler tarafından uluslar arası çıkar ve üstünlük mücadelesinin etkili bir aracı olarak kullanılmıştır. Küreselleşme sürecinde tarım sektörü ile ilgili olarak ortaya çıkan gelişmeler bir taraftan tarım sektöründe de yeni bir çağın habercisi olurken, diğer taraftan bu gelişmelere ayak uyduramaması durumunda çoğu gelişmekte olan ülke tarımı için, bu kapsamda Türkiye tarımı için tehlike çanlarının çaldığının da habercisidir (Ertuğrul, 2004: 5-6).

İzleyen bölümde GATT görüşmeleri ve müzakereleri kısaca tartışılacaktır.

5.1. GATT Uruguay Görüşmeleri

Küreselleşmenin önemli bir aşaması olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir uluslar arası düzenin oluşturulması girişimleri çerçevesinde Bretton-Wodds Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans ile uluslar arası ticarete liberalizmin egemen olmasını ve ülkeler arasında ayırım gözetmemesini öngören yeni bir uluslar arası ticari düzenin temelleri atılmıştır. Bu düzenin işleyebilmesine olanak sağlamak için savaşın yıkıntıları onarılacak ve yatırımlara finansman olabilmesi için bir organ belirlenmesi gerekecektir. Uluslar arası İmar ve Kalkınma Bankası (The International Bank for Reconstruction and Development: IBRD) bu nedenle oluşturulmuştur. Uluslar arası para sisteminin oluşturulmasına olanak sağlayacak bir organ olarak Uluslar arası Para Fonu (The International Monetary Found: IMF) ve uluslararası ticareti, serbest ticaretin geliştirilmesi yönünde düzenleyecek bir organ olarak (Dünya Ticaret Örgütü) DTÖ'nün kurulması öngörülmüştür. DTÖ'yü kurmak

amacıyla 1948 yılında Havana’da toplanan 56 kadar ülke, başta tarım ürünlerinin ticaretinin serbestleştirilmesi olmak üzere çeşitli konularda anlaşmazlıklara düşmüş ve diğer sektörlerle birlikte tarımı DTÖ kapsamına alabilecek bir anlaşma gerçekleşmemiştir (Ertuğrul, 2004:6).

DTÖ kurulamamıştır ancak kuruluşu ile ilgili çalışmalar esnasında bazı ülkeler arasında tarife indirimleri ile ilgili görüşmeler başlamış ve bu görüşmelerin olumlu bir biçimde sonuçlanmasıyla beraber 23 kurucu ülkenin katılımıyla 1947 yılında imzalanmıştır. GATT’ın, DTÖ’nün faaliyete geçmesine kadar yürürlükte olması aynı tarihli bir protokolle kararlaştırılmıştır. GATT bir tarife anlaşması olarak ortaya çıkmış ve anlaşmaya katılan üye sayısının artmaya başlamasıyla beraber günümüzde DTÖ’nün tamamına yakın bir kısmını kapsamıştır. (Ertuğrul, 2004:7). GATT’ın kurulmasından geçen yaklaşık 50 yılı aşkın zaman diliminde bir kısmı tamamlanması uzun yıllar sürmüş olan toplam 8 adet çok taraflı serbest ticaret müzakereleri tutu yapılmıştır. 1) Cenevre Turu (1947), 2) Annecy Turu (1949), 3) Torguay Turu (1950-1951), 4) Cenevre Turu (1956), 5) Dillon Turu (1960-1961), 6) Kennedy Turu (1964-1967), 7) Tokyo Turu (1973-1979), 8) Uruguay Turu (1986-1993) (Acar, 2006: 30).

Turların sonuncusu 2000 yılında Katar’ın Doha kentinde başlamış olup Doha Turu veya Doha Gelişme Gündemi olarak anılmaktadır. Bir önceki tur olan Uruguay Turu görüşmeleri 1993 yılı sonlarında tamamlanmış üzerine mütabakat sağlanan serbest tarım anlaşması 111 ülkenin katılımıyla 15 Nisan 1994’te Fas’ın Marakesh kentine imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma ile GATT son bulmuş yerini 1 Ocak 1995’ten itibaren DTÖ’ye bırakmıştır (Acar, 2006: 30).

1995 tarihine kadar yapılan her müzakere turunda özellikle sanayi ürünleri ticaretinin serbestleştirilmesi açısından önemli başarılar sağlanmış ancak tarım ürünleri görünürde yapılan görüşmelerin gündeminde yer alsa da pratik olarak Uruguay Turu’na kadar hep ikinci planda kalmış dolayısıyla tarımsal ürünler ticaretinde liberalizasyon oldukça sınırlı düzeyde kalmıştır. ABD ve AB gibi gelişmiş ülkeler tarım sektörü üzerinde desteklerin kısıtlanması konusunda herhangi

bir girişimde bulunmamışlardır. Bunun nedeni olarak ise bir dizi politik, sosyal ve ekonomik gerekçe sürmüştür. Bu bağlamda Uruguay Turu'nun en önemli sonuçlarından biri o güne değin büyük ülkeler tarafından sanayi ürünlerine etki eden kısıtlamaların dışında kalan tarım ürünlerine çok taraflı tarım anlaşmalarıyla dahil edilmiş olmasıdır.

1940'ların ikinci yarısında başlamış olan GATT gözetimi altındaki çok taraflı ticaret müzakerelerinde 1990'lı yılların ortalarına kadar ikinci planda kalmış olan tarım, Uruguay Turu Nihai Senedi ile GATT disiplini altına girmiş ve tarımsal alanda liberalizasyon çok daha ciddi bir biçimde ülkelerin gündeminde yerini almıştır. Bu dönemden sonra açık olan nokta şudur ki ülkeler UT' ye kadar sahip oldukları ayrıcalıklı konumlarına sahip olmayacak ve tarımsal ürünler ticaretinin serbestleşmesi yönünde baskılar sürecektir (Acar, 2006: 34).

5.2. Tarım Müzakereleri

UT sonrasında DTÖ'nün en yüksek karar alma organı olan Bakanlar Konferansı, 1996'da Singapur'da, 1998'de Cenevre'de, 1999'da Seattle'da, 2001'de Doha'da, 2003'te Cacun'da ve 2004'de de Cenevre'de gerçekleşmiştir.

Singapur Bakanlar Konferansı'nda ve Cenevre Bakanlar Konferansı'nda tarımla ilgili önemli bir gelişme kaydedilememiştir (Ertuğrul,2004: 42). 1996 yılında Singapur'da yatırım, rekabet ve ticaretin kolaylaştırılması amacıyla çalışma grupları düzenlenmiştir. Ancak gelişmekte olan ülkelere oluşan üyeler DTÖ müzakerelerinde her hangi bir taahhüt altına girmekten kaçınmaları nedeni ile iş gücü standartları alanında görüşmeleri bloke etmeyi başarabilmiş ve süreci geri çekmişlerdir (Yılmaz, 2008: 13). Cenevre Bakanlar Konferansı'nda tarım ve hizmetler alanına girecek konferanslarda ele alınacak konuların belirlenmesi kararı alınmıştır (Ertuğrul, 2004: 42).

Seattle Bakanlar Kurulu özellikle tarım ile ilgilidir. 1999 yılının aralık ayında AB'nin önerdiği kapsamlı Seattle Turu, müzakerelerin kötü yönetimi, hazırlığın yetersiz oluşu, STK ve gelişmekte olan ülkelerin karşıtlığı nedeni ile başlayamamıştır (Akman ve Yaman, 2008:7). AB ve ABD'nin tarım alanındaki uyuşmazlığı nedeni ile ve UG çerçevesinde gelişmekte olan ülkelerin tarım alanlarındaki sorunlarının çözümlenmemiş olmaması gibi nedenlerle Konferans başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Yılmaz, 2008: 13).

Bir taraftan tarım görüşmelerindeki anlaşmazlıklar diğer taraftan sivil toplum örgütlerinin küreselleşme karşıtı gösterileri konferansın sürdürülmesini olanaksız kılmıştır. Bu durum DTÖ' nün kendini yeniden sorgulaması gerektiği gerçeğini de ortaya çıkartmıştır. DTÖ olumsuz önyargıların giderilmesi için çaba harcarken, liberalleşme sürecinin devam etmesi amacıyla üye ülkelerin desteğini sağlama çabası içine de girmiştir. Bir sonraki bakanlar konferansı olan Doha Konferansı'na gelindiğinde görüşme gündeminde GOÜ'lerin durumu göz önünde bulundurularak yeni görüşme "Doha Kalkınma Gündemi" olarak tanımlanmıştır (Ertuğrul, 2004: 42).

Doha Bakanlar Konferansı'nda Çin'in de DTÖ' ye katılımıyla beraber GOÜ'ler seslerini daha fazla duyurmaya başlamışlardır. Fakat GOÜ ile ilgili olan gelişmeler ve getirilen çözüm önerileri beklentilerin gerisinde kalmıştır. Tarım görüşmelerinde yurtiçi destekler, tarife indirimleri ve ihracat subvansiyonları en önemli tartışma konusunu oluşturmuştur. Tarım ürünleri ticaretinde liberalleşmeyi savunan ülkeler yurtiçi desteklerin ve gümrük vergilerinin hızla azaltılmasını ve son aşamada kaldırılmasını savunurken, AB ve onu destekleyen ABD, bu düzenlemelerin geniş bir süreçte ve aşamalı olarak gerçekleştirilmesini savunmuşlardır (Ertuğrul, 2004: 43).

Cancun Bakanlar Konferansı'nda tarım, görüşmelerin merkezini oluşturmuştur. Tarım konusunda AB, AB'nin liderlik gösterip daha ileri taahhütlerde bulunarak müzakerelerin sağlayıp sağlamayacağı konusunda fikir beyan etmesiyle mesele haline gelmiştir. Avrupa gelişmekte olan ülkelerin ülke pazarlarında daha düşük-sınır-tarife oranları karşılığında tarımdan ödün vermesi gerektiğini belirtmiştir.

Tüketiciler ve ticaret birlikleri ortak tarım politikasının reformunu savunmuş, gelişmekte olan ülkeler için AB pazar girişi yanlısı olmuşlardır (Yılmaz, 2008: 29).

Cancun ile GOÜ'ye tanınan esnekliklerin UG ötesinde bir yenilik getirmediği ve beklentileri karşılamaktan çok uzak olduğu görülmüştür.

Tarım ile ilgili DTÖ çerçevesinde diğer bir gelişme İleri Tarım Görüşmeleri'dir. İleri Tarım görüşmelerinin amacı UG ile sınırlı ölçüde de olsa disiplin altına alınan Dünya Tarım ürünleri ticaretinin kapsamlı ve aşamalı indirimlerle giderek serbestleşmesidir. Dünya ekonomisi ve tarımı büyük ölçüde GÜ özellikle ABD ve AB tarafından yönlendirilmektedir. Bu etki uluslar arası kuruluşlarda DTÖ çerçevesinde de kendini göstermektedir. UG sonrası Bakanlar Konferanslarında GOÜ (Gelişmekte Olan Ülkeler) ve EAGÜ (En Az gelişmekte Olan Ülkeler), Brezilya'nın liderliğinde bir blok oluşturmuştur. Ancak GOÜ ve EAGÜ heterojen bir yapıya sahip olmaları, Dünya ekonomisi ve tarımında yeterli etkiye ve yere sahip olmamaları nedeni ile fazla etkili olamamaktadırlar (Ertuğrul, 2004: 45- 46).

Uruguay görüşmelerine kadar kısıtlamaların dışında kalan tarım ürünleri çok taraflı tarım anlaşmalarıyla birlikte kısıtlamalara maruz kalmıştır. Uruguay turunun GATT kapsamına alınmasıyla beraber tarımsal ürünlerin serbestleşmesi süreci başlamıştır. İleri tarım görüşmeleri ile birlikte serbestleşme süreci daha da hız kazanmıştır. Çok uluslu şirketlerin tarım alanına girmeleri ve küreselleşme sürecinin başlamasıyla beraber Türk tarımı da bu süreçten etkilenmiştir. İzleyen bölümde küreselleşmenin Türk tarımına olan etkilerine yer verilmiştir.

5.3. Küreselleşme ve Türk Tarımı

Küreselleşme koşullarında her alanda olduğu gibi tarım alanını da etkilenmiştir. Ekonomik bütünleşme, dışa açılma ve liberalleşme olgusunun dışında kalmak isteyen ülkeler dahi, tek bir Dünya piyasası yaratmaya çalışan

küreselleşmenin etkilerine karşı koyamamaktadırlar. GÜ' nün dayatmalarına belirli miktarda karşı koymaya çalışan ülkeler bu konuda pek de başarılı olamamışlardır. Bu süreç, işletmeler, yöreler, ekonomik sektörler, ülkeler, ekonomik bütünleşmeler ve bütün Dünya olmak üzere her düzeyde varlığını hissettirmekte, bu kapsamda tarım sektörü de köklü bir şekilde etkilenmektedir (Ertuğrul, 2004: 34).

Son yıllarda Türkiye'de uygulanan tarım politikaları Avrupa Birliği (AB) ve Gümrük Birliği (GB) çerçevesinde belirlenmektedir. Avrupa birliği çerçevesinde oluşturulan Gümrük Birliği'nin amacı üye ülkeler arasındaki ticari ilişkilerde her türlü gümrük vergilerinin, kısıtlamaların ve diğer engellerin kaldırılmasını sağlamaktır (Aysu, 2002: 16). GB' nin hedefi neo-liberalizmin hakim olduğu bir Birleşik Avrupa yaratmaktır. Türkiye GB' ye girerek birtakım yükümlülükler altına girmiştir. Türkiye bir yandan ithalat yaptığı tarım ürünleri için gümrük tarifelerini düşürecek bir yandan da uluslararası kuruluşlara yapılan anlaşmaların getirdiği yükümlülükleri yerine getirecektir (Öztürk, 2009: 162).

Türk tarım politikasının belirlenmesinde GB' nin yanı sıra, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (DB), Uruguay Tur (UT) ve Doha Görüşmelerinde alınan kararlar da çok önemlidir. Türkiye'nin GATT çerçevesinde yurtiçi tarımsal desteğini azaltma veya kaldırma zorunluluğu olmadığı halde UT çerçevesinde tarımsal ürünlerde aşamalı olarak ihracat sübvansiyonlarını azaltmış durumdadır (Aysu, 2002: 13).

Özellikle 1980 yılında Türk ekonomisini dışa açma, piyasa ekonomisine geçiş ve liberalleşme yönünde köklü değişiklikler öngören 24 Ocak Kararları ile tarım sektöründe devlet müdahalelerin azaltılması ve destekleyici koruyucu politikalardan uzaklaştırılması hedeflenmiştir (Acar, 2006: 81). Türkiye'de neo-liberal politikaların en hissedilir biçimde uygulanmaya başladığı bu dönemde tarımsal girdilerden sağlanan sübvansiyonlar kademeli olarak azaltılmış, ihracatın artırılması hedeflenmesi nedeni ile iç tüketimde sınırlamalar getirilmiş ve ürün fiyatları düşük tutulmuştur (Bakırcı, 2007: 166). Ayrıca IMF ile yapılan "stand by" anlaşmaları nedeni ile üreticinin

gelirleri azalmış, kırsal kalkınma gerçekleşmemiş ve köyden kente göç sorunu yaşanmıştır (Öztürk, 2009: 162).

24 Ocak Kararları ile fiyat destekleme politikasının, girdi desteklerinin, düşük faizli kredi temini gibi müdahale araçlarının kapsamının daraltılması ve tarımsal amaçlı KİT'lerin özelleştirilmesi öngörülmüştür. 1980 sonrası dönemde tarım sektöründe liberalleşmenin finansal ve fiziksel altyapısını oluşturulması için de Tarım Bakanlığı, BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Bankası işbirliğiyle tarım borsalarının düzenlenmesi ve ürün ihtisas borsalarının kurulması öngörülmüştür (Acar, 2006: 81).

24 Ocak kararları tarım sektöründe popülist politikalar nedeni ile, özellikle seçim döneminde etkili bir biçimde uygulanamamıştır. 5 Nisan 1994 Kararlarıyla, diğer sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de liberalleşme süreci yeni bir hız kazanmıştır. Bu oluşum, özellikle UG sonrasında, Dünya tarım ürünleri ticaretinde ortaya çıkan liberalleşme akımları çerçevesinde daha da hızlanmıştır. Ayrıca Türkiye'nin AB ile tarım alanındaki ilişkiler çerçevesinde Türk tarımının OTP' ye uyum zorunluluğu Türk tarımına uluslar arası anlaşmalara dayalı yeni boyutlar getirmiştir. 1980'li yıllarda başlatılan ve daha sonraki krizlerde (5 Nisan ve 2000-2001 krizleri) hız kazanan liberalleşme girişimleri çerçevesinde özelleştirme ve tarıma sağlanan desteklerde önemli değişiklikler ortaya çıkartmıştır (Ertuğrul, 2004: 96).

Dinler'e (1996:168) göre 1980 sonrasında dengelerin değişmesiyle beraber dayatılan ekonomik kararlar ve politikalar, GOÜ'lere yeni görevler yüklemiştir. Türkiye'nin tarımsal yapısı da bu dönemde değişmeye başlamıştır. Türkiye artık Avrupa'nın besin deposu olmaktan çıkmış, Avrupa'nın orta ölçekli sanayi deposu ve ucuz işgücü sağlayıcısı haline gelmiştir. Hızla gelişen işsizliğin hizmet sektörü ile sübvansede edilmeye çalışıldığı bir dönem yaşanmıştır. Tarımsal yapıda ise desteklerin azaltılması nedeni ile kırsal alanda hızlı bir yoksullaşma ve köyden kente göç yaşanmıştır (Öztürk, 2009:163).

Tarım sektörü Dünya ekonomisinde ve ticaretinde oransal olarak sınırlı bir paya sahip olmasına rağmen küresel anlamda tartışmalara ve anlaşmazlıklara konu olmaktadır. Bu tartışmaların odak noktası tarım alanında verilen destekleyici-koruyucu politikalarıdır. Bu tartışma GÜ ve GOÜ arasında ve ulusların iç sorunu olarak çeşitli düzeylerde sürmektedir. Tarım konusunda küreselleşme sürecinde UG ile yeni ve farklı bir konuma gelmiştir. Tarım sektörü bu dönemden sonra kısmen DTÖ kapsamına girmiştir ve bu yolda ilerlemektedir (Ertuğrul, 2004: 96).

Türk tarım politikasının oluşmasında çok uluslu şirketlerle yapılan anlaşmaların rolü çok büyüktür. Türkiye özellikle 1980 yılından itibaren dışa açılma politikası izlemiş ve tarımda liberalleşme sürecine girmiştir. 24 Ocak Kararları ile tarım sektöründe devlet müdahalelerinin azaltılması ve tarımda serbestleşme hedeflenmiştir. O dönemde yaşanan siyasal kargaşa nedeniyle hedefler tam olarak yerine getirilmemiştir. 5 Nisan 1994 Kararlarıyla tarım sektöründe liberalleşme süreci yeni bir hız kazanmıştır. Neo-liberal politikaların en fazla uygulanmaya başladığı bu yıllardan itibaren tarım alanında köklü değişimler yaşanmıştır. Yaşanan bu değişimlerin başında tarım alanında yapılan desteklemelerin azaltılmasıyla kırsal alanda daha fazla etkisini gösteren yoksulluk gelmektedir.

İzleyen bölümde kırsal yoksulluk konusu Günlüce köyünde ele alınmıştır. Muğla ili ve Günlüce köyü hakkında bilgi verildikten sonra yapılan araştırmada elde edilen veriler sergilenmiş ve tartışılmıştır.

6. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Muğla'nın Günlüce köyünde yapılan bu çalışmada temel olarak yapısal-tarihsel bakış açısı temel alınmıştır. Bu çerçevede köyün yapısal özellikleri (köyün genel özellikleri, nüfusu, aile yapıları, üretilen ürünler vb) ve tarihsel gelişimleri (araştırmanın konusu açısından son 30 yıllık gelişimleri) dikkate alınmıştır.

Araştırmada bilgi toplama tekniği olarak anket ve mülakat bilgi toplama teknikleri kullanılmıştır. Köy hakkında daha ayrıntılı bilgi toplamak amacıyla ilk önce köy hakkında bir ön çalışma yapılmıştır. Köy hakkında kesin bilgilerle yola çıkmak amacıyla valilikten köyün konumu, geçim kaynakları, nüfusu ve hane sayısı hakkında bilgi edinilmiştir. Köye gitmeden önce köy muhtarı telefonla bilgilendirilmiştir. Alınan bilgilerden sonra 2009 Temmuz ayında köye gidilmiş, köy hakkında köyün ileri gelenlerinden (muhtar, azalar ve imam) bilgi alınmıştır. Bu bilgiler arasında köyün geçmişi, nüfusu, hane sayısı, temel geçim kaynakları ve köyde yaşanan temel sorunların neler olduğu bulunmaktadır. Yapılan ön çalışmanın ardından 2009 Eylül ve Ekim aylarında köyde anket ve mülakat yapılmıştır. Bir önceki ön görüşmede edinilen bilgiler doğrultusunda anket ve mülakat soruları hazırlanmıştır. Köyün ileri gelenleri ve köy hakkında bilgi sahibi olduğu düşünülen beş kişi ile mülakat yapılmıştır. Mülakat sırasında bilgi almak için mülakat yapılan kişilerin izinleri alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ses kayıt cihazı kullanılarak elde edilen bilgiler, mülakatların değerlendirilmesi aşamasında deşifre edilmiştir. Mülakat tekniği ile anket sorularında alınamayan bilgilerin daha ayrıntılı olarak alınması amaçlanmıştır.

Araştırma sırasında kullanılan anket formunun demografik bilgiler bölümünde görüşme yapılan kişinin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, doğum yeri, işi, eğer çalışmıyorsa çalışmama nedeni, haneden göç olup olmadığı, eğer göç varsa göçün nedenleri hakkındaki sorular yer almaktadır. Ekonomik bilgiler bölümünde; hanenin temel gelir kaynağı, hanenin ortalama aylık geliri, hane gelirinin hangi

faaliyetten karşılandığı, hane gelirinin kim tarafından sağlandığı ve son 10 yılda tarım gelirlerinde ne gibi değişiklikler yaşandığı soruları yer almaktadır. Tüketim harcamaları bölümünde hane harcamalarının ne kadarını hangi kalemlere harcadıkları sorulmuştur. Tarımsal faaliyet bölümünde; tarımsal mülkiyet, ne tür tarımsal faaliyette bulunduğu, ürünlerin nasıl değerlendirildiği, tarım arazisinin nasıl değerlendirildiği, son 10 yılda tarımsal faaliyetlerde ne tür değişimler olduğu soruları yer almaktadır. Yoksulluk soruları bölümünde ise yoksulluğun köyde ne kadar önemli bir sorun olduğu, yoksulluğun nedenleri, kişilerin ekonomik olarak kendilerini nasıl tanımladıkları, bugünkü ekonomik durumlarını geçmişle karşılaştırılması, devletin yoksulluk konusunda yaptığı çalışmaların yeterli olup olmadığı soruları yer almaktadır.

Mülakatlarda ise köy hakkında daha genel sorular sorulmuştur. Köyün temel geçim kaynakları, köyde yetiştirilen ürünler ve nasıl değerlendirildiği, son yıllarda yaşanan ekonomik sorunlar, son 10 yılda köyün temel geçim kaynaklarında ne tür değişim olduğu, tarım arazilerinin kullanımında ne gibi değişiklikler olduğu, yoksulluğun nedenleri gibi sorulara yer verilmiştir.

İzleyen bölümde araştırmada elde edilen bilgiler sergilenecek ve tartışılacaktır.

6.1. Muğla İli Genel Özellikleri

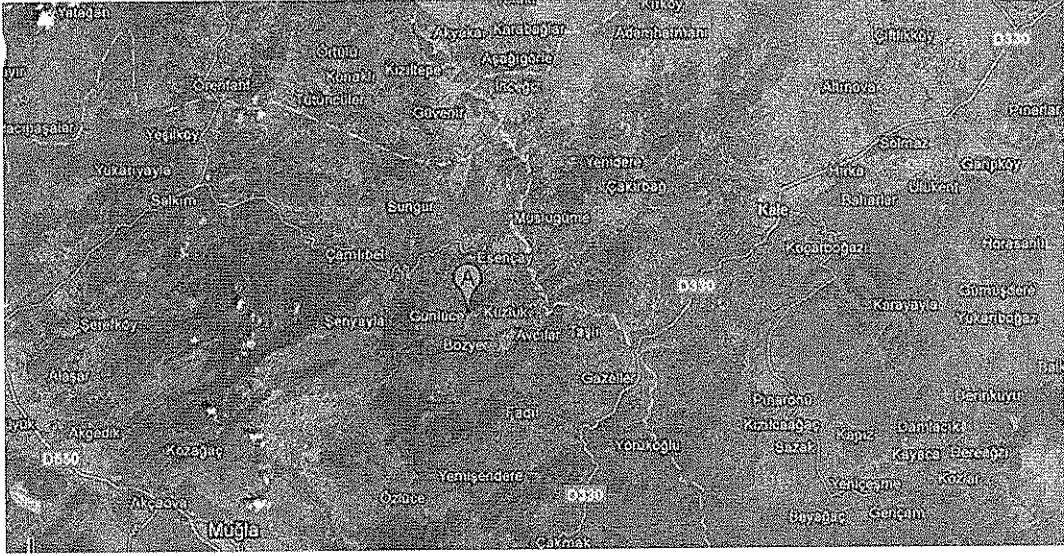
Muğla ili, 36-20 ve 37-31 kuzey enlemleri ile 27-14 ve 29-15 doğu boylamları arasında kalmaktadır. Muğla ili kıyıları en girintili-çıkıntılı kıyılarıdır. Kıyılara inildikçe tipik Akdeniz iklimi ile karasal iklimin karıştığı görülmektedir. Bu özelliği ile il bol yağış almaktadır. Bu özelliğinden ötürü Muğla ili zengin ormanlara ve bitki örtüsüne sahiptir. Ormanlık alanı il yüzölçümünün yaklaşık % 67'sini kaplamaktadır (Oktik, 2002: 33).

Muğla ili coğrafi konumu itibari ile hem Ege, hem de Akdeniz bölgesinde yer alması bakımından yerleşim biçiminde çeşitlilik görülmektedir. Bu bakımdan il nüfusu daha çok kıyı kesimlerde devingen, çevre etkileşimine açık, toplumsal ilişkilere açıktır. Kıyı kesimlerde turizm faaliyeti yaygındır. İç kesimlerde ise geleneksel yapının hakim olduğu kırsal kesim yaşantısı yaygındır. İç kesimlerde il halkı daha çok tarım faaliyeti ile uğraşmaktadır (Oktik, 2002: 33-34).

1950'li yıllardan sonra yaşanan tarımda makineleşme ve çağdaş tarım tekniklerinin kullanılması bölgede tarımsal üretimi ve bölgenin tarımsal kalkınmasını olumlu olarak etkilemiştir. 1960'lı yıllardan sonra ulaşım imkânlarının artması bölgenin dışa kapalı olan ekonomik yapısının dışarıya açılmasını sağlamıştır (Tekeli, 1993: 208). Ayrıca bu yıllarda turizmin yaygınlaşması bölgeye ekonomik olarak katkı sağlamıştır.

Muğla'nın sosyo-ekonomik yapısı, mevcut mülkiyet düzeni ve sınırlı ekonomik faaliyetler nedeni ile büyük sermaye birikimine olanak tanımamaktadır. Yörede yapılan tarımsal faaliyetlerin önemli bir bölümü "küçük tarım birimleri" şeklindedir (Öztürk, 2008:298).

6.2. Günlüce Köyü Genel Özellikleri

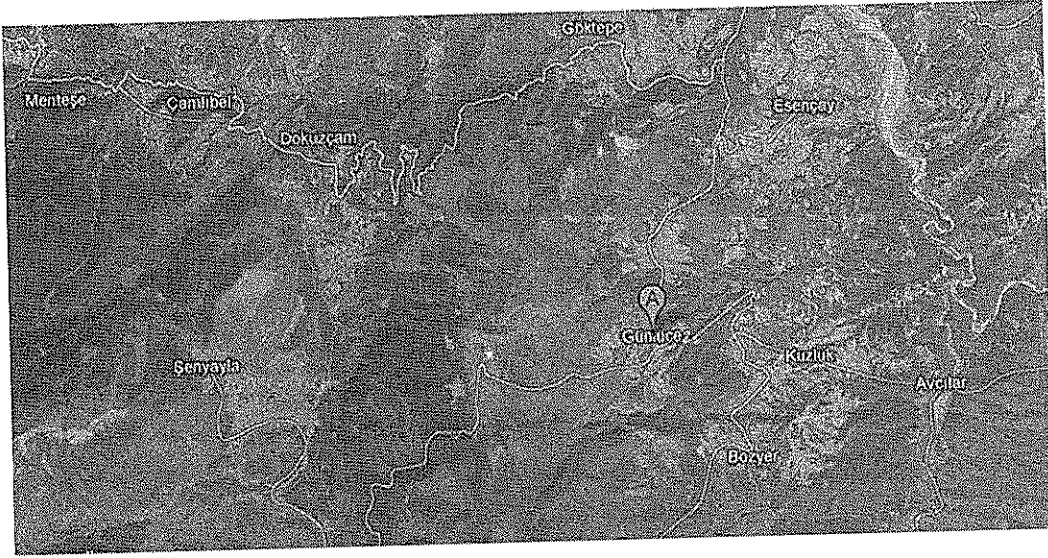
Muğla merkezine 42 km uzaklıktadır. Köyün doğusunda Göktepe Köyü vardır. Günlüce Köyü'nden Kale-Tavas, Bozdoğan, Nazilli ve Denizli'ye yol bağlantısı vardır.

Daha önce Kuzluk ve Bozyer'e bağlı olan Günlüce, 1954 yılından itibaren Günlüce adı altında varlığına devam etmiştir. Köyün daha önceki adı Zara'dır.

Nüfus Yapısı ve Hane Sayısı: Köyde 512 nüfus ve 129 hane bulunmaktadır. Köy nüfusunun önemli bir kısmı emeklidir. Köy nüfusunun %30'u 65 yaş üstü emeklilik maaşından yararlanmaktadır. Köyde yaşayanların büyük bölümünü yaşlı nüfus oluşturmaktadır.

Eğitim: Köyde ilköğretim okulu vardır ancak ilkokul 3. sınıfa kadar eğitim verilmektedir. Öğrenciler Kuzuluk Köyü'nde taşınmalı olarak eğitimlerine devam etmektedir. Köyde bulunan öğrenci sayısı 47'dir.

Sağlık: Köyde sağlık ocağı bulunmamaktadır. Köy halkı sağlık sorunlarını Göktepe Köyü'ndeki sağlık ocağına giderek çözmektedir.

Altyapı Hizmetleri: Kanalizasyon şebekesi ve PTT şubesi yoktur ancak PTT acentesi vardır. Sağlık ocağı ve sağlık evi yoktur. Köyün içme suyu şebekesi vardır ancak bu şebeke suyu sağlıklı değildir. Suyun kanala alındığı yerlerde birçok yabani ve evcil hayvan otlatıldığı köy halkı tarafından belirtilmektedir. Hayvanlar su ihtiyacını giderdikleri göletlerden kalan su kanala verilmektedir. Günlüce köyü 3. derecede sit alanı olarak ilan edilmiştir. Fakat bu durum köy halkı tarafından sorun olarak görülmemektedir.

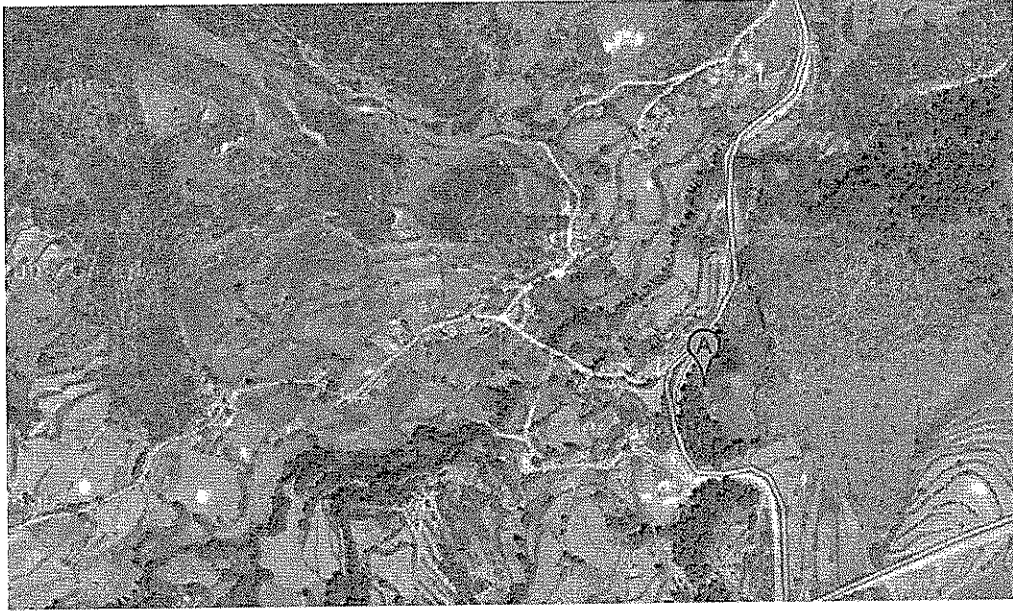
Köyde mermer ve maden ocağı bulunmaktadır. Bu ocaklarda çalışmak için köy dışından işçiler gelmekte ve köye yerleşmektedirler. Köy halkından edinilen bilgilere göre ocakta çalışan işçiler ücretlerini zamanında alamadıkları için sıkıntı yaşamaktadırlar.

Köyde 4 adet kahvehane, 3 market, 7 ticari araç vardır.

Tarımsal Faaliyetler: Emekli maaşı ve ücretli iş köyün temel geçim kaynaklarıdır. Bazı aileler hane içi tüketim için küçükbaş hayvancılık ve ormancılık yapmaktadırlar.

Örgütlenme: Tarımsal Kalkınma Kooperatifi vardır. Kooperatif ağaç kesim işlerinde köy halkına gelir sağlama konusunda yardımcı olmaktadır.

Temel Sorunları: İçme ve sulama suyunun azlığı köyün başlıca sorunları arasındadır. Köyde sağlık ocağının bulunmaması köy halkını zor duruma düşürmektedir. İklimsel şartlar ve su sıkıntısı nedeniyle ekilen ürünlerden verim alınamamaktadır.

Günlüce Köyü'nün “dağ eteği köyü” olması nedeniyle evler birbirine yakındır. Tarım arazileri evlerine yakın konumdadır. Köyde su sıkıntısı nedeniyle çok az evin önünde kendilerine yetecek kadar sebze ürettikleri gözlenmiştir. Araştırma yapılan süre içerisinde kahvenin yanına gelen kamyonette meyve-sebze satılması dikkati çekmiştir. Tarımsal üretimin merkezi olması gereken bir köyde pazardan ve satıcılardan meyve-sebze alınması köylerde tarımsal faaliyetlerin geçimlik dahi olsa azaldığını göstermektedir.

Araştırma yapılan süre içerisinde gözlemlenen diğer ilgi çekici bir nokta ise köylülerin büyük bir bölümünün günün çeşitli saatlerinde sürekli kahvehanede oturuyor olmasıdır. Köy halkı bu durumu “yapacak başka bir iş olmaması” ifadesiyle açıklamaktadır. Köyde dikkat çeken diğer bir nokta köyde yaşayan hanelerin büyük bir bölümünün Muğla civarındaki köylerde düğünlerde “çalgi çalmaya” gidiyor olmalarıdır.

6.3. Günlüce Köyü Mülakat Bulguları

Bu bölümde Günlüce Köyü'nde yapılan mülakat görüşmelerinde önemli bulunan noktalara yer verilmiştir.

Mülakat yapılan kişilerin köy hakkında bilgi sahibi olan kişilerden oluşmasına önem verilmiştir. Araştırmada mülakat yapılmasındaki amaç köy hakkında genel bilgiler elde etmek ve anket sorularını da bu çerçevede hazırlamaktır. Ayrıca anket soruları ile alınan bilgileri desteklemek ve eksik bilgileri tamamlamak amacı ile de mülakat bilgi toplama tekniği kullanılmıştır.

Mülakatlardan elde edilen bilgilere göre, Günlüce köyünde ihtiyaçların önemli kısmı, gıda ürünleri dahil, pazardan karşılanmaktadır. Bazı haneler hane içi tüketim için küçükbaş hayvancılık ve meyve-sebze yetiştiriciliği yapmaktadır. Bazı haneler ise kendi tüketimleri ve hayvan yemi olarak kullanmak üzere buğday ve arpa ekimi yapmaktadır. Köyde yaşayan haneler temel ihtiyaçlarını Muğla merkeze ya da Denizli'nin Kale ilçesine giderek karşılamaktadırlar. Köyde bakkal haricinde alış veriş yapacak herhangi bir yer olmadığı için köy dışına çıkmaları gerektiği ve bu nedenle yol parasının bütçelerine ağır geldiği alınan bilgiler arasındadır. Mülakattan alınan bilgilere göre haneler, gelirlerinin büyük bir bölümünü gıdaya, ulaşım ve faturalara ödemektedir.

Görüşme sırasında elde edilen bilgilere göre, köydeki haneler geçmiş yıllarda tarımsal faaliyetlerle geçimini sürdürürken son yıllarda temel gelir kaynağı yaygın olarak emekli maaşı olmuştur. Tarımdan yeterli geliri elde edemediğini ifade eden köy halkı, geçmiş yıllarda yaygın olarak tütün yetiştirildiği ve köy gelirinin daha iyi olduğunu belirtilmiştir.

Köyde göç yaşandığı ve bu göçün iş ya da evlilik kaynaklı olduğu belirtilmiştir. İş amaçlı göç eden köy halkının köyde yeterli geliri elde edemediği için köyden gittiği ifade edilmiştir. Köyde yaşanan göçün bir kısmı mevsimlik göç

şeklindedir. Yöreye yakın olan tatil beldelerine çalışmak için giden gençler bulunmaktadır. Mevsimlik göç eden gençlerin sezon sonunda köye döndükleri ve diğer sezon başlayana kadar başka bir işte çalışmadıkları belirtilmiştir.

Geçmiş yıllarda köyde büyük oranda küçükbaş hayvancılığı yapıldığı ve ormancılık faaliyetlerinin kısıtlanmaya başlamasıyla hayvanların ormana girmesi yasaklandığı alınan bilgiler arasındadır. Bu nedenle küçükbaş hayvancılık neredeyse bitmiştir. Biten diğer bir tarımsal faaliyet ise tütüncülüktür. Kota uygulaması nedeniyle köyün büyük bir bölümü tütün üretimini bırakmıştır. Geçmiş yıllarda yaklaşık 10 hane köy dışına ücretli işçi olarak çalışmaya giderken son yıllarda yaklaşık olarak 30-40 hane temel geçimini ücretli işlerden sağlamaktadır. Hanelerin geri kalanının temel geçim kaynağı ise emekli maaşlarıdır.

Mülakatlarda elde edilen bilgilere göre son 10 yılda tarım gelirlerinin azalmasının nedeni, köy halkının pazar için herhangi bir ürün üretmemesidir. Tütün üretim yaptıkları yıllarda gelirlerinin daha iyi olduğu ve bu faaliyet bittikten sonra tarım gelirlerinin azaldığı ifade edilmiştir. Son 10 yılda tarım gelirlerinin azalması nedeniyle köy halkı tarım dışı faaliyetlere yönelmiştir.

Köy halkı yaklaşık son 10 yıla kadar köyün tamamının tütün üretimi yapması nedeniyle ellerine toplu para geçtiği ve ellerine geçen bu toplu parayla ev, motor, araba gibi ihtiyaçlarını karşıladıklarını ve düğünlerini de tütünden elde edilen toplu parayla yaptıklarını ifade etmişlerdir. Köy halkı oturdukları evlere ve araçlara tütün ürettikleri yıllarda sahip olduklarını, şu an böyle bir imkânlarının olmadığını ve düğün yapmakta zorlanmaları nedeniyle köydeki genç kızların birçoğunun son yıllarda kaçarak evlendiklerini ifade etmişlerdir.

Geçmiş yıllarda tütün üretilirken kullanılan arazilerin bu faaliyet bittikten sonra büyük ölçüde boş kaldığı mülakatlarda belirtilmiştir. Tütün üretiminden boş kalan arazilerin hane içi tüketime yönelik olarak kullanılan bölümlerine buğday ve darı ekildiği, geri kalan kısmının boş kaldığı belirtilmiştir. Boş kalan arazilerin değerlendirilmesi için köy halkının yeterli koşullara sahip olmadığı belirtilmiştir. Bu

koşullar arasında tarımsal faaliyetlerin yeterince gelir getirmemesi ve nüfusun yaşlı olması sayılabilir. Herhangi bir tarımsal faaliyette bulunmak için gübre, mazot gibi ürünleri alma konusunda sıkıntı yaşandığı ve köyde su sıkıntısı çekilmesi nedeniyle de tarla sulamak için tankerle su getirmenin de ayrı bir külfet getirdiği ifade edilmiştir.

Mülakatlardan alınan bilgilere göre köyde emekli maaşıyla geçinen hanelerin ekonomik durumu tarımsal faaliyetlerle uğraşanlardan daha iyidir. Emekli maaşıyla geçinen hanelerin durumunun köydeki diğer hanelere göre daha iyi olmasının nedeni, az da olsa ellerine sabit bir ücretin geçmesidir. Bu hanelerde hane gelirine katkı amacı ile nedeni ile bahçede tüketime yönelik meyve-sebze üretimi yapılması da hane bütçesine katkıda bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ücretli işlerde çalışarak geçimini sürdüren hanelerin durumunun tarımsal faaliyetlerle geçinen hanelerden daha iyi olduğu da alınan bilgiler arasındadır.

Mülakatlardan alınan bilgilere göre köy halkı yoksulluğun nedenini, tarıma gereken desteğin verilmemesi, iş sahasının olmaması, üretilen ürünlerin para etmemesi, tarımsal girdi fiyatlarının yüksekliği ve susuzluk olarak ifade etmişlerdir. Ülkede yaşanan yoksulluğun nedeni olarak ise işsizlik, politikacıların yanlış tutumları ve eğitimsizlik olarak görmekteyiz.

Günlüce köyünde devletten beklentiler ise, tarıma destek olunması, iş sahasının açılması, tarımsal üretime teşvik edilmesi, köylülerin hangi ürünü üretmesi gerektiği konusunda eğitilmesi, üretilen ürünlerin satılması için devlet kontrolünde pazarlar açılması yönündedir. Köy halkı tarımda yaşanan bu sorunların devletten başka birinin çözemeyeceğini, köy halkı olarak ellerinden hiç bir şey gelmeyeceğini belirtmişlerdir.

Mülakatlardan alınan bilgilere göre köy halkı tarımın ve kendi geleceklerinden yana umutsuzdur. Görüşme yapılan kişiler kendi geleceklerinin aynı olacağını fakat çocuklarının ve torunlarının gelecekleri için endişe ettiklerini

belirtmiştir. Su ve iş olmazsa gelecek günlerin daha da kötüye gideceği ifade edilmiştir.

Yapılan mülakatlarda köylülerin belirttiğine göre köyde yoksulluk oranı % 70'tir. Önceki yıllarda köy içinde arazisi olmayan, yaşlı ya da hasta olan kişilere köy halkı tarafından bakıldığı, fakat son yıllarda yoksulluğun giderek artması nedeniyle hanelerin kendilerini dahi idare edemediği belirtilmiştir. Tütüne getirilen kota ve hayvancılığın azalması nedeniyle köy gelirinin düştüğü ve köyün giderek daha da yoksullaştığı görüşmelerde ifade edilmiştir.

Köyde yaşanan yoksulluğun giderilmesi için köy halkına üretecek ürün ve çalışacak iş gösterilmesi gerektiği mülakatlarda edinilen genel kanıdır. Köy halkı "elimizden bir şey gelseydi zaten biz yapardık, devlet yapmazsa biz hiç bir şey yapamayız" şeklinde açıklamalarda bulunmaktadır.

Günlüce köyündeki Orman Kalkınma Kooperatifi'nden köy halkının ormanda kesim işlerinde ücretli olarak çalıştığı ifade edilmiştir.

Köyün siyasi yapısı konusunda mülakatlardan alınan bilgilere göre en son seçimlerde ilk üç parti sırası ile MHP, CHP ve AKP'dir. Köyden AKP'ye daha fazla oy çıksaydı köye gelen yardımların daha fazla olacağı düşünülmektedir. Mülakat yapılanlar arasında iktidar partisine az oy verildiği için köye yeterince hizmet gelmediği düşüncesi hakimdir.

6.4. Anket Sonuçları

Günlüce köyünde yoksulluğun boyutlarını saptamak amacıyla mülakat bilgi toplama tekniği yanı sıra temel bilgi edinme aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Köyde 68 haneden birer kişi ile görüşülmüştür.

Tablo 4, anket uygulanan 68 kişinin “yaş aralığını” göstermektedir. En fazla görüşülen yaş aralığı 51-60 yaş aralığıdır. En az görüşülen yaş aralığı ise 30 ve altı ve 61-70 üstü yaş aralığıdır. Anket uygulanan yaş aralığının oransal dağılımı, köyde yaşayan insanların yaş aralığıyla paraleldir. Köyde yaşayan 30 yaş ve altı aralığı, gençlerin köyden dışarıya göç etmeleri nedeniyle azdır.

Tablo 4: Yaş Grupları	
Yaş aralığı	Kişi
30 ve altı	6
31-40	11
41-50	16
51-60	17
61-70	7
71 ve üstü	11
Toplam	68

Tablo 5, anket uygulanan kişilerin “cinsiyet” dağılımını göstermektedir. Tabloya göre anket yapılan 68 kişiden 38’i erkek 30’u ise kadındır. Yapılan araştırmada kadın ve erkek nüfusunun birbirine yakın olmasına dikkat edilmiştir.

Tablo 5: Cinsiyet	
Kadın	30
Erkek	38
Toplam	68

Tablo 6, görüşülen kişilerin “medeni durumunu” göstermektedir. Görüşülen kişilerin medeni durumlarına bakıldığında 46 kişi evlidir. Görüşülen kişiler arasında 10 kişi bekâr, bir kişi boşanmış ve 11 kişi ise duldur. Mülakatlarda belirtilen bilgilere göre bekar olan kişiler, işlerinin olmayışı, evlenme masraflarının çok fazla olması gibi nedenlerle evlenemediklerini belirtmişlerdir. Alınan bilgilere göre aileler düzenli işleri olmaması nedeniyle köy içindeki bekâr erkeklere kız çocuklarını vermeyi uygun bulmamaktadır.

Tablo 6: Medeni Durum	
Bekar	10
Evli	46
Boşanmış	1
Dul	11
Toplam	68

Tablo 7 medeni durumun yaşa göre dağılımını göstermektedir. Tabloya göre bekarların önemli bir kısmı orta yaşta olanlardır. Ankete katılanlardan bekar olan 10 kişiden 7'si 31-50 yaş aralığında iken biri 30 yaş altında ikisi de 50 yaş üzerindedir.

Tablo 7: Medeni Durumun Yaş Grubuna Göre Dağılımı						
		Medeni Durum				
		Bekar	Evli	Boşanmış	Dul	Toplam
Yaş Grupları	30 a kadar	1	5	0	0	6
	31-40	3	8	0	0	11
	41-50	4	12	0	0	16
	51-60	2	10	0	5	17
	61-70	0	6	0	1	7
	71 üzeri	0	5	1	5	11
Toplam		10	46	1	11	68

Tablo 8, görüşülen kişilerin “doğum yerini” göstermektedir. Görüşülen kişilerin 60'ı Günlüce Köyü'nde doğmuştur. 7 kişi yakın köyde doğmuş ve genellikle evlilik amaçlı bu köye yerleşmiştir. Görüşülen kişiler arasında en az sayıyı, Muğla dışında doğup sonradan köye yerleşenler oluşturmaktadır.

Tablo 8: Doğum Yeri	
Yaşadığı köy	60
Yakın köy	7
Muğla ve ilçeleri	1
Toplam	68

Tablo 9 anket yapılan kişilerin “eğitim durumu” göstermektedir. Görüşülen 68 kişinin 53’ü ilkokul mezunudur. Muğla bölgesinde okur-yazar oranının yüksek olması, Günlüce Köyü’nde de göze çarpmaktadır. Öte yandan, okuryazar olan, lise ve üniversite okuyan kişi sayısının azlığı, görüşülen kişilerin orta yaş ve üzeri olması ve geçmiş yıllarda çiftçilik yapmaları nedeniyle ilkokul sonrasını okumadıklarından kaynaklandığı söylenebilir.

Eğitim Durumu	Sayı
Okur-yazar değil	8
İlk-terk	5
İlkokul	53
Ortaokul	2
Toplam	68

Eğitimin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında özellikle okur-yazar olmayanların büyük çoğunluğunun kadın olması dikkat çekicidir. Tablo 10’da görüldüğü üzere okuryazar olmayan 9 kişiden 8’i kadındır.

		Cinsiyet		
		Kadın	Erkek	Toplam
Eğitim	Okur-yazar değil	8	1	9
	İlk-terk	2	3	5
	İlkokul	19	34	53
	Ortaokul	1	0	1
	Toplam	30	38	68

Tablo 11, “cinsiyet ve iş” arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Cinsiyet ve iş arasındaki ilişkiye bakıldığında, toplam 30 kadından 17’si kendisini ev hanımı olarak tanımlamaktadır. 7’si çalışmadığını belirtmektedir. Diğer kadınlardan 3’ü çiftçi, 2’si tarım işçisi ve 1’i ise mevsimlik işçi olduğunu belirtmektedir. Toplam 36 erkekten 14’ü kendisini çiftçi, 5’i ücretli işçi, 4’ü tarım işçisi, 4’ü emekli olarak tanımlamaktadır. Eşi ücretli işte çalışan ve kendini ev hanımı olarak tanımlamayan

kadınlar hariç, çiftçilikle ve ev işleriyle uğraşan kadınların kendisini sadece ev hanımı olarak tanımlaması mülakatlarda dikkat çeken bir konudur.

Cinsiyet	Çalışıyor	Çiftçi	Tarım işçisi	Ücretli-Maaşlı	Ev kadını	Mevsimsel k-geçici	Esnaf-zanaatkar	Emekli	Toplam
Kadın	7	3	2	0	17	1	0	0	30
Erkek	7	14	4	5	0	2	2	4	38
Toplam	14	17	6	5	17	3	2	4	68

Görüşme yapılan “hanelerde yaşayan kişi sayıları” tablo 12’de gösterilmektedir. Görüşülen 68 haneden 19’unda 2 kişi yaşamaktadır. 18 hanede 4, 16 hanede 3, 8 hanede 1, 3 hanede 5, 2 hanede 7, 1 hanede 6 ve 1 hanede 8 kişi yaşamaktadır. Genç nüfusun iş, evlilik veya eğitim amaçlı kente ve köy dışına göç ettiği ve bu durumun gün geçtikçe arttığı düşünülürse kişi sayısının az olduğu hanelerin Günlüce Köyü’nde fazla olması, göçün sonuçları olarak değerlendirilebilir. 68 hanede 2, 3 ve 4 kişilik aile sayısı toplam 53 olduğunu düşündüğümüzde, göçün sonuçlarının, Günlüce Köyü yapısını etkilediğini açık şekilde görülmektedir.

Hanede yaşayan kişi sayısı	Frekans
1	8
2	19
3	16
4	18
5	3
6	1
7	2
8	1
Toplam	68

Tablo 13, hanelerin “temel geçim kaynaklarını” göstermektedir. Tabloya göre emekli maaşı ile geçinen hane sayısı 13’tür. Temel gelir kaynağı tarım geliri olan

hane sayısı ise 27'dir. Bu tablodaki (hane temel gelir kaynağı) emekli sayısı, Tablo 10'daki emekli sayısı ile çelişkili görünmesi, görüşülen kişilerden temel gelir kaynağı emekli olanlar kendilerini hala çiftçi olarak tanımlıyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle işi gösteren Tablo 13'te emekli olup da kendini çiftçi olarak tanımlayanlar arasında emekli olanlar da vardır. Köyde mülakat verilerini de göz önüne alındığında, emeklilik oranı fazladır. Temel gelir kaynağı tarım geliri olan hanelerin 27 olması, Günlüce Köyü'nde tarımsal faaliyetin geçim aracı olması bakımından önemini koruduğu söylenebilir. Toplam 68 haneden 10 hanenin, akraba, aile, devlet ve komşu gibi kişi ve kurumların yardımıyla geçimini sağladığı Tablo 13'te görülebilmektedir.

Tablodan çıkarılacak diğer önemli bir konu, görüşülen kişilerin 18'inin temel gelir kaynağının ücretli iş olmasıdır. Bu tablodan da temel geçim kaynağı tarım olmaktan çıkan köylülerin, farklı iş-geçim kaynaklarına yöneldikleri ortaya çıkmaktadır. 68 kişi arasında 18 kişinin temel geçim kaynağının ücretli iş olması, kırsal alandaki yapısal değişimin önemli göstergesi olarak yorumlanabilir.

Geçim Kaynağı	Sayı
Ücretli iş	18
Tarım geliri	27
Emekli maaşı	13
Komşuların yardımı	3
Aileden yardım	2
Devlet yardımı	3
Diğer	2
Toplam	68

Tablo 14, hane ortalama aylık gelirine verilen yanıtları göstermektedir. 66 kişiden 0-250 TL arası geliri olan hane sayısı 29'dur. 1501-2000 arası hane ortalama aylık geliri olan hane sayısı ise birdir. Ortalama gelir olarak en yoğun aralık 29 hane ile 0-250 TL gelir arasıdır. Hane sayısının ikinci büyük kısmı ise 251-500 dilimi

arasındadır. Günlüce Köyü'nde hane gelirlerinin en düşük aralıkta yoğunlaşması, parasal anlamda köyün geçim seviyesinin düşük olduğu yorumu yapılabilir. Mülakat görüşmelerinde de ortaya çıkan sonuçta olduğu gibi, köylüler arasında emekli olanların durumu çiftçi veya çalışmayanlara görece daha iyi durumda olacaktır. Ücretli işlerde çalışanlar da mülakat raporlarında da belirtildiği gibi, mevsimlik ve ya temelli niteliksiz işlerde düşük veya asgari maaşın altında ücretli işlerde çalıştıkları ve köy dışında olduklarından geçimlerinin emeklilere göre daha zor olduğu söylenebilir.

Hane Ortalama Aylık Geliri	Hane Sayısı
0-250 TL	29
251-500 TL	18
501-750 TL	13
751-1000 TL	3
1001-1500 TL	2
1501-2000 TL	1
Yanıtsız	2
Toplam	68

Tablo 15, “hane ortalama aylık geliri” ile “hane temel geçim kaynağı” arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Tarım geliri ile geçinen 26 hanenin 16’sı 0-250 TL diliminde, 3’ü 251-500 TL, 4’ü 501-750 TL, 1’i 751-1000 TL, 2’si 1001-1500 TL dilimindedir. Ücretli iş ile geçinen 18 hanenin 2’si 0-250 TL diliminde, 9’u 251-500 TL, 5’i 501-750 TL, 1’i 751-1000 TL, 1’i 1501-2000 TL dilimindedir. Temel geçim kaynağı emekli maaşı olan toplam 13 kişiden ise 3’ü 0-250 TL diliminde, 5’i 251-500 TL diliminde, 4’ü 501-750 TL diliminde, 1’i 751-1000 TL diliminde yer almaktadır. Yardım ile geçinen hanelerin hepsinin, ortalama aylık geliri 0-250 TL dilimindedir.

Hanenin “temel geçim kaynağı” ile “köylülerin kendisini diğer köylülere göre nasıl tanımladığı” arasında ilişki kuran tablo 16’ya göre; temel geçim kaynağı ücretli iş, tarım geliri ve emekli maaşı olan haneler kendi ekonomik durumunu, Günlüce Köyü’ndeki diğer hanelerle aynı görmektedir. Temel geçim kaynağı tarım geliri olan

26 haneden 15'i aynı, 10'u daha kötü, 1'i daha iyi gördüğünü belirtmiştir. Temel gelir kaynağı tarım geliri olan haneler, diğer hanelerle karşılaştırıldığında, ekonomik durumunu daha kötü olarak tanımlayan hane sayısının fazlalığı (10 kişi) tabloda görülmektedir. Göreli olarak, tarım geliri ile geçinen hanelerin kendilerini değerlendirmesi, diğer temel geçim kaynağında yer alan hanelere göre daha kötü durumda oldukları söylenebilir.

Hane Temel Gelir Kaynağı	0-250	251-500	501-750	751-1000	1001-1500	1501-2000	Toplam
Ücretli iş	2	9	5	1	0	1	18
Tarım geliri	16	3	4	1	2	0	26
Emekli maaşı	3	5	4	1	0	0	13
Komşuların yardımı	3	0	0	0	0	0	3
Aileden yardım	0	1	0	0	0	0	1
Devlet yardımı	3	0	0	0	0	0	3
Diğer	2	0	0	0	0	0	2
Toplam	29	18	13	3	2	1	66

Daha kötü	Aynı	Daha iyi	Toplam
6	11	1	18
10	15	1	26
4	8	0	12
3	0	0	3
1	1	0	2
2	1	0	3
2	0	0	2
28	36	2	66

Tablo 17 ankete katılanların ekonomik olarak kendi durumunu köydeki diğer hanelerle karşılaştırmasının aylık ortalama gelir durumuna göre dağılımını göstermektedir. 0-250 TL gelir aralığında olan köylüler, durumlarını diğer hanelerle karşılaştırdıklarında 19'u daha kötü, 10'u aynı olduğunu belirtmektedir. 251-500 TL

gelir aralığında olan köylülerden 11'i durumlarını diğer hanelere göre aynı olduğunu belirtirken, 6'sı daha kötü olduğunu belirtmektedir. 1501–2000 TL gelir aralığında olan yalnızca bir köylü ise, kendi ekonomik durumunu, diğer hanelere göre daha iyi olduğunu belirtmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi, kendi ekonomik durumunu, diğer hanelerle karşılaştırdığında “daha kötü” olarak değerlendiren kişilerin büyük çoğunluğu, geliri 0-250 TL arasındaki olan köylülerdir.

		Daha kötü	Aynı	Daha iyi	Toplam
Hane Ortalama Aylık Geliri	0-250	19	10	0	29
	251-500	6	11	0	17
	501-750	2	11	0	13
	751-1000	0	2	1	3
	1001-1500	0	1	0	1
	1501-2000	0	0	1	1
	Toplam	27	35	2	64

Tablo 18, “gelirin 10 yıl içindeki değişimi” ile “hane gelir türü” arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Gelirini ücretli işle sağlayan 18 kişiden 16'sı azaldığını, 2'si değişmediğini belirtirken, gelirinde artış olduğunu belirtenler bulunmamaktadır. Geçimini tarım gelirlerinden sağlayan 26 kişiden 22'si gelirlerinin azaldığını belirtirken 2'si gelirinin değişmediğini, 2'si arttığını belirtmiştir. Emekli maaşı ile geçimini sağlayan 12 kişiden 10'u gelirinin azaldığını, 2'si değişmediğini belirtmiştir. Son 10 yıl içerisinde, tüm hane gelir kaynaklarında önemli ölçüde azalma olduğu tablo 17'den çıkarılabilir. 10 yıl içerisinde, Günlüce Köyü'nün gelirinde düşüş yaşanması, genel olarak Türkiye'nin kırsal yapısındaki değişimle paralellik göstermektedir.

Tablo 19, “son 10 yılda tarımsal faaliyetlerdeki değişikliğin” dağılımını göstermektedir. Toplam 68 kişiden 54'ü tarımsal faaliyetlerinde azalma olduğunu belirtirken, 8 kişi değişmediğini, 1 kişi ise arttığını belirtmektedir. 5 kişi ise bu

soruya cevap vermemiştir. Türkiye genelinde kabul gören “Köylü tarımdan kopuyor” görüşü, tabloya bakıldığında büyük ölçüde Günlüce Köyü için de geçerlidir.

	Azaldı	Değişmedi	Arttı	Toplam
Ücretli İş	16	2	0	18
Tarım	22	2	2	26
Emekli Maaşı	10	2	0	12
Komşu Yardımı	1	0	0	1
Aileden Yardım	1	0	0	1
Devlet Yardımı	1	1	0	2
Diğer	0	2	0	2
Toplam	51	9	2	62

Azaldı	54
Değişmedi	8
Arttı	1
Kayıp Değer	5
Toplam	68

Tablo 20, “yoksulluk sizce köyünüzde ne kadar önemli bir sorundur” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. Soruya cevap veren 68 kişiden yoksulluğu az önemli bir sorun olarak bulan kişi sayısı 6, önemli bulan 22, çok önemli bulan kişi sayısı ise 40’tır. Tablo 19’den Günlüce Köylüleri’ne göre yoksulluğun önemli bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Bu tablo, insanların kendi durumlarını kendilerinin değerlendirdiği yoksulluk tanımı olan “Öznel Yoksulluk” hakkında bilgi de verebilmektedir.

Az önemli	6
Önemli	22
Çok önemli	40
Toplam	68

Tablo 21, “ekonomik olarak kendi durumlarını nasıl tanımladığı” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. 68 kişiden 12’si kendi ekonomik durumunu çok yoksul, 27’si yoksul, 28’i orta, 1’i ise zengin olarak tanımlamaktadır. Bu tabloda kendisini orta ve yoksul olarak tanımlayanlar en yüksek dilimdedirler. Kendisini yoksul olarak tanımlayan kişilerin oranı % 39,7, orta olarak tanımlayanların oranı ise %41,2’dir. Fakat mülakat raporlarında da anket sırasında da köylüler, ülke genelinde ekonominin durumunu kötü ve çok kötü gördüğünden, kendi durumlarını, ülke geneline göre kıyasladıklarında, “halimize şükür, biz yine kendi ürünümüzü yetiştirebiliyoruz; şehirli bizden de kötü” değerlendirmesiyle birlikte düşündüğümüzde tablonun anlamlılığı da desteklenebilir.

Çok yoksul	12
Yoksul	27
Orta	28
Zengin	1
Toplam	68

Tablo 22, “ekonomik olarak kendini nasıl tanımladığı” sorusuna verilen yanıt ile “hanenin temel gelir kaynağı” arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu soruya toplam 68 kişi cevap vermiştir. 13 emekliden 1’i kendini çok yoksul, 3’ü yoksul, 9’u orta olarak tanımlamaktadır. Ücretli işte çalışan 18 kişiden 2’si çok yoksul, 7’si yoksul, 8’i orta, 1’i zengin olarak tanımlamaktadır. Temel gelir kaynağı tarım geliri olan 27 kişiden 4’ü kendisini çok yoksul, 13’ü yoksul, 10’u orta olarak tanımlamaktadır. Temel gelir kaynağı tarım geliri olan kişiler, tablodan da anlaşıldığı gibi, büyük oranda kendini yoksul olarak tanımlamaktadır.

Tablo 23 “size göre yoksulluğun en önemli sebebi nedir?” Sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. Yoksulluğun nedenini “İnsanların kendi başarısızlıkları olarak görenlerin sayısı 5, “ekonomik nedenlerde” görenlerin sayısı

44, “Siyasi kararlarda” görenlerin sayısı ise 15’tir. 68 kişiden 4’ü ise soruya yanıt vermemiştir. Yoksulluk açıklamalarında, özellikle neo-klasik ve klasik okuldan gelen kuramlar, yoksulluğu bireysel başarısızlıkta veya bireyin çevresine uyum sağlayamama nedenlerinde ararlar. Günlüce köyünde ise yoksulluğun en önemli nedeni olarak ekonomik koşullar belirtilmiştir.

	Çok yoksul	Yoksul	Orta	Zengin	Toplam
Ücretli iş	2	7	8	1	18
Tarım geliri	4	13	10	0	27
Emekli maaşı	1	3	9	0	13
Komşuların yardımı	2	1	0	0	3
Aileden yardım	1	1	0	0	2
Devlet yardımı	2	0	1	0	3
Diğer	0	2	0	0	2
Toplam	12	27	28	1	68

İnsanların kendi başarısızlıkları	5
Ekonomik koşullar	44
Siyasi kararlar	15
Toplam	64
Kayıp Değer	4
Toplam	68

Tablo 24, “bugünkü ekonomik durumunuzu, geçmişle karşılaştırınca nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. Görüşme yapılan 68 kişiden 56’sı daha kötü, 9’u aynı, 3’ü ise daha iyi cevabını vermektedir. Bu tablo Günlüce Köyü’nde bugünkü ekonomik koşulların geçmişe göre daha kötü olduğunu göstermektedir.

Tablo 24: Bugünkü Ekonomik Durumunuzu, Geçmişle Karşılaştırınca Nasıl Değerlendiriyorsunuz?	
Daha kötü	56
Aynı	9
Daha iyi	3
Toplam	68

Tablo 25, “ekonomik durumunu geçmişle karşılaştırılması” ile “hanenin temel geçim kaynağı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Tarım geliri ile geçinen 27 aileden 24’ü durumunu daha kötü, 2’si aynı, 1’i ise daha iyi olarak değerlendirmektedir. Ücretli işte çalışan 18 kişiden 13’ü daha kötü, 4’ü aynı 1’i ise daha iyi olduğunu belirtmektedir. Emekli maaşı ile geçinen 13 kişiden 10’u durumunun daha kötü olduğunu, 3’ü aynı olduğunu belirtmektedir.

Tablo 25: Hane Temel Gelir Kaynağı ve Bugünkü Ekonomik Durumun Geçmişle Karşılaştırması					
		Bugünkü Ekonomik Durum Geçmişle Karşılaştırması			Toplam
		Daha kötü	Aynı	Daha iyi	
Hane Temel Gelir Kaynağı	Ücretli iş	13	4	1	18
	Tarım geliri	24	2	1	27
	Emekli maaşı	10	3	0	13
	Komşuların yardımı	3	0	0	3
	Aileden yardım	2	0	0	2
	Devlet yardımı	2	0	1	3
	Diğer	2	0	0	2
	Toplam	56	9	3	68

Durumunun daha kötüye gittiğini belirten kişi sayısı yine temel geçim kaynağı tarım geliri olan hanelerdir. Son yıllardaki kırsal yapıda, toprak mülkiyetini, üretim gücünü, ürününü paraya dönüştürebilen köylü ile paraya dönüştüremeyen köylü arasında temel bir ayırım belirlemiştir. Gelir olarak tarım üzerinden geçimini

sağlayamayan, üretim birimi olan hanesini, geçimlik ekonomiden, işletmeci haneye dönüştüremeyen köylü ise, temel geçim kaynağı olarak farklı iş kollarına, sektörüne yönelir. Tablodaki durumunu geçmişle karşılaştırdığında daha kötü olarak değerlendiren tarım geliri ile geçinen köylülerden 24'ü, tarımsal faaliyetten farklı olarak bir iş yapamadığı için kendi ekonomik durumunu daha kötü olarak hissettiğini belirtmektedir.

Tablo 26, “Türkiye’de sizce insanlar yeterince kazanamadıkları için mi yoksa tembelliklerinden mi yoksul” sorusuna verilen cevapların dağılımını göstermektedir. 68 kişiden 62’si “yeterince kazanamadıkları”, 6’sı ise “tembellikleri” nedeniyle yoksul oldukları cevabını vermektedirler. Tablodan da anlaşılacağı üzere köy halkının büyük bölümü ülkede yaşanan yoksulluğun nedenini ekonomik nedenlere bağlamışlardır.

Tablo. 26: Türkiye’de Sizce İnsanlar Yeterince Kazanamadıkları İçin mi Yoksa Tembelliklerinden mi Yoksul?	
Yeterince kazanmadıkları için	62
Tembelliklerinden	6
Toplam	68

Tablo 27’deki “size göre 4 kişilik bir ailenin geliri ne kadardan az olursa yoksul sayılır” sorusuna, 3 kişi 250’den az olursa, 9 kişi 500’den az olursa, 17 kişi 750’den az olursa, 26 kişi 1000’den az olursa, 6 kişi 1500’den az olursa, 6 kişi 2000’den az olursa, yoksul olur cevabını vermektedir. Bir kişi ise cevap vermemiştir.

Tablo. 27: Size Göre 4 Kişilik Bir Ailenin Geliri Ne Kadardan Az Olursa Yoksul Sayılır?	
250 TL’den az	3
500 TL’den az	9
750 TL’den az	17
1000 TL’den az	26
1500 TL’den az	6
2000 TL’den az	6

Kayıp Değer	1
Toplam	67

Tablo 28 “size göre köyünüzdeki hanelerin yüzde kaçını yoksuldu” sorusu, “yoksulluk köyünüzde ne kadar önemli bir sorundur” sorusuyla paralel olarak hazırlanmış bir sorudur. 68 kişiden 35’i köyün %75’inin yoksul olduğunu, 19 kişi köyün %90’ının yoksul olduğunu, 7 kişi %100 yoksul olduğunu, 3 kişi %10 yoksul olduğunu, 2 kişi köyün %50’sinin yoksul olduğunu, 2 kişi ise köyün %25’inin yoksul olduğunu belirtmektedir. .

100 %	7
90 %	19
75 %	35
50 %	2
25 %	2
10 %	3
Toplam	68

Tablo 29, “devletin Yoksulluğu azaltmak için yaptığı çalışmalar sizce yeterli mi?” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. 2 kişi yeterli, 54 kişi yetersiz, 12 kişi ise fikrim yok cevabını vermemiştir. Tablodan ve sorulan benzer sorulardan anlaşılacağı üzere köy halkı yoksulluğun azaltılmasını devletin görevi olarak görmekte ve devletin yoksulluğu azaltmak için yaptığı çalışmalarını yetersiz bulmaktadır.

Yeterli	2
Yetersiz	54
Fikrim yok	12
Toplam	68

Tablo 30, “devletin yoksulluğu azaltmak için asgari ücretin artırılması” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. 67 kişiden 25’i devletin yoksulluğu azaltmak için asgari ücretlerin artırılmasını çok önemli bulurken, 39’u ise önemli bulmaktadır. 4 kişi ise yoksulluğun azaltılması için asgari ücretlerin artırılmasını önemsiz bulmuştur. Mülakatlardan elde edilen bilgiler göre devletin yoksulluğu azaltmak için asgari ücreti artırmasının yanı sıra daha kalıcı çözümler bulması gerektiği yönündedir.

Tablo 30: Devletin Yoksulluğu Azaltmak İçin Yapması Gerekenler: Asgari Ücretin Artırılması	
Çok önemli	25
Önemli	39
Önemsiz	4
Toplam	68

Tablo 31, “devletin yoksulluğu azaltmak için yeni iş alanları açması” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. 68 kişiden 35’i yoksulluğu azaltıcı faktör olarak yeni iş sahalarının açılmasını çok önemli bulurken, diğer 33 kişi ise önemli olarak görmektedir. Temel geçim kaynağı tarım olan bir köyde yeni iş alanlarının açılmasının önemli ölçüde istenmesi köyün tarımsal faaliyetler yerine yeni iş kollarında çalışma isteklerini göstermektedir.

Tablo 31: Devletin Yoksulluğu Azaltmak İçin Yeni İş Alanları Açması Gerekliği	
Çok önemli	35
Önemli	33
Toplam	68

Tablo 32, “devletin yoksulluğu azaltmak için tarıma desteğin artırılması” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. 68 kişiden 28’i yoksulluğu azaltmak için tarıma verilen desteğin artırılmasını çok önemli, 38’i önemli, 2’si ise önemsiz bulmaktadır. 38 kişinin tarıma verilen desteğin çok önemli değil de sadece önemli bulması, köy halkının tarımsal uğraşlara olan güvenin azalması ya da tarımsal

faaliyetten elde ettikleri gelirlerden umudunu kestiğini sonucu çıkabilir. Tablo’da da görüldüğü gibi, yeni iş sahalarının açılmasını çok önemli bulan kişi sayısı, tarıma desteğin arttırılmasını çok önemli bulan kişi sayısından daha fazladır. Tablolardan da anlaşılacağı üzere köy halkı tarıma destek olunması yerine yeni iş alanlarının açılmasını yoksulluğun azaltılmasında daha etkili bulmaktadırlar.

Tablo 32: Devletin Yoksulluğu Azaltmak İçin Tarıma Desteğin Arttırılması Gerekliliği	
Çok önemli	28
Önemli	38
Önemsiz	2
Toplam	68

Tablo 33, “devletin yoksulluğu azaltmak için devlet yardımının gerekliliğine” verilen cevapların dağılımını göstermektedir. Yoksulluğu azaltmak için devlet yardımını önemli bulan kişi sayısı 43, çok önemli bulan 21 kişi, önemsiz bulan kişi sayısı ise 4’tür. Bu tablodan, köy halkının devlet yardımını gerekli bulunduğunu bu nedenle de, Günlüce Köyü’nde devletten beklentilerin devam ettiğini söylenebilir.

Tablo. 33: Devletin Yoksulluğu Azaltmak İçin Yapması Gerekenler: Devlet Yardımı	
Çok önemli	21
Önemli	43
Önemsiz	4
Toplam	68

Tablo 34, “devletin yoksulluğu azaltmak için işsizlik maaşı vermesi” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. 68 kişiden 42 kişi önemli, 15 kişi önemsiz, 11 kişi ise çok önemli görmektedir. İşsizlik maaşı verilmesi gerektiğini önemsiz bulan kişi sayısı, çok önemli bulan kişi sayısından fazla olması, yoksulluğu önleyici bir faktör olarak işsizlik maaşının, yeni iş sahalarının açılması ya da tarıma

verilen desteğin artırılmasının önemli ya da çok önemli bulan kişi sayısına göre daha düşüktür.

Çok önemli	11
Önemli	42
Önemsiz	15
Toplam	68

Tablo 35, “konut durumlarını nasıl değerlendirdikleri” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. Konut durumunu, 68 kişiden 1’i oturduğu evin kendine ait olmadığı için ilgisiz, 34’ü yeterli, 33’ü ise yetersiz görmektedir.

Yeterli	34
Yetersiz	33
İlgisiz	1
Toplam	68

Tablo 36, “beslenme durumlarının yeterliliklerine” verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. 68 kişiden 45 kişi beslenme durumunu yetersiz, 23’ü ise yeterli görmektedir. Tabloya bakıldığında, besin ihtiyaçlarını üretebilecek köylülerin, besin sağlama konusunda kendilerini yetersiz görmeleri, önemli bir sorundur. Mülakatlardan da elde edilen bilgilere göre, su sıkıntısı nedeniyle sulu tarım yapamadıkları, tarlalarını boş bıraktıkları, tohum ve gübre gibi girdi fiyatlarının pahalılığı v.b nedenlerle, tarımsal faaliyetten uzaklaşan Günlüce Köylülerinin, tabloda çıkan beslenme durumlarının yetersiz olduğu bilgisiyle paralel olduğu söylenebilir.

Tablo 36: Beslenme Durumlarını Nasıl Değerlendirdikleri	
Yeterli	23
Yetersiz	45
Toplam	68

Tablo 37, “son 1 – 2 yılda ve daha önce ailede herhangi birinin sağlık sorununu çözmek için para bulamamak” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. Görüşme yapılan 68 kişiden 46’sı son 1–2 yılda sağlık sorununu çözmek için para bulamadığını belirtirken 48 kişi daha önce para bulamadığını belirtmiştir. 21 kişi son 1–2 yılda para sıkıntısı çekmediğini belirtirken 15 kişi daha önce böyle bir sıkıntı çekmediğini belirtmiştir. Tablolardan anlaşılacağı üzere köy halkının geçmişte ya da daha önce sağlık sorunlarını çözmek için ekonomik anlamda sıkıntı yaşadığı söylenebilir.

Tablo 37: Son 1 – 2 Yılda ve Daha Önce Ailede Herhangi Birinin Sağlık Sorununu Çözmek İçin Para Bulamamak		
	Son 1–2 yıl	Daha Önce
İlgisiz	1	5
Evet	46	48
Hayır	21	15
Toplam	68	68

Tablo 38, “son 1 – 2 yılda ve daha önce sigorta taksitini ödeyememek” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. Son 1–2 yılda 24 ve daha önce 24 kişi sigortası olmadığı için bu soruya ilgisiz olarak cevap vermişlerdir. Sigortası olan 23 kişi 1–2 yılda, 31 kişi daha önce sigorta taksitini ödemekte sıkıntı çektiğini belirtirken, son yıllarda 21 kişi, daha önce 13 kişi sıkıntı çekmediğini belirtmiştir.

	Son 1 – 2 yıl	Daha Önce
İlgisiz	24	24
Evet	23	31
Hayır	21	13
Toplam	68	68

Tablo 39, “son 1 – 2 yılda ve daha önce aile içi tartışma” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. Son 1–2 yılda 7 kişi, daha önce 9 kişi evli olmadıkları için aile içi tartışma sorusuna ilgisiz olarak cevap vermişlerdir. Son 1–2 yılda 27 kişi tartışma yaşadığını, daha önce 30 kişi tartışma yaşadığını belirtmiştir. Görüşme yapılan kişilerden son 1–2 yılda 34 kişi daha önce 29 kişi aile içi tartışma yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Mülakatlardan elde edilen bilgilere göre köy yaşantısında insanların birbirine ihtiyacı olduğu ve iş bölümü daha belirgin olduğu için geçmiş ve bugün arasında değişiklik olmamaktadır.

	Son 1 – 2 yıl	Daha Önce
İlgisiz	7	9
Evet	27	30
Hayır	34	29
Toplam	68	68

Tablo 40, “son 1 – 2 yılda ve daha önce tarımsal makine-teçhizat temin edilememesi” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. Son 1–2 yılda 19, daha önce 17 kişi tarımsal faaliyetlerle uğraşmadıkları için bu soruya ilgisiz olarak cevap vermişlerdir. Son 1–2 yılda, 26 kişi daha önce 30 kişi makine temin etme konusunda sıkıntı yaşadığını belirtirken, son yıllarda 34 kişi, daha önce 29 kişi bu konuda sıkıntı yaşamadıklarını belirtmiştir.

Tablo 40: Tarımsal Makine-Teçhizat Temin Edememek		
	Son 1 – 2 yıl	Daha Önce
İlgisiz	19	17
Evet	26	30
Hayır	23	21
Toplam	68	68

Tablo 41, “kredi kartı borcu ödeme” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. Son 1–2 yılda 51, daha önce 49 kişi kredi kartına sahip olmadıkları için bu soruya ilgisiz olarak cevap vermişlerdir. Son 1–2 yılda 2 kişi borç ödeme konusunda sıkıntı yaşadığını belirtirken daha önce hiç kimse bu konuda sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir. Son 1–2 yılda 15 kişi, daha önce 19 kişi kredi kartı borcu ödeme konusunda sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir.

Tablo 41: Kredi Kartı Borcu Ödeyememek		
	Son 1 – 2 yıl	Daha Önce
İlgisiz	51	49
Evet	2	0
Hayır	15	19
Toplam	68	68

Tablo 42, “tarımsal girdi alımında sorun yaşamak” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. Son 1- 2 yılda 12 kişi, daha önce 14 kişi tarımla uğraşmadıkları için bu soruya ilgisiz olarak cevap vermişlerdir. 40 kişi son yıllarda, 39 kişi daha önce girdi alımında sorun yaşadığını belirtmiştir. 16 kişi son yıllarda, 15 kişi daha önce girdi alımı konusunda sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir.

Tablo. 42: Tarımsal Girdi Alımında Sorun Yaşamak (gübre, tohum, ilaç vb)		
	Son 1 – 2 yıl	Daha Önce
İlgisiz	12	14
Evet	40	39
Hayır	16	15

Toplam	68	68
--------	----	----

Tablo. 43: Yeterli Yiyecek Almak İçin Para Bulamamak		
	Son 1 – 2	Daha Önce
Evet	45	46
Hayır	23	22
Toplam	6	68

Tablo 43, “yeterli yiyecek almak için para bulamamak” sorusuna verilen yanıtların dağılımını göstermektedir. Son 1-2 yılda 45, daha önce 46 kişi yiyecek alma konusunda sıkıntı yaşadığını belirtirken, son yıllarda 23 kişi, daha önce 22 kişi sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir.

Anketlerden elde edilen bilgilere göre tarımsal faaliyetlerle geçimini sağlayan kesim hane aylık ortalama geliri en düşük olan (0-250 TL) kesimdir. Gelir durumu en düşük olan bu kesim kendi ekonomik durumunu köydeki diğer hanelere göre daha aşağıda bulmaktadır. Hane temel geçim kaynağı tarım olan haneler son 10 yılda gelirlerinin azaldığını ifade etmişlerdir. Bu zaman dilimi Neo-liberal ekonomi politikalarının uygulandığı ve tarımsal desteklerin azaldığı döneme denk gelmektedir. Yapılan anketlerde kişilerin büyük çoğunluğu kendi yoksulluklarının nedenini devletin politikalarına bağlamışlardır. Günlüce köyünde yaşanan kırsal yoksulluk anket ve mülakat sonuçlarında da açıkça görülebilmektedir.

7. BÖLÜM

SONUÇ

Bu bölümde yapılan alan araştırması sonucu elde edilen veriler kırsal yoksulluk çerçevesinde tartışılmıştır.

Küresel boyutta yaşanan ekonomik ve siyasal gelişmelerin Türkiye'ye yansıması gecikmemiştir. 1973-74 yıllarında yaşanan petrol krizinin etkileri ve batıda yaşanan enflasyon ülke ekonomisinin olumsuz olarak etkilenmesine yol açmıştır. 1980 yılına kadar görece olarak dışa kapalı bir ekonomi yaşanmış ancak dış ülkelerin yaşadığı krizlerin ve enflasyonun etkilerinden uzak kalınmamıştır. Bu nedenle AT ile uyuma gerektiren gümrük indirimleri gecikmiş, çoğu zaman döviz darboğazları yüzünden ara ve yatırım malları ithalatı sektöre uğramış, üretim düşmüş ve işsizlik artmıştır. Bütün bu olumsuzlukların yaşandığı yılları takiben 24 Ocak 1980 tarihinde "24 Ocak Kararları" ekonomik olarak yeni bir dönemin başlamasının öncüsü olmuştur.

Neo-liberal politikaların uygulanmasıyla 1980 sonrasında başlayan süreç Türkiye tarımında önemli değişikliklere neden olmuştur. 1980 yılında kadar devlet tarafından desteklenen KİT'lerin özelleştirilmesi tarımsal yatırımları olumsuz olarak etkilemiştir. Türkiye gibi ülkelerde ekonomik ve siyasal olarak küresel-kapitalist sistemden bağımsız değildir. Dolayısıyla 24 Ocak Kararlarının Türkiye tarımına yönelik temel politikası, tarımda üretimden pazarlamaya kadar tüm süreçlerin küresel güçler tarafından denetimini sağlamak olmuştur. Bu denetimin gerçekleşebilmesi için 1980 sonrası uygulanan politikalara bakıldığında, tüm uygulamaların küçük üreticiliğin ve küçük ölçekli tarımsal üretimin tavsiye edilmesine yönelik olduğu görülmektedir (Öztürk, 2008: 294).

Ulusal kalkınma planlarında küçük meta üretiminin desteklenmesi kapitalizmin ürettiği işsizlik, yoksulluk ve kırdan kente göç ve bunun yol açtığı

sorunları gidermekte geçici süre de olsa etkili olmaktadır. Son 2-3 yıldır yaşanan küresel çaptaki gıda sıkıntısı ve gıda fiyatlarının yükselmesi ve bu olumsuzlukların yol açtığı sorunların giderilmesinde küçük meta üretiminin olumlu katkılarının olduğu bir gerçektir (Öztürk, 2009: 184).

1970'li yıllarda başlayıp 1980'li yıllarda hız kazanan ve teknolojik gelişmeler yardımıyla siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda dünyayı tek bir merkeze ve pazara dönüştüren küreselleşme, ulusal ekonomilerin dünya piyasalarıyla eklemlenmesine ve bütün iktisadi karar süreçlerinin giderek dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik olarak belirlenmesine yol açmıştır (Yeldan, 200:13). 1990'lı yıllarda küreselleşmenin hız kazanması ile ÇUŞ'lar dünya ekonomisinde etkisini arttırmıştır. Türkiye bu yıllarda AB'ye katılma yönünde kararlı adımlar atmış ve ekonomisini ÇUŞ'ların isteklerine göre düzenlemiştir. AB'ye katılma kararlarının alınmasıyla beraber ekonomisi o yıllara kadar büyük ölçüde tarıma dayalı olan Türkiye'nin özellikle OTP'sına uyum kapsamında kararlar almasına neden olmuştur. 1990'lı yıllarda yaşanan enflasyon, devalüasyon ve dışa açılma politikası dış ülkelerden borç alınmasına neden olmuştur. Alınan borçlar karşılığı IMF ve DB bir takım yapısal ve yasal düzenlemeler yapılması yönünde öneriler sunmuştur. Sunulan bu önerilerde; KİT'lerin özelleştirilmesi, tüm desteklerin kaldırılıp yerine DGD'nin uygulanması ve kooperatif yasasının çıkarılarak kooperatifleri devlet desteğinden yoksun bırakarak kendi kaderine terk etmesi istenmiştir. Alına bu kararlardan şüphesiz en çok etkilenen kırsal kesim olmuştur. Dünyada gıda üretimi ve dağıtımını batı merkezli birkaç şirketin kontrol etmeye başlaması kırsal alanda yaşayan üreticilerin yoksullaşmalarına neden olmuştur.

Gatt Uruguay Görüşmeleri tarım-gıda tekellerinin gücünün artırılmasına neden olacak kararlar almış ve bu kararların az gelişmiş ülkelerin tarafından uygulanmasını sağlamıştır. Tüm siyasi ve ekonomik politikalarda olduğu gibi tarımsal politikalarda da artık içsel dinamikler değil dış dinamiklerin belirleme gücü baskın duruma getirilmiştir. Bu sürecin tarım için yıkım, üretici için ise yoksullaşma eğilimi ortaya çıkardığı bir gerçektir (Öztürk, 2008: 296 – 297).

Küresel boyutta yaşanan bu değişimler kırsal alanında da etkisini göstermiştir. AB'ye uyum sürecinde imzalanan tarım antlaşmaları ve DTÖ ile yapılan ticaret antlaşmalar tarımsal faaliyetlerle uğraşan insanların gelir düzeylerinin düşmesindeki önemli nedenlerden birini oluşturmuştur. Tarım alanında verilen desteklemelerin azaltılması ve dışa bağımlı bir tarım politikası izlenmesi kırsal alanda birçok soruna neden olmuştur. Neo-liberal ekonomi politikalar ve çok uluslu şirketlerin tarım alanına girmesi küçük meta üreticisinin tarım alanında varlığını tehdit etmektedir. Yapısal uyum paketlerinin çevre ve Türkiye gibi yarı-çevre ülkelerin sosyo-ekonomik yapısında yol açtığı hasarlar ve dış ticaret dengesinde bozulmalar kırsal alanda yoksulluğun artmasında etkin rol oynamıştır. Kırsal alanda yaşanan bu küresel ve ulusal ekonomi politikalarının sonucu olarak gelir düzeyinde gerileme, üretimde azalma bununla birlikte işsizlik ve kırdan kente göç yaşanmaktadır.

Küreselleşmeyle hız kazanan yoksullaşma, tarımsal faaliyetlerde yaşanan gelir düşüşüyle kırsal alanda yoksulluğun artmasına ve yoksulluğun kırdan kente taşınmasını hızlandırmıştır. Bu çerçevede Muğla'nın Günlüce Köyü'nde yapılan bu araştırma kırsal alanda yoksullaşmanın boyutlarını açıklamayı amaçlamıştır. Araştırmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Günlüce Köyü'nde görüşülen kişilerden alınan bilgilere göre son 30 yılda köyde yoğun olarak göç yaşanmıştır. Göçün en önemli nedeni ise iş amaçlıdır. Tarımdan yeterli geliri elde edemeyen köy halkının ücretli işlere yöneldiği ve mevsimlik işçi olarak tatil yörelerine çalışmaya gittiği alınan bilgiler arasındadır. Ücretli olarak köy dışında çalışmaya gidenlerin dışında, göç eden insanların köyden bağlarını tamamen koparmadıkları, mevsimlik işçi olarak çalışan gençlerin bir kısmının, turizm sezonu sonunda köye geri döndükleri, bir kısmının ise kış mevsiminde farklı işlere yönelerek köye geri dönmedikleri araştırmaya katılanlar tarafından belirtilmiştir. Köyde yaşayan insanların büyük bölümü ise tarımsal faaliyetleri sürdürmek için yeterli koşullara sahip değildir. Köyde yaşayan ailelerin bir kısmı ise mevsimlik olarak tomruk kesmeye temizlemeye, pamuğa ya da zeytin

toplamaya gitmektedirler. Günlüce köyünde yaklaşık 30-40 hanenin ailece mevsimlik işçi olarak çalıştıkları alınan bilgiler arasındadır.

Köyde yaşanan göçün diğer bir nedeni evliliğdir. Araştırma bulgularına göre köy içindeki gençler arasında çok fazla evlilik olmamaktadır. Bunun nedeni ise özellikle kız ailelerinin “kızının zorluk çekmemesi” için sabit geliri olan kişilerle evlendirmek istemeleridir. Bu nedenle aileler kızlarını köy dışına vermeyi tercih etmektedirler. Köyde yaşayan gençlerin büyük bölümünün sabit bir gelirin olmaması nedeniyle evlilik yaşlarının giderek yükseldiği alınan bilgiler arasındadır. Günlüce köyünde yaşanan göç olgusu bozulan tarımsal üretim yapısı sonucu olarak yaşanan yoksulluğun sonucu olarak açıklanabilir. Hanede yaşayan kişi sayısı 2, 3 ve 4 kişi arasında yoğunlaşmıştır. Yaşanan göç nedeniyle karı-koca olarak 2 kişi yaşayan kişilerin sayısı çoğunluğu oluşturmaktadır.

Günlüce köyünde kendisini çiftçi olarak tanımlayan kişi sayısı oldukça azdır. Görüşme yapılan 68 kişiden 17'si kendisini çiftçi olarak tanımlamaktadır. Özellikle kadınların çiftçilik yapmasına karşın kendilerini işsiz ya da ev hanımı olarak tanımlamaları dikkat çekici bir noktadır. Kırsal bir yapıda kendisini çiftçi olarak tanımlayan kişi sayısının azlığı, kişilerin tarımsal faaliyetlerden giderek uzaklaştığının göstergesi olabilir.

Mülakatlardan elde edilen önemli bir bilgi ise köy halkının önemli bir kısmının temel geçim kaynaklarından birisinin emekli maaşı oluşturmaktadır.

Köyde gözlemlenen diğer önemli bir bulgu ise köydeki hanelerin tek bir geçim kaynaklarının olmamasıdır. Örneğin tarımsal faaliyetlerle uğraşan bir hanenin aynı zamanda emekli maaşıyla geçinmesi ve mevsimlik olarak da haneden bir ya da iki kişinin çalışıyor olması gibi. Tarımdan yeterli geliri elde edemeyen hanelerin diğer geçim kaynaklarından destek alıyor olması, kırsal üretimin geleceğinden şüphe duyulmasıyla açıklanabilir.

Köyde yaşanan sorunlardan bir diğeri ise arazi yapılarının parçalı ve verimsiz oluşudur. Geçmiş yıllarda devletin verdiği yardımlardan arazilerinin parçalı olduğu için yararlanamadıklarını belirten köy halkı, arazilerinin verimsiz oluşunu iklimsel şartlara ve sulama sularının olmayışına bağlamaktadırlar. Küresel ısınma nedeniyle yağışların azaldığı ve bu nedenle de ekilen ürünlerden verim alamadıklarını belirtmişlerdir.

Mülakat ve anket sonuçlarına göre köydeki hanelerin kendi ekonomik durumlarını diğer hanelerle aynı bulmaktadırlar. Bununla beraber köy halkının büyük bir çoğunluğu kendi ekonomik durumunu yoksul olarak tanımlamaktadır.

Homojen yapıya sahip olduğu kabul edilen kırsal alanda dahi kişilerin aylık olarak gelirleri ve harcamaları değişiklik göstermektedir. Elektrik, su, ev telefonu, cep telefonu kimi köylerde internet gibi altyapı hizmetlerinin gelişmesi, modern-kapitalist yaşamla kurulan ilişkide köylerin pazar ekonomi içerisine her geçen gün daha çok tüketici olarak dahil edilmesine yol açmıştır. Diğer taraftan, yaratılan sosyo-kültürel değerler açısından kentsel yaşam tarzının çekici yapısı, kırsal yapıda da etkili olmaya başlamıştır. Televizyon, gazete ve internet gibi kitle iletişim araçları, göç ile başlayan kentsel ve kırsal nüfusun kültürel karşılaşması gibi etmenler ile kırsal yapının kapalı özelliğini aşındırmaya başlamıştır. Günlüce köyünün Muğla merkezden neredeyse tek farkı köyün fiziksel özelliklerdir. Köy halkı bütün ihtiyaçlarını Denizli'den ya da Muğla merkezden karşılamaktadır. Bunun nedeni kendi ihtiyaçlarını karşılamak için hiçbir tarımsal faaliyet göstermemeleridir. Ayrıca köyün Muğla merkeze uzak oluşu yol parası açısından köy halkına zorluk yaşatmaktadır.

Günlüce köyünde pazara yönelik üretim yapılmamaktadır. Bununla beraber özellikle 1980 yılı sonrası tarımsal desteklemelerin azalması nedeni ile tarımsal faaliyetlerin miktarında ve türünde de değişimler meydana gelmiştir. Tarımsal girdileri almakta zorluk çeken köy halkı tütün üretimini ve hayvancılık faaliyetini azaltmıştır.

Hanelerin aylık ortalama geliri sorusuna verilen yanıtlar 0-250 TL aralığında yoğunlaşmaktadır. Hane temel gelir kaynağını tarım faaliyeti olarak belirten kişiler bu aralıkta daha fazla yoğunlaşmaktadır. Bu soruda kişilerin kendi ekonomik durumlarını kendilerinin tanımlanması istenmiştir. Bu sorudan alınan cevaplar kişilerin kendi tanımlamalarına göre yapıldığı ve genellikle diğer geçim kaynaklarından (eğer varsa) elde ettikleri geliri belirtmedikleri için alınan cevapların güvenilirliği açısından sorun yaratmıştır. Kişilerin tanımlamalarına göre bir yorum yapılacak olursa ekonomik olarak zorluk çektiğini belirten köy halkının zorunlu ihtiyaçlarını dahi gidermesi zorlaşmaktadır.

Anket ve mülakat görüşmelerinden alınan bilgilere göre köyün geçmiş yıllardaki geçim kaynakları küçükbaş hayvancılık ve tütün üretimidir. Küçükbaş hayvan otlatmanın orman kanunu çerçevesinde yasaklanması nedeniyle bu faaliyetin zamanla azaldığı belirtilmiştir. Tütün üretiminin ise, tütüne getirilen kota nedeniyle tamamen bittiği belirtilmiştir. Köy halkı geçmiş yıllarda, yani köy halkının temel geçim kaynakları küçükbaş hayvancılık ve tütün üretimiyle şimdiki ekonomik durumlarından daha iyi olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmada elde edilen diğer önemli bir bulgu ise hanelerin gelirlerini en fazla gıdaya harcıyor olmalarıdır. Üretimin merkezi olması ve kendi ihtiyaçlarını karşılaması yönüyle şehirlerden büyük ölçüde ayrılan köylerin tüketici konumuna geçmeleri, kırsal alanda yaşayan insanların yaşam şartlarının daha da zorlaştığının açık bir ifadesidir. Köy halkı, köyde üretimin azalmasını gübre ve yem fiyatlarının pahalılığı, su sıkıntısı ve üretilen ürünlerin hak ettiği fiyata satılmaması gibi nedenlere bağlamışlardır. Bir anlamda üretimin maliyetinin pazar ilişkilerine girildikçe artması ve ürünlerinin satışından da yaşamlarını sürdürecektir miktarda gelir elde edememeleri tarımsal faaliyetleri ya bırakmalarına ya da sadece kendi günlük ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapmalarına neden olmuştur.

Görüşme yapılan kişilerin büyük bir bölümü köydeki yoksulluğun çok önemli bir sorun olduğunu ifade etmiştir. Köyde yaşanan yoksulluğun en önemli nedeni olarak ise ekonomik nedenler olarak görülmektedir. Geçmiş yıllarda ve halen tarım

faaliyetiyle uğraşan kişilerin ekonomik durumlarının geçmişe oranla daha kötü olduğu görüşmeler sırasında alınan bilgiler arasındadır.

Günlüce köyü kırsal yoksulluğu pek çok açıdan yaşamaktadır. Köyde tarımsal faaliyetlerin neredeyse tamamen bitmesi, göç (genellikle mevsimlik) ve ücretli işlere yönelme köyde yaşanan yoksulluğun göstergeleridir.

Günümüzde çok uluslu şirketler tarafından belirlenen tarım politikaları ile birlikte Türkiye'nin kırsal yapısında dönüşüm yaşanmıştır. Günlüce köyü örneğinde de görüldüğü gibi bu dönüşüm kırsal yapının çözülmesine ve bu çözülmeye beraber kırsal yoksulluğun artmasına yol açmıştır. Köyde yaşayan insanlar (özellikle gençler) yoksullukla mücadele edebilmek için yeterli gelir getirmeyen tarımı bırakarak kentlere ya da turizm bölgelerine çalışmaya gitmektedir. Bu durum da köylerde yaşlı nüfusun oransal olarak artmasına yol açmıştır. Temel geçim kaynağı emekli maaşı olan bir kısım yaşlı nüfus dışındakilerin gerek yaşlı olması nedeni ile çalışamayacak durumda olması ve başka gelir kaynağı olmaması kırsal alanda yoksulluğun yaşlılar arasında çok ciddi boyutlara ulaşmakta olduğunu göstermektedir.

Köy halkının büyük bölümü yoksulluğun azaltılmasını devletin görevi olarak görmekte ve devletin yoksulluğu azaltmak için yaptığı çalışmaları yetersiz bulmaktadır. Yoksulluğun azaltılması için yeni iş alanlarının açılması ve tarıma destek olunması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDULLAH, Aysu. (2006). *Avrupa Birliği ve Tarım*. Kalkedon Yayınları: İstanbul.
- AKMAN, Sait ve YAMAN, Şahin. (2008). *Dünya Ticaret Örgütü Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye*. Tepav Vakfı: Ankara.
- AKTAN, Coşkun ve VURAL, Yaşar. (2002). “Başlıca Fonksiyonel Gelir Dağılımı Teorileri ve Bölüşüm Adaleti”. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Hak-İş Konfederasyonu Yayınları: Ankara.
- ALKİN, Erdoğan. (1975). *Gelir ve Büyüme Teorileri*. İstanbul Üniv. İktisat Fak. Yayını: İstanbul.
- ANIKİN, Vladimiroviç Andrey. (2008). *Bilimin Gençlik Çağı: Marx Öncesi Siyasal İktisat*. Çev. Aydemir Güler. Yazılama Yayınevi: İstanbul.
- BİLEN, M. ve ŞAN, M. K. (2006). “Yoksulluk Kültürü ve Türkiye’de Yoksulluk Sorunu”. *Sivil Toplum Dergisi*: İstanbul.
- BUĞRA, Ayşe ve Sınmazdemir, N. T. (2004). “Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit gelir desteği”. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, İstanbul. www.spf.boun.edu.tr/docs/discussionpaper1.pdf. 12.07.2008.
- BUĞRA, Ayşe, (2005). “Yoksulluk ve Sosyal Haklar”. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği için hazırlanan Danışman Raporu. Ankara. www.stgm.org.tr/.../1207303932Yoksulluk%20ve%20Sosyal%20HaklarAyse%20Bugra.pdf 28.08.2008.
- BUĞRA, Ayşe. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- ÇAĞLAR, Yücel. (1986). *Köy, Köylülük ve Türkiye’de Köy Kalkınma Sorunu*. TZD Yayını: Ankara.

- ÇAĞLAYAN, Tayfur. (2004). "Osmanlı'dan Günümüze Tarım ve Tarıma Hizmet Veren Kurumların Teşkilatlanma Süreçleri". *Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayınları*: Ankara.
- DAĞDEMİR, Özcan. (1993). "Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim ve Gelir Dağılımı" Doktora Tezi. *Anadolu Üniversitesi Dergisi*: Eskişehir.
- DAĞDEMİR, Özcan. (2002). "Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987 – 1994". C.C.Aktan (Ed.) *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara.
- DANSUK, Ercan. (1997). "Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi". *DPT Uzmanlık Tezleri*: Ankara.
- DPT. (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967*. DPT Yayını: Ankara.
- DPT. (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968- 1972*. DPT Yayını: Ankara.
- DPT. (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977*. DPT Yayını: Ankara.
- DPT. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1973-1983*. DPT Yayını: Ankara.
- DPT. (1985). *Beşinci Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989*. DPT Yayını: Ankara.
- DPT. (1990). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994*. DPT Yayını: Ankara.
- DPT. (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000*. DPT Yayını: Ankara.
- DPT. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu: Ankara.
- DPT. (2001a). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005*. DPT Yayını: Ankara.
- DPT. (2001b). "Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu". *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu*: Ankara.
- DPT. (2007). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013*. DPT Yayını: Ankara.

- DUMANLI, Recep. (1996). "Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları". *DPT-Uzmanlık Tezleri*: Ankara.
- DURAN, Bünyamin. (1998). *İslam Toplularında Sosyo-Ekonomik Değişim*. Yeni Kuşak Yayıncılık: İstanbul.
- EKER, Aytaç ve Diğerleri. (1994). *Maliye Politikası (Teori, İlkeler ve Yöntemler)*. Takav Yayınları: Ankara.
- ERAKTAN, G. ve YILDIRAK, N. (1989). *Türkiye'de Kırsal Kalkınma Stratejileri ve Politikaları*. Friedrich Ebert Vakfı Yayınları: Ankara.
- ERCAN, Fuat. (2008). *Kırsal Yapıda Toplumsal Değişme*. Sosyal Araştırma Vakfı: İstanbul.
- ERDOĞAN, Güzin. (1996). "Türkiye'de Bölge Ayrımında Yoksulluk Sınırı". *TUİK Uzmanlık Tezi*: Ankara.
- ERDOĞAN, Güzin. (1997). "Türkiye'de Yoksulluk: Boyutu ve Profili". *TUİK Yayını*: Ankara.
- GUERRIEN, Bernard. (1999). *Neo-Klasik İktisat*. Çev. Ertuğrul Tokdemir. İletişim Yayınları: İstanbul.
- GÜLÇUBUK, Bülent. (2002). "Kırsal Kalkınma Politikaları Stratejileri ve Göz Önünde Bulundurulması Zorunlu İlkeler". *Kırsal Çevre ve Ormanlık Sorunları Araştırma Derneği*: Ankara.
- GÜNAYDIN, Günaydın. (2004). "Türkiye Tarımı ve Değişme Eğilimleri". *ZMO Yayınları*: Ankara.
- GÜNDÜZ, A. Yılmaz. (2006). "Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. Kış-2006 C.5 S.15(34-55). ISSN:1304-0278 12.08.2009.

- GÜNEŞ, Hüseyin Haşimi. (2009). “İktisat Tarihi Açısından Nüfus Teorileri ve Politikaları”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. BAHAR-2009 C.8 S.28 (126-138) ISSN:1304-0278. 17.09.2009.
- IRA, Gerstein. (1992). “Dünya Ekonomisi ve Emperyalizm Kuramları”. *Emperyalizm, Gelişme ve Bağımlılık Üzerine*. (Der: Melih Ersoy). V Yayınları: Ankara.
- İŞİK O. ve Pınarcıoğlu M. (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk, Sultanbeyli Örneği*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- İNSEL, Ahmet. (2001). “İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri”, *Toplum ve Bilim Dergisi*. Yaz 2001, Sayı:89. İstanbul.
- İNSEL, Ahmet. (2003). *İktisat İdeolojisinin Eleştirisi*. Birikim Yayınları: İstanbul.
- İNSEL, Ahmet. (2005). “Yoksulluk, dışlanma ve STK’lar”. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*. Sayı: 6. Ankara.
- İŞGÜDEN, Tamer. (1995). “Gelişme Kuramları”. *Gelişme İktisadı*. Ed.: Tamer İşgüden, F. Ercan, M. Türkay. Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş.: İstanbul.
- KAFAOĞLU, Başer. (2002). *Tarım: Bolluk İçinde Yoksulluk*. Kaynak Yayınları: İstanbul.
- KAZGAN, Gülten. (1993). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. Remzi Kitapevi: İstanbul.
- KORKMAZ, Turhan ve BAYRAMOĞLU M. Fatih. (2007). “Yoksullukla Mücadele Mikrofinans Modeli ve Mikrofinans Kuruluşlarının Finansal İşlevleri” *Mufad Dergisi*, Sayı 34, Nisan 2004.
- MALTHUS, T. (1971). *Nüfus Sorunu ve Malthus*. Çev: Oya Yaylalı. Sol Yayınları: İstanbul.
- MARX, Karl. (1986). *Kapital*, Birinci Cilt. Çev: Aleaddin Bilgi. Sol Yayınları: İstanbul.

- OKTİK, N. ve KÖKALAN, Füsün. (2001). "Immanuel Wallerstein: Tarihsel Kapitalizmin Analizi ve Dünya Sistemi". *Doğu-Batı Dergisi*, Sayı: 17.
- OKTİK, Nurgün. (2002). *Turizm Sektöründe Çalışan Kadınların Toplumsal Değişime Etkisi*. Muğla Üniversitesi Yayını: Muğla.
- OKTİK, Nurgün. (2008). "Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşımlar", (Ed).Nurgün Oktik, *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*. Yakın Kitabevi: İzmir.
- ÖRÜCÜ, Edip ve T. Ceylan. (1995). "Muğla İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı". *Muğla Üniversitesi Yayını*: Muğla.
- ÖZSOY, Esin. (2003). "Kalkınma - Yoksulluk İkilemi ve Türkiye". *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. Cilt: 5 Sayı 1 / No: 44.
- ÖZTÜRK, Şinasi. (2007). "Küreselden Yerele Tarım Politikaları". *Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*. Sayı: 18, syf. 105-125.
- ÖZTÜRK, Şinasi. (2008a). "Kırsal Yoksulluk". (Ed.) Nurgün Oktik. *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*. Yakın Kitabevi, İzmir.
- ÖZTÜRK, Şinasi. (2008b). "Kırsal Yoksulluk ve Neo liberal Ekonomi Politikaları". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, Volume 1/5 Fall 2008, sayfa:605-634.
- ÖZTÜRK, Şinasi. (2009). "Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Küçük Meta Üretimi". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 9- Sayı/No: 2 : 173-188.
- PAÇACI, Seçil (2006). "Türkiye Ekonomisinin Kaldoryan Birikimli Büyüme Modeli Çerçevesinde İncelenmesi: 1980-2000". Hazırlayanlar: Demet Yılmaz vd. *Kapitalizm Küreselleşme ve Azgelişmişlik*. Dipnot Yayınları: Ankara.
- PARASIZ, İlker. (1996). *Makro Ekonomi Teori ve Politika*. Ezgi Kitabevi: Bursa.

- RİCARDO, David. (1997). *Ekonomi Politğin ve Vergilendirmenin İlkeleri* (On the Principles of Political Economy and Taxation). Çev: Tayfun Ertan. Belge Yayınları: İstanbul.
- SALLAN GÜL, Songül. (2000). “Yeni Sağ Sosyal Güvenlik Anlayışının Tarihsel Bağlantıları: İngiltere ve Türkiye Örnekleri”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 40, 3-4
- SAMİR, Amin. (1992). *Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme*. Kaynak Yayınları: İstanbul.
- SOLMAZ, Erol. (2008). “İktisadi Kalkınma Kuramlarının Yoksulluk Konusuna Yaklaşımlarına Eleştirel Bir Bakış”. *Mevzuat Dergisi*. Sayı:32.
- ŞAHİN, Çiğdem. (2000). *Kapitalizm ve Yoksulluk*, Çivi Yazıları: İstanbul.
- ŞENSES, Fikret. (2002). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- ŞENSES, Fikret. (2005). “Yoksullukla Mücadele: Temel Yaklaşımlar, Sorunlar, Kurumlar ve Öneriler”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 31 Ocak 2005.
- TABAN, Sami ve KAR, Muhsin. (2004). *Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular*. Ekin Kitabevi: Bursa.
- TALAS, Cahit. (1972). *Ekonomik Sistemler, Dayandıkları Düşünceler*. Sevinç Matbaası: Ankara.
- TEKELİ, İlhan. (1993). *Tarih İçinde Muğla*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları: Ankara.
- TEKELİOĞLU, Muammer. (1993). *İktisadi Düşünceler Tarihi*. Çukurova Üniversitesi Yayını: Adana.
- TOLUNAY, Ahmet ve AKYOL, Ayhan. (2006). “Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Tanımlar ve Kaynaklar”. *Süleyman Demirel Üniv. Orman Fakültesi Dergisi*, Seri:A, Sayı:2.

- TORUN, İshak. (2003). "Endüstri Toplumu'nun Oluşmasında Etkili Olan İktisadi ve Sına-i Faktörler". *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 2003.
- TÜSİAD. (2000). "Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Avrupa Birliği ile Karşılaştırma". TÜSİAD Yayın No: TÜS4AD-T/2000-12/295.
- UNDP. (2009). "Yeni Ufuklar". *Türkiye Aylık Haber Bülteni*. Sayı:11 Kasım 16. www.un.org.tr/undp_tur 24.08.2009.
- VURAL, Savaş. (1997). *İktisadın Tarihi*. Siyasal Kitapevi: İstanbul.
- WALLERSTEİN, Immanuel. (2004). *Dünya Sistemleri Analizi*, Aram Yayıncılık: İstanbul.
- YELDAN, Erinç. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birlik, Büyüme*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- YILMAZ, Neslihan. (2008). *Avrupa Birliği Ortak Ticaret Politikası ve Türkiye Tarımının Uyumu*, AB Uzmanlık Tezi, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı: Ankara.
- ZEYTİNOĞLU, Erol. (1993). *İktisat Tarihi*. Süryay: İstanbul.

EK1

A. DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Hane halkı bilgileri.

	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Doğum Yeri	Eğitim (Son bitirdiği okul)	İş	Çalışmama nedeni (İşsiz için)
Hanede Yaşayanlar (Görüşmeçiyeye yakınlığı) (Eş, çocuk1, çocuk2, anne, baba, kardeş, diğer)		1. K 2. E	1. Bekar 2. Evli 3. Boşanmış 4. Ayrı yaşıyor 5. Dul	1. Yaşadığı köy 2. Yakın köy 3. Muğla ve ilçeleri 4. Muğla dışı 5. Yurt dışı	0. Okul Çağında Değil 1. Okur-yazar değil 2. İlk-terk 3. İlkokul 4. Ortaokul 5. Lise 6. Yüksek Okul 7. Üniversite 8. Y. Lisans	0. Çalışmıyor 1. Çiftçi 2. Tarım işçisi 3. Ücretli-Maaşlı 4. Ev kadını 5. Yevmiyeli-geçici 6. İşveren 7. Esnaf-zanaatkar 8. Emekli 9. Diğer	0. Çocuk 1. İş yok 2. Öğrenci 3. Özürlü 4. Hasta 5. Yaşlı 6. Diğer
1. Kendisi							
2.	1						
3.	2						
4.	3						
5.	4						

B. EKONOMİK BİLGİLER

5. Hanenin temel gelir kaynağı nedir? (Tek bir seçenek işaretlenecek)

- 1) Ücretli iş 2) Tarım gelirleri 3) Emekli maaşı 4) Komşuların yardımı
5) Aileden yardım 6) Yardım kuruluşları 7) Devlet yardımı 8) Diğer

6. Hanenin ortalama aylık geliri ne kadar?

- 1) 0-250 TL 2) 251-500 TL 3) 501-750 TL 4) 751-1000 TL
5) 1001-1500 TL 6) 1501-2000 TL 7) 2001 TL ve Üzeri

7. Hane gelirinin ne kadarı hangi faaliyetten?

Ekonomik Faaliyet	Ne kadarı? (%)
1. Ücretli iş	
2. Tarım gelirleri	
3. Emekli maaşı	
4. Esnaf	
5. Aileden yardım	
6. Komşuların yardımı	
7. Yardım kuruluşları	
8. Devlet yardımı	
9. Diğer (yazılacak)	

8. Ücret karşılığı hane gelirinin ne kadarı kim tarafından sağlanıyor?

Hane üyesi	Ne kadarı? (%)
Kendisi	
Eşi	
Çocuk 1	
Çocuk2	
Çocuk3	
Diğer	

9. Son 10 yıl içerisinde tarım gelir miktarında ne gibi değişiklik oldu?

- 1) Azaldı 2) Değişmedi 3) Arttı

10. Oturdukları ev kime ait?

- 1) Kendisine 2) Kira 3) Anne-babasına 4) Diğer

11. Evin yapısı, ev eşyası, taşıt ve taşınmazlar.

EV YAPISI	Sayı / 0. yok	EVDE OLAN EŞYA	Sayı 0. yok	TAŞINMAZLAR	Sayı 0. yok
Oda sayısı		Telefon		Konut (apt. dairesi vb)	
Banyo		TV		Dükkan	
Tuvalet (Ev içi)		Bilgisayar		Depo	
Mutfak		Uydu		Pansiyon	
Kalorifer		Fırın		Diğer	
Borulu su sistemi		Video, VCD, DVD			
Elektrik		Buzdolabı		TAŞIT	
Güneş enerjisi		Çamaşır makinesi		Otomobil	
Şofben		Dikiş makinesi		Bisiklet	
		Bulaşık makinesi		Motorlu bisiklet	
		Klima			

TÜKETİM HARCAMALARI

12. Hane harcamalarınızın ne kadarını nereye harcıyorsunuz?

	Tutar	Oran
Ortalama Aylık Hane Geliri		%
1. Gıda		
2. Kira		
3. Sağlık		
4. Eğitim		
5. Giyim		
6. Eğlence		
7. Alkol, sigara vb		
8. Yakıt		
9. Elektrik, su, telefon, internet vb.		
10. Ulaşım (benzin, mazot, yol parası)		
11. Borç ödemesi (banka, şahıs, devlet, sigorta vb)		
12. Tarımsal faaliyetleri sürdürmek için (tarımsal girdi: makine, teçhizat, gübre, ilaç, taşıma, tohum, yem vb.)		
13. Diğer		

C. TARIMSAL FAALİYETLER:

13. Tarımsal mülkiyet: Aşağıdakilerden hangisi ya da hangilerine sahipsiniz?

Tarımsal Mülkiyet	Miktarı
1. B.B. Hayvan (Sayısı)	
2. K.B. Hayvan (Sayısı)	
3. Kümes hayvanı (Sayısı)	
4. Arı kovanı (Sayısı)	
5. Tarım arazisi (Hektar)	
6. Diğer (adları ve miktarı yazılacak):	

14. Tarım makineleri (Ayrıntılı liste: traktör, biçer-döver, pulluk, römork, su tankeri vb. 10 sorudaki taşıt kısmına paralel olacak):

15. Ne tür tarımsal faaliyetlerde bulunuyorsunuz?

Tarımsal faaliyet türü	Ürettiği ürünü nasıl değerlendiriyor? 0. Yok 1. Hane içinde tüketiyor 2. Pazarda kendisi satıyor 3. Tüccara ya da firmaya (aracıya) satıyor
1. B.B. Hayvancılık	
2. K.B. Hayvancılık	
3. Kümes Hayvancılığı	
4. Tahıl Üretimi	
5. Yem Bitkileri	
6. Sebze Üretimi	
7. Meyve Üretimi	
8. Arıcılık	
9. Ormancılık	
10. Balıkçılık	
11. Tütünçülük	
12. Zeytincilik	
13. Diğer	

16. Tarım arazisini ne şekilde kullanıyorsunuz?

Tarımsal arazi kullanım biçimi	Miktar (Hektar)	Oranı (%)
Toplam tarım arazisi		
1. Boş bırakıyorum		
2. Kiraya veriyorum		
3. Tarımsal faaliyetlerde kullanıyorum		
4. Diğer		

17. Tarımsal faaliyetleriniz için tarla kiraliyor musunuz?

- 1) Evet 2) Hayır

18. Son 10 yılda tarımsal faaliyetlerinizde ne gibi değişiklikler oldu?

- 1) Azaldı 2) Değişmedi 3) Arttı

19. Son 10 yılda tarım gelirinizde ne gibi bir değişiklik oldu?

- 1) Azaldı 2) Değişmedi 3) Arttı

20. Devletin verdiği tarımsal hizmetlerin hangilerinden yararlandınız?

Tarımsal Hizmetler	Son 1-2 yıl içerisinde Evet: 1, Hayır 2, İlgisiz: 0	Daha önce Evet: 1, Hayır 2, İlgisiz: 0
1. Toprak analizi		
2. Tarımsal kurslar		
3. Tarımsal seminer		
4. Veterinerlik hizmeti		
5. Ziraat mühendisliği hizmeti		
6. Diğer		

D. YOKSULLUK SORULARI

21. Ekonominin bugünlerde ülke genelinde durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1) Çok kötü 2) Kötü 3) Normal 4) İyi 5) Çok iyi

22. Yoksulluk köyünüzde ne kadar önemli bir sorundur?

- 1) Hiç önemli değil 2) Az önemli 3) Önemli 4) Çok önemli

23. Size göre yoksulluğun en önemli nedeni nedir?

- 1) İnsanların kendi başarısızlıkları 2) Ekonomik koşullar 3) Siyasî kararlar

24. Kendinizi ekonomik olarak nasıl tanımlıyorsunuz?

- 1) Çok yoksul 2) Yoksul 3) Orta 4) Zengin 5) Çok zengin

25. Köydeki diğer hanelerle karşılaştırınca kendi durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1) Daha kötü 2) Aynı 3) Daha iyi

26. Bugünkü ekonomik durumunuzu geçmişle karşılaştırınca nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1) Daha Kötü 2) Aynı 3) Daha İyi

27. (26. Soruya göre Durumlarını iyi ve aynı olarak değerlendirenlere sorulacak) Şu anki durumda olmanızı sağlayan aşağıdaki faktörleri önemine göre belirtiniz?

	(1) En önemli faktör (bir tane işaretlenecek)	(2) Önemli faktörler (birden çok işaretlenebilir)	(3) Önemsiz (birden çok işaretlenebilir)
1. Kendi çalışma ve becerimle			
2. Miras			
3. Şans-Kader			
4. Aile yardımı			
5. Devlet yardımı			
6. Başkalarının yardımı			
7. Diğer			

28. (Durumlarını kötü olarak değerlendirenlere sorulacak; 26. Soruda daha kötü seçeneğini işaretleyenlere için) Şu anki durumunuza neden olan aşağıdaki faktörleri önemine göre belirtiniz?

	(1) En önemli faktör (bir tane işaretlenecek)	(2) Önemli faktörler (birden çok işaretlenebilir)	(3) Önemsiz (birden çok işaretlenebilir)
1. Kendi başarısızlığı			
2. Kötü şans-kader			
3. Başka insanlar yüzünden			
4. Devletin uygulamaları			
5. Eğitimsizlik			
6. İklim ve doğa koşulları			
7. Ailevi nedenler			
8. Sağlık sorunları			
9. Diğer-yazınız			

29. Aşağıdaki maddelerin yoksullukla ilgisini önemine göre belirtiniz?

Yoksulluk nedenleri	En önemli faktör (bir tane işaretlenecek)	Önemli faktörler (birden çok işaretlenebilir)	Önemsiz (birden çok işaretlenebilir)
1. İşsizlik			
2. Tembellik			
3. Devletin uyguladığı politikalar			
4. Eğitimsizlik			
5. Yaşlılık			
6. Sağlık sorunları			
7. Diğer-yazınız			

30. Türkiye’de sizce insanlar yeterince kazanamadıkları için mi yoksa tembelliklerinden mi yoksul?

- 1) Yeterince kazanamadıkları için 2) Tembelliklerinden

31. Size göre 4 kişilik bir ailenin geliri ne kadardan az olursa yoksul sayılır?

- 1) 100 TL’den az 2) 250 TL’den az 3) 500 TL’den az 4) 750 TL’den az
5) 1000 TL’den az 6) 1500 TL’den az 7) 2000 TL’den az

32. Size göre köyünüzdeki hanelerin yüzde kaç yoksuldur?

- 1) Hepsi yoksul 2) % 90 yoksul 3) % 75 yoksul 4) % 50 yoksul
5) % 25 yoksul 6) % 10 yoksul 7) Yoksul yok

33. Devletin yoksulluğu azaltmak için yaptığı çalışmalar sizce:

- 1) Yeterli 2) Yetersiz 3) Fikrim yok

34. Devletin yoksulluğu azaltmak için yapması gereken uygulamaları önem derecesine göre belirtiniz.

Yoksulluğu azaltmak için:	(1) Çok önemli	(2) Önemli	(3) Önemsiz
1. Asgari ücretin artırılması			
2. Yeni iş alanlarının açılması			
3. Tarıma daha çok destek verilmesi			
4. Yoksul ailelere devletin yardım etmesi			
5. Sağlık masraflarını devletin karşılaması			
6. Eğitim masraflarını devletin karşılaması			
7. İşsizlik maaşı			
8. Mesleki eğitim verilmesi			

9. Köylere daha çok altyapı hizmetlerinin götürülmesi			
10. Diğer. Yazınız.			

35. Aşağıdaki konularda durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

	Yeterli (1)	Yetersiz (2)	İlgisiz (0)
1. Konut durumu			
2. Beslenme			
3. Sağlık güvencesi			
4. Eğitim olanakları			

36. Geçen 1-2 yıl içerisinde ve 2-10 yıl içerisinde aşağıdaki sorunlardan hangilerini yaşadınız?

	Son 1-2 Yıl			Daha Önceki yıllar (son 2-10 yıl içinde)		
	İlgisiz (0)	E (1)	H (2)	İlgisiz (0)	E (1)	H (2)
1. Ailede herhangi birinin sağlık sorununu çözmek için para bulamamak.						
2. Eğitim ile ilgili konularda para bulamamak.						
3. Sigorta taksitini ödeyememek. (SSK, BAĞKUR, Özel Tarım Sigortası vb.)						
4. Şahıslara olan borcunu ödeyememek.						
5. Kredi kartı borcu ödeyememek						
6. Kredi borcu ödeyememek.						
7. Yeterli yiyecek almak için para bulamamak.						
8. Yeterli giyim harcaması için para bulamamak.						
9. Ekonomik sıkıntı nedeni ile ev eşyası alamamak.						
10. Ekonomik sıkıntı nedeni ile tarımsal girdi alımında sorun yaşamak (gübre, tohum, ilaç vb)						
11. Ekonomik sıkıntı nedeni ile tarımsal makine-teçhizat temin edememek (traktör, römork, aletler, vb.)						
12. Ekonomik sıkıntı nedeni ile aile içi tartışma.						
13. Ekonomik sıkıntı nedeniyle boşanma veya ayrılma.						
14. Haciz gelmesi.						
15. Ekonomik sıkıntı nedeniyle ev eşyası satılması.						
16. Ekonomik sıkıntı nedeniyle arsa satılması.						
17. Ekonomik sıkıntı nedeniyle tarım araç-gereçlerinin satılması.						
18. Diğer. Yazınız.						

EK2

MÜLAKAT SORULARI**A) Kişisel Bilgiler**

1. Yaş:
2. Doğum yeri:
3. Eğitim:
4. İş/meslek:
5. Medeni durum:
6. Çocuk Sayısı:
7. Hanede yaşayan kişi sayısı:
8. Haneden dışarıya göç:
9. Hanede çalışanlar, işi, aile bütçesine katkısı:
10. Hane bütçesi:
11. Hane ihtiyaçlarının ne kadarını kendi üretimlerinden karşıladıkları:
12. Ne tür tarımsal ürün yetiştiriyor:
13. Ürünlerini ne şekilde değerlendiriyor (kendi tüketimi, pazarda satmak için, aracıya satış)
14. Son yıllarda gelirlerinde ne gibi değişiklikler oldu? Neden? (ayrıntılı alınacak)
 - a) Tarımsal gelir
 - b) Ücretli iş
 - c) Emekli aylığı
 - d) Çocuk-akraba yardımı vb.
15. Tarımsa mülkiyet (tarla, tarım aracı vb) ayrıntılı alınacak.
16. Gelirinizi nerelere harcıyorsunuz
 1. Gıda,
 2. Kira,
 3. Sağlık,
 4. Eğitim,
 5. Giyim,
 6. Eğlence,
 7. Alkol, sigara vb,
 8. Yakıt,
 9. Elektrik, su, telefon, internet vb.,
 10. Ulaşım (benzin, mazot, yol parası),
 11. Borç ödemesi (banka, şahıs, devlet, sigorta vb),
 12. Tarımsal faaliyetleri sürdürmek için (tarımsal girdi: makine, teçhizat, gübre, ilaç, taşıma, tohum, yem vb.),
 13. Diğer
17. Kendi ekonomik durumunuzu nasıl tanımlarsınız? (Köydekilere göre, ülke genelinde: yoksul, normal, varlıklı) Daha önce nasıldı?

18. Son yıllarda ne tür ekonomik sorunlarla karşılaştınız? (son 1-2 yıl, 10 yıl önce) Ayrıntılı yazılacak.
19. Gelecekte ekonomik durumunuzun nasıl olacağını tahmin ediyorsunuz? Ayrıntılı bilgi alınacak.

B) Köy Genel Soruları

20. Köyde temel geçim kaynakları nelerdir?
21. Köyden dışarıya ve köye göç durumu nasıl?
22. Son 10 yılda temel geçim kaynaklarında ne gibi değişiklikler oldu? Neden?
23. Son 10 yılda tarımsal faaliyetlerinde ve üretimlerinde ne gibi değişiklik oldu? (ürün miktarı, türü, geliri vb.) Neden? (Ayrıntılı cevap alınacak)
24. Son 10 yıl içinde tarımsal arazilerin kullanımında ne gibi değişiklikler oldu?
25. Son 10 yılda köydeki hanelerin tarım gelirlerinde ne gibi değişiklik oldu?
26. Son 10 yılda köydeki hanelerin hane gelirlerinde ne gibi değişiklik oldu? (Emekli aylığı, çocukların yardımı vb)
27. Yoksulluğun nedenleri sizce nelerdir?
28. Devletin ilgilenmesini düşündüğünüz en önemli 3 sorun nedir?
29. Köyünüzde yoksul aile var mı?
30. Köydeki yoksullara yardım ediliyor mu? Ne şekilde? Kimler yardım ediyor?
31. Köyün ekonomik durumunda son 10 yılda ne gibi değişiklikler oldu? Neden?
32. Yoksulluğun giderilmesi için sizce neler yapılmalı ve kim yapmalı?
33. Köyde üretilen ürünler ne şekilde değerlendiriliyor? (kendi tüketimi için, pazarda satıyor, aracıya satıyor, devlete satıyor)
34. Köyde kooperatiflerden ne şekilde yararlanılıyor?
35. Köyde en son seçimde hangi partilere oy verildi? (oranları ile)
36. Seçim sonuçlarının köye olan hizmetlere nasıl etkisi oldu?
37. Devletin tarımla ilgili karar ve uygulamalarından ne şekilde haberdar oluyorsunuz?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : SEÇİL ÖZDEMİR

Doğum Yeri : GÖLE

Doğum Yılı : 1983

Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise :1996 - 2000 Gazi Lisesi

Lisans 2003-2007 : Muğla Üniversitesi

Yabancı Dil : İngilizce